

**T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**HARRAN ÜNİVERSİTESİNDE SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİ, SALDIRGANLIK VE
SPOR AHLAKI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim ŞEKER

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Anabilim Dalı

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı

HAZİRAN 2020

**T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**HARRAN ÜNİVERSİTESİNDE SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİ, SALDIRGANLIK VE
SPOR AHLAKI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İbrahim ŞEKER
(181208012)**

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Anabilim Dalı

Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tuna USLU

HAZİRAN 2020

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı 181208012 numaralı öğrencisi **İbrahim ŞEKER**'in "Harran Üniversitesinde Spor Yapan Ve Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Saldırganlık Ve Spor Ahlakı Düzeylerinin İncelenmesi" adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 29.05.2020 tarih ve 2020/09 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *ayla taşkiran* ile Yüksek Lisans tezi olarak *onaylanmıştır* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 23.06.2020

1) Tez Danışmanı: Doç.Dr.Tuna USLU

.....

2) Jüri Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Ayla TAŞKIRAN

.....

3) Jüri Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Serkan ESEN

.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

“Harran Üniversitesinde Spor Yapan ve Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Saldırganlık ve Spor Ahlakı Düzeylerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi çalışmasının bana ait olduğunu, tezin tüm aşamalarında her hangi bir etik dışı eyleme girişmediğimi, bu çalışmada var olan tüm bilgileri ve kaynakları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tezimde var olan bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine işlediğimi ve yine bu tez çalışmamın yazımı esnasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir eyleminin olmadığını beyan ederim. (01/06/2020)

İbrahim ŞEKER

ÖNSÖZ

Harran Üniversitesinde spor yapan üniversite öğrencileriyle spor yapmayanların sosyal beceri, saldırganlık ve spor ahlakı durumlarının incelenmesiyle sporun sosyal beceriyi geliştirici özelliğini, sporda ve toplumdaki olumsuz davranışları azalttığını, bireyin ve sporcunun ahlaki potansiyeline olumlu katkı sağladığını göstermek amacıyla yapılan bu tez çalışması, Fenerbahçe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Tuna USLU danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

Tezin her aşamasında bana rehberlik eden, her türlü desteği veren değerli bilgilerini büyük bir ilgi ve sabırla benimle paylaşan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Tuna USLU 'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ders döneminde bilgileriyle ve ilgileriyle yol gösteren tüm bölüm hocalarıma, Harran Üniversitesinde anket çalışması sürecinde verimli bir çalışma gerçekleştirebilmem için her türlü desteği sunan Doç. Dr. İsmail GÖKHAN hocama, tez sürecinde yardımını esirgemeyen kardeşim Ömer Faruk ŞEKER 'e, çalışmamdaki tüm sorulara büyük bir sabırla cevap veren Harran Üniversitesindeki öğrencilere ve yüksek lisans eğitimim süresince her türlü yardımını ve desteğini benden esirgemeyen ailemin tüm bireylerine teşekkürü borç bilir ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2020

İbrahim ŞEKER

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	5
1.2 Çalışmanın Önemi	5
1.2.1 Sosyal beceri açısından önemi	5
1.2.2 Saldırganlık açısından önemi	6
1.2.3 Spor ahlakı ve etiği açısından önemi	7
1.3 Araştırmanın Hipotezleri	8
2. GENEL BİLGİLER VE KAVRAMLAR	10
2.1 Spor Kavramı	10
2.1.1 Sporun tanımı.....	10
2.1.2 Sporun önemi.....	12
2.1.2.1 Sporun bireysel yönden önemi	14
2.1.2.2 Sporun toplumsal yönden önemi.....	20
2.1.2.3 Sporun ekonomik yönden önemi	21
2.2 Sosyal Beceri Kavramı	22
2.2.1 Sosyal becerinin tanımı.....	22
2.2.2 Sosyal becerinin sınıflandırılması.....	24
2.2.3 Sosyal becerinin boyutları	27
2.2.3.1 Duyuşsal anlatımcılık.....	27
2.2.3.2 Duyuşsal duyarlılık	28
2.2.3.3 Duyuşsal kontrol	28
2.2.3.4 Sosyal anlatımcılık	29
2.2.3.5 Sosyal duyarlılık.....	29
2.2.3.6 Sosyal kontrol.....	30
2.2.4 Sosyal becerinin kuramları	30
2.2.4.1 Davranışçı yaklaşım ve sosyal beceriler	31
2.2.4.2 Bilişsel kuram ve sosyal beceriler.....	31
2.2.4.3 Sosyal bilişsel öğrenme kuramı ve sosyal beceriler.....	32
2.2.5 Sosyal beceri modelleri.....	32
2.2.5.1 Motor sosyal beceri modeli	33
2.2.5.2 Üretici sosyal beceri modeli.....	33
2.2.5.3 Üç sistem yaklaşımı	34
2.2.5.4 Kendini ortaya koyma yaklaşımı	35
2.2.6 Sosyal beceri ve spor ilişkisi.....	36
2.3 Saldırganlık Kavramı	38
2.3.1 Saldırganlığın tanımı	38

2.3.2 Saldırganlığın kaynağı ve oluşumu	40
2.3.3 Saldırganlık türleri	41
2.3.3.1 Amaç yönelimli saldırganlık	42
2.3.3.2 Araçsal saldırganlık	42
2.3.3.3 Emir altındaki saldırganlık	43
2.3.3.4 Düşmanlık içeren saldırganlık	44
2.3.3.5 Atılganlık	44
2.3.4 Saldırganlığı etkileyen faktörler	45
2.3.5 Saldırganlık kuramları	49
2.3.5.1 İçgüdü kuramı	49
2.3.5.2 Biyolojik kuram	50
2.3.5.3 Engellenme-saldırganlık kuramı	51
2.3.5.4 İpucu - uyarılmışlık kuramı	51
2.3.5.5 Sosyal öğrenme kuramı	51
2.3.6 Saldırganlığı kontrol etme yolları	52
2.3.7. Saldırganlık ve spor ilişkisi	53
2.4 Spor Etiği Kavramı	54
2.4.1 Etik kavramı	54
2.4.1.1 Etik türleri	55
2.4.1.2 Etik ile ilgili temel yaklaşımlar	55
2.4.1.3 Sporda etik	56
2.4.1.4 Sporda etik ilkeler	56
2.4.1.5 Sporda etik dışı davranışlar	59
2.4.1.6 Fair-play kavramı	60
2.5 Spor Ahlakı Kavramı	61
2.5.1 Sporda ahlaktan uzaklaşma	61
2.5.2 Ahlaktan uzaklaşmanın 8 mekanizması (davranış kalıbı)	63
2.5.3 Ahlak ve etik ilişkisi	64
2.6 Kavramlar Arası İlişkiler	65
3. GEREÇ VE YÖNTEM	68
3.1 Araştırmanın Modeli	68
3.2 Evren ve Örneklem	68
3.3 Veri Toplama Araçları	68
3.3.1 Kişisel bilgi formu	69
3.3.2 Sosyal beceri envanteri (SBE)	69
3.3.3 Saldırganlık tutumu ölçeği	69
3.3.4 Spor ahlakı ölçeği	70
3.4 Sayıtlılar	70
3.5 Sınırlılıklar	70
3.6 Verilerin Analizi ve Yorumlanması	70
4. BULGULAR	72
4.1 Demografik Özelliklere Ait Bulgular ve Yorumları	72
4.2 Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi Testleri ve Yorumları	75
4.2.1 Sosyal beceri ölçeği güvenilirlik analizi ve yorumlanması	76
4.2.2 Saldırganlık tutumu ölçeği güvenilirlik analizi ve yorumlanması	77
4.2.3 Spor ahlakı ölçeği güvenilirlik analizi ve yorumlanması	78
4.3 Demografik Değişkenlere İlişkin Fark İstatistikleri	78
4.3.1 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor yapma değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması	79

4.3.2 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor lisans ve rekreatif spor değişkenleri açısından incelenmesi ve yorumlanması.....	80
4.3.3 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması	81
4.3.4 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor yapmama ve lisanslı spor yapma değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması	82
4.3.5 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor yapmama ve antrenör veya hakemlik değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması	83
4.3.6 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının fakülte değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması	84
4.4 Demografik Değişkenlere İlişkin Korelasyon İstatistikleri.....	85
4.4.1 Spor yapmayan üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin korelasyon açısından incelenmesi ve yorumlanması.....	85
4.4.2 Spor yapan üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin korelasyon açısından incelenmesi ve yorumlanması.....	86
4.5 Üniversite Öğrencilerinin Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı (a) ve Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı, Saldırganlık Tutumu (b)'ın Ahlaktan Uzaklaşmayı Etkileme Düzeyi Açısından Regresyonel İncelenmesi ve Yorumlanması.....	87
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	89
5.1 Öneriler.....	97
KAYNAKLAR	100
EKLER.....	113
ÖZGEÇMİŞ.....	119

KISALTMALAR

F	: Frekans
N	: Katılımcı Sayısı
P	: Anlamlılık Değeri
SS	: Standart Sapma
>	: Büyüktür İşareti
<	: Küçüktür İşareti
X	: Aritmetik Ortalama
T	: Bağımsız Örneklem T değeri
α	: Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı
Akt	: Aktaran
Ark	: Arkadaşları
SPSS:	: Statistical Package For Social Sciences
ANOVA	: Analysis of Variance
SBE	: Sosyal Beceri Envanteri
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 4.1: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları	72
Çizelge 4.2: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımları	72
Çizelge 4.3: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımları	73
Çizelge 4.4: Katılımcıların Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımları.....	73
Çizelge 4.5: Katılımcıların Fakülte Durumuna Göre Dağılımları	73
Çizelge 4.6: Çalışmaya katılanların Spor Yapıp Yapmamaları Durumuna Göre Dağılımları.....	74
Çizelge 4.7: Spor Yapan Katılımcıların İçinde Rekreatif Spor ve Lisanslı Spor Yapma Durumuna Göre Dağılımları	74
Çizelge 4.8: Spor Yapan Katılımcıların İçinde Aktif Olarak Spor Yapan ve Hakem veya Antrenör Olma Durumuna Göre Dağılımları.....	74
Çizelge 4.9: Fakülteler İçinde BESYO Öğrencisi Olma Durumuna Göre Dağılımları	75
Çizelge 4.10: Cronbach's Alpha Değerlerine Göre Güvenirlik Derecesi.....	75
Çizelge 4.11: Sosyal Beceri Ölçeği Maddeleri Güvenirlik Kat Sayıları	76
Çizelge 4.12: Saldırganlık tutumu Ölçeği Maddeleri Güvenirlik Kat Sayıları	77
Çizelge 4.13: Spor Ahlakı Ölçeği Maddeleri Güvenirlik Kat Sayıları.....	78
Çizelge 4.14: Spor Yapma Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Bulguları	79
Çizelge 4.15: Spor Lisanslı ve Rekreatif Spor Yapma Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları	80
Çizelge 4.16: Spor Yapmama veya Rekreatif Spor Yapma Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları	81
Çizelge 4.17: Spor Yapmama ve Lisanslı Spor Yapma Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları	82
Çizelge 4.18: Spor Yapmama ve Antrenör veya Hakemlik Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları	83
Çizelge 4.19: Fakülte Değişkenleri Bakımından Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları.....	84

Çizelge 4.20: Çalışmaya Katılan Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Olup Olmamasının Korelasyon Açısından İncelenmesi ve Yorumlanması	85
Çizelge 4.21: Çalışmaya Katılan Spor Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Korelasyon Açısından İncelenmesi ve Yorumlanması	86
Çizelge 4.22: Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı (a) ve Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı, Saldırganlık Tutumu (b)'ın Ahlaktan Uzaklaşmayı Etkileme Düzeyi Açısından Regresyonel İncelenmesi ve Yorumlanması	87

HARRAN ÜNİVERSİTESİNDE SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BECERİ, SALDIRGANLIK VE SPOR AHLAKI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu çalışma, Haran Üniversitesinde spor yapan üniversite öğrencileriyle spor yapmayanların sosyal beceri, saldırganlık ve spor ahlaki durumlarının incelenmesiyle sporun sosyal beceriyi geliştirici özelliğini, sporda ve toplumdaki olumsuz davranışları azalttığını, bireyin ve sporcunun ahlaki potansiyeline olumlu katkı sağladığını göstermek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın evrenini, Haran Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Çalışmanın örneklemini ise uygulanan formlarını doğru ve eksiksiz dolduran kadın ve erkekten oluşan toplam 300 öğrenci oluşturmuştur. Bu çalışmada araştırma modeli olarak betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan genel tarama modeli kullanılarak anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları olarak kişisel bilgi formu, Riggo SBE envanteri, saldırganlık tutumu ölçeği ve spor ahlaki ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada demografik özellikler için tanımlayıcı istatistikler ve frekans testleri kullanılmıştır. Ayrıca verilerin analizi için üç ölçekte güvenilirlik analizi yapıp ölçeklerin Cronbach's Alpha değerlerinin güvenilirlik derecelerinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Analizde ortalama, standart sapma analiz teknikleri uygulanmıştır. Verilerin analizinde fark analizi için iki değişkenli olanlarda bağımsız gruplar t- testi uygulanmıştır. Değişkenlerin ilişki yönü için korelasyon ve etki seviyeleri için regresyon analizi yapılmıştır. Analizler sonucunda; Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin spor yapanları ile spor yapmayanlar arasında toplam saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanırken sosyal beceri düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Spor lisans ve rekreatif spor değişkenleri bakımından toplam sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanılmamıştır. Spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkenleri bakımından sosyal beceri düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmazken saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Spor yapmama ve lisanslı spor yapma değişkeni bakımından sosyal beceri düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmazken saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Spor yapmama ve antrenör veya hakemlik değişkeni bakımından sosyal beceri düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmazken saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Fakülte değişkeni bakımından sosyal beceri düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmazken saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Spor yapmayanlarda korelasyon testi sonucunda sosyal beceri ile saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma arasında anlamlı düzeyde bir ilişkiye rastlanmazken saldırganlık tutumu ile ahlaktan uzaklaşma aralarında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye rastlanılmıştır. Spor yapanlarda yapılan korelasyon testi sonucunda sosyal beceri ile saldırganlık tutumu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki görülmüştür. Sosyal beceri ile ahlaktan uzaklaşma arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki görülmüştür. Saldırganlık tutumu ile ahlaktan uzaklaşma arasında pozitif

anlamli iliŒki grlmŒtr. Ayrıca regresyon analizi sonucuna göre spor yapma, sosyal beceri, lisanslı (a) ahlaktan uzaklaŒmayı pozitif yönde etkilemektedir, buna spor yapma, sosyal beceri, lisanslı (a) geliŒim oranı ahlaktan uzaklaŒmanın oranına pozitif katkı sağlamaktadır. Spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, saldırganlık tutumu (b) ahlaktan uzaklaŒmayı pozitif yönde etkilemektedir, buna göre Spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, saldırganlık tutumu (b) bir grup olarak oransal geliŒimi ahlaktan uzaklaŒmanın oranına pozitif katkı sağladığı grlmŒtr. Üniversite ğrencilerinin ahlaktan uzaklaŒma düzeyleri ile spor yapma, sosyal beceri, lisanslı (a) ve spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, saldırganlık tutumu (b) grupları arasında yüksek düzeyli anlamli bir iliŒkinin olduğu grlmŒtr.

Anahtar Kelimeler: *Spor, Sosyal Beceri, Saldırganlık, Spor Ahlakı*

**INVESTIGATION OF SOCIAL SKILLS, ATTACK AND SPORTS
MORAL LEVELS OF UNIVERSITY STUDENTS WHO SPORTS AND
DOES NOT SPORTS AT HARRAN UNIVERSITY**

ABSTRACT

This study was carried out to show that the sports students developing sports skills in sports and society reduce their negative behaviors in sports and society, and contribute positively to the moral potential of the individual and athlete, by examining the social skills, aggression and sports ethics of those who do not do sports with students who do sports at Harran University. The universe of the study was composed of students studying at Harran University. The sample of the study consisted of 300 students consisting of men and women who filled the applied forms correctly and completely. In this study, a survey was carried out using a general survey model, one of the descriptive research methods, as a research model. Personal information form, Riggo SBE inventory, aggression attitude scale and sports moral scale were used as data collection tools. Descriptive statistics and frequency tests were used for demographic features in the study. In addition, for the analysis of the data, three-scale reliability analysis was made and Cronbach's Alpha values of the scales were found to be quite high. Average, standard deviation analysis techniques were used in the analysis. In the analysis of the data, independent groups t-test was applied in bivariate for difference analysis. For correlation of variables, regression analysis was performed for correlation and effect levels. As a result of the analysis; While there was a significant difference in the total aggression attitude and moral disengagement level between the sports students and non-sports students of the university students participating in the study, there was no significant difference in the social skill level. There was no significant difference in terms of total social skills, aggression attitude and moral withdrawal in terms of sports license and recreational sports variables. No significant difference was found in social skill level in terms of non-sports or recreative sports variables, but a significant difference was found in aggression attitude and moral removal. There was no significant difference in the social skill level in terms of non-sports and licensed sports variables, whereas there was a significant difference in aggression attitude and moral removal. No significant difference was found in social skill level in terms of non-sports and coach or referee variables, but a significant difference in aggression attitude and moral removal. There was no significant difference in social skill level in terms of faculty variable, but a significant difference was found in aggression attitude and moral removal. As a result of the correlation test, no significant relationship was found between social skill and aggression attitude and moral disengagement, but a positive relationship was found between aggression and morality. As a result of the correlation test performed in sports, a positive relationship was found between social skill and aggression attitude. There was a positive relationship between social skills and moral disengagement. There was a positive relationship between aggression attitude and withdrawal from morality. In addition, according to the results of the regression analysis, sports, social skills, (a) positively affect the departure from morality, to this, sports, social skills, licensed (a) development rate contributes

positively to the rate of moral removal. Playing sports, social skills, licensed, aggressive attitude (b) positively affects to move away from morality. Accordingly, sports, social skills, licensed, aggressive attitudes (b) as a group have been shown to contribute positively to the proportion of moral development. It has been observed that there is a high level meaningful relationship between university students' levels of moral disengagement and sports, social skills, licensed (a) and sports, social skills, licensed, aggressive attitude (b) groups.

Keywords: *Sports, Social skills, Aggression, Sports ethics*

1. GİRİŞ

Hareketsiz bir yaşam sürdürmemize sebep olan teknolojik gelişmelerle beraber bireylerde eskiye nazaran olumsuz yönde fiziksel, zihinsel ve psikolojik değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Hareketli yaşamdan uzaklaşan birey günlük hayatta sosyal beceri kazanım oranı düşük, fiziksel olarak daha kilolu, psikolojik olarak da daha agresif ve mutsuz bir hal içine girmiştir. Bununla beraber bireyin sosyal medyadan, televizyondan, ailesinden örnek aldığı bireylerden, arkadaş çevresinden, almış olduğu sözel ve görsel olumsuz eylemleri alması bireylerin daha saldırgan, şiddet meyillisi birey olmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca spora karışan iddia, şike vb. hususlardan ötürü sporcuların sadece kazanmaya motive edilmesiyle sporcunun ve taraftarların bazen medyadan bazen takım antrenörlerinden bazen de takım yöneticilerinden görmüş oldukları olumsuz şiddet içeren ve etik kavramından uzak eylemleri uygulamaya geçirmeleri onları uyumluluk, centilmenlik ve ahlak kavramından uzaklaştırmıştır. Etik ilkelerine riayet eden, yapıcı ve birleştirici, centilmenliği kendine ilke edinmiş, aktif olarak eylemde bulunup sosyal beceri kapasitesini yükselten bireylerin ancak kaliteli bir spor eğitim ortamında aktif olarak bulunması gerektiği düsturundan yola çıkarak bu araştırmayı, spor yapan bireylerin ve spor yapmayanların sosyal beceri, saldırganlık ve spor ahlaki düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyip aktif olarak spor yapmanın artılarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Rekreasyon, bireyin hayata tutuna bilmesi için ağır iş temposu, monoton yaşam şekli ve çevresel faktörler sebebiyle risk altındaki ya da kötü durumlara maruz kalan fiziksel ve psikolojik sağlığını yeniden elde etmek, muhafaza etmek ya da devam ettirmek için, bununla beraber mutlu bir yaşam sürdürmek ve haz edinmek amacıyla, bireysel tatmin verecek, tüm zorunlu işlerin dışındaki serbest vakitteki bireyin isteğe bağlı olarak ve kendi gönül rızasıyla bireysel ya da takımında bulunarak yapmış olduğu etkinliklerdir (Aracı ve Aracı, 2014).

Rekreasyonel aktivitelerde kökeni fiziki etkinliklere ya da türlü spor branşlarının rekreasyonel etkinliklerine yaslanan ve rekreasyonel etkinliklerinin çoğunluğunu

oluşturan türü sportif rekreasyon olarak tanımlanır. Sporsal rekreasyonun kökeni bedensel uygulamalardır (Zorba ve Bakır, 2004). Rekreasyonun en kapsamlı, türlü ve ilgi gören alanlarından birisini spor kaplamaktadır. Rekreasyon ve spor birbirleriyle etkileşim halindedirler. Spor bireylerin rekreatif ihtiyaçlarını göğüslemede önemli bir faktörken, rekreasyon da, sporun toplumda çoğalmasında ve sporsal başarı kazanılmasında ciddi görev almaktadır (Şahin, 1997).

Rekreasyon amaçlı spor yapmanın profesyonel spor yapmaya nazaran daha az yarışma tabanlı, hedef odaklı, az uzmanlık gerektiren, zorluk derecesi daha düşük, her yaşa hitap edebilen, boş zamana dayalı, amatör ruha dayalı, keyif almak ve fiziksel gelişimini arttırmak ve sosyal etkileşimini geliştirmek olduğundan modern toplumların rekreasyon etkinliklerinin bir toplumsal hak olarak yerel yönetimlerin görevi olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlarının bedensel, psikolojik, ruhsal ve sosyal gelişim, istirahat edebilme, yapıcılıklarını yükseltme ve sosyal etkileşimde bulunma gibi gereksinimlerini gidermede hayati rol oynayan sportif rekreasyonların vatandaşlara sunulması yerel yönetimlerin temel ödevlerinden olmalıdır.

İlkel insanlardan günümüz post-modern toplumlarına kadar, temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla insanlar zorunlu olarak karşılıklı iletişim kurmak zorunda kalmıştır. Bireyler arası iletişimin başladığı ve devam ettirildiği her adımda ise kişilerin sahip olduğu sosyal beceriler gündeme gelmektedir. Diğer bir deyişle insanların birbirleriyle etkileşime girdiği ilk günden başlayarak, insanların sahip olduğu sosyal beceriler insan ilişkilerinin niteliğini ve yönünü oluşturmuştur. Sosyal hayatta bireyler birbirlerinden bir şeyler istediklerinde ya da bir şeyler yaptırmaya çalıştığında kullanılan kelimeler ve söyleyiş tarzı sonuç üzerinde etkili olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kişilerin sahip oldukları sosyal beceriler önem kazanmaktadır (Dicle, 2006).

Bireyler hayatları boyunca bir takım sosyal ilişkiler içerisinde bulunurlar. Bazıları bu ilişkilerini daha kolay ve daha mantıklı bir şekilde sürdürebilirken, bazıları için tanımadığı kişiler arasında bulunmak ya da yeni bir ilişkiye başlayabilmek çok zordur. Yine aynı şekilde bir grupta bazı kişiler rahat ve özgüven dolu iletişim biçimleriyle tüm ilgiyi kendinde toplarken, aynı ortamda hiç kimse tarafından fark edilmemek için çabalayan insanlar da vardır. Bu bireyler için ötekilerin bakışlarını üzerinde sezmek ve bir grubun ilgi odağı olmak ciddi bir sıkıntı kaynağı ve rahatsızlık hissi oluşturmaktadır (Hasdemir, 2005).

Başkalarıyla başarılı etkileşimde bulunulmasına imkân veren davranışlar sosyal becerilerdir. Kişilerarası durumlarda çevrelerinden pekiştirme elde etmeleri veya mevcut pekiştirmeleri sürdürmeleri kişinin bu davranışları göstermesiyle olur. Sosyal yetenekler; bireylerarası bir özellik taşır, etkileşimi devam ettirmeye doğrudur bir eğilimdedir; belirlenebilirler ve tekrarlanabilir. Sosyal beceriler kapsamında değerlendirilen özellikler bireylerarası diyaloglar oluşturma, devam ettirme ve uygun bir biçimde sonlandırma becerileridir (Bacanlı, 1999).

İnsanın bir arada yaşamaya meyilli olmasının sebebi sosyal bir varlık olmasıdır. Fakat bu 'beraber yaşama' bazı bireyler için daha kolay olabilir, başarılabilir. Bunu hemen başaramayan bazıları ise; 'yeteneksiz', 'cesaretsiz', 'ürkek', 'korkak', 'üşengeç', sosyal fobik' vb. şeklinde tanımlanabilir. Elbette ki, bu çeşitlilik, amacı bireyi anlamak olan bilim dalı olan psikolojide çözülmesi gereken bir sorun şeklinde ortaya çıkar (Bacanlı, 1999b).

Saldırganlık, yaşamın her safhasında, toplumsal yaşam, eğitim hayatı ve aile yaşamında bulunan önemli bir sorundur. Son zamanlarda saldırganlık ve şiddet barındıran olaylarda artış görülmesi, bu artışın spor kulüplerine, kuruluşlarına ve üniversitelere kadar ulaşması, eğitim kurumlarını da spor yapan bireyleri içine alacak şekilde büyümesi kuşkusuz bir takım tedbirlerin alınması zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

En önemli mevzuların başını çeken saldırganlık, hayatın varlığından savaşa kadar insanoğlunun başka canlılara zarar verme uğraşı, üzerinde en fazla araştırmalara konu olmuş insan eylemlerinden birisi olduğu şüphesizdir (Dalbudak, 2012).

Saldırganlık kişilerde farklı şekillerde meydana gelen bir eylem şeklidir. Bu eylemi tetikleyen sebeplerle, onu bazı eylemlerden ayırt etmek bayağı zahmetlidir. Şundan dolayıdır ki saldırganlık zarar vermek, incitmek, ortadan kaldırmak, sinirlilik, kin gibi eylemlerle beraber, farklı sözlü tepkiler biçiminde birleşmiş eylemler olarak da karşımıza gelmektedir. Öte yandan saldırganlık, farklı tepkileri kapsayan yaklaşımlarla alakalı hususları belirtmek için de kullanılan bir terimdir (Köksal, 1991).

Saldırganlığı öne çıkaran sebeplerden biri de beklenti içinde olunan şeylerin yolunda gitmemesi veya engele takılmasıdır. Saldırgan tutum, engellenme duygusuna yapılan etkiye verilen tepki olarak nitelendirilebilir. Saldırgan davranışlardan bazıları

engellenme vakasını meydana getiren durumun yok olması için yapılırken, bazen de ters teperek daha da kötüye gitmesine sebep olur (Cüceloğlu, 2005).

Sporun insan bedeninde toplanan kötü enerjiyi boşaltmasında ve bu kötü enerjinin meydana getirebileceği gerginlik, sinirlilik, saldırma, güç kullanma gibi hareket tiplerini engellediği de bilinmektedir. Eğitim kurumlarındaki beden eğitimi ve spor dersleri ve mevcut sportif etkinlikler kişilerin bedensel gelişiminin yanı sıra yaşamı boyunca sağlıklı kararlar alabilme, kendini geliştirme, empati kurabilme, mental olarak daha zinde kalabilme ve gelecek nesiller adına her yönden sağlam insanlar yetiştirilmesi üzerinde etkisinin var olduğu anlaşılmıştır.

Saldırgan davranış biçimlerinin ortadan kaldırılmasına veya en düşük seviyeye düşürülmesinde sporun olumlu etkisi oldukça fazladır. Bu açıdan düşünüldüğünde kişilerin her yönden sağlıklı olması, çevresi ile uyum içinde hareket etmesi ve yaşamda başarı elde edebilmesi için spor yapması gerektiği fikri ön plana çıkmaktadır.

Spor ortamında ahlakı sportmenlik şeklinde nitelendirebiliriz. Cremades (2014) ise sportmenlik kavramını, spor ortamındaki ahlaki eylem ve yaklaşımlar şeklinde ifade etmiştir. Sportmenliğe genel olarak bakarsak; ahlaki gelişim, etik ve karakter eğitimi ve ayrıca spora katılımın esas amacını belirtmek amacıyla telaffuz edilen kavramların tamamı olarak nitelendirmiştir (Karafil ve ark., 2017; Efek ve ark., 2018). Spordaki ahlak kavramını, yalnızca oyunun kurallarına itaat etmek şeklinde değil ayrıca sorumluk bilme, onurlu olma, dostluk yapabilme, yardımsever olma, saygılı olma, adaletli ve namuslu olma, ne olursa olsun yenmeliyim fikrinde olmama, sportif dürüstlüğüne yaşama yansıtılması, tarafgirlikte bulunmamak, adilane ve güvenilir bir oyun sergileme şeklinde anlatılmaktadır (Atalay, 2016).

Spor, toplumsal yapının en belirleyici unsurlarındandır, toplumsal bir kurum olma niteliğiyle beraber, spor niteliğinin toplumdaki ahlak uzanımının olması da önem arz etmektedir. Çünkü spor, halk bilimi ile alakalı çalışmalarda etik boyut, toplumdaki başka ahlak kavramları (iş ahlakı, tıp etiği vb.) ele alınması icap eden bir gerçektir. Eğitim aracı olan spor, toplumun her kesimince kullanılmaktadır. Eğitim aracı biçiminde görülen spor etkinliklerinden lazım olan faydayı elde edilebilir. Spor ahlakının en temelini oluşturan kuralların en önemlileri ahlak (etik) ve centilmenliktir (Şahin, 1998).

Bu çalışma spor yapmanın spor ortamındaki ve toplumdaki olumsuz davranışları azalttığını, bireyin ve sporcunun ahlaki ve sosyal beceri potansiyeline ne düzeyde olumlu katkı sağladığını göstermek amacı ile spor yapma bilincinin toplumda yaygınlaştırılması gerektiği önemiyle yapılmıştır. Ayrıca çalışmamız sporla ilgilenen ve ilgilenmeyen bireylerin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma durumunun ortaya konmasıyla spor ortamındaki bireylerin ahlaki durumunun tespit edilmesi adına önem arz etmektedir. Çalışmanın kapsamı, Şanlıurfa İli Harran Üniversitesinde aktif olarak öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Çalışmanın örneklemini ise; rastgele seçilen Harran Üniversitesindeki 121 kadın, 179 erkek olarak toplam 300 öğrenci oluşturmuştur.

1.1 Çalışmanın Amacı

Teknolojik gelişmelerle beraber hareketsiz yaşamın artması, olumsuz bir aile yaşamı, maddi olumsuzluklar, kötü bir sosyal çevre, vb. olumsuz durumlarla beraber bireyde meydana gelen yetersiz bir sosyal beceri, saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma durumunun iyileştirilmesinin yolunun bireyi iyi bir spor ortamına koymak olduğu düşünülmektedir. Buradan yola çıkarak bu çalışmayı üniversite düzeyinde spora katılım sağlayan öğrencilerin sosyal beceri, saldırganlık ve spor ahlakı düzeyinin, spor yapmayan öğrencilere göre arasında bir fark olup olmadığını belirlemektir. Böylece bu çalışma sporun sosyal beceriyi geliştirici özelliğini, sporda ve toplumdaki olumsuz davranışları azalttığını, bireyin ve sporcunun ahlaki potansiyeline ne düzeyde olumlu katkı sağladığını göstermek amacıyla yapılmıştır.

1.2 Çalışmanın Önemi

Yapmış olduğumuz çalışmanın önemini çalışmamızda ele aldığımız kavramlar açısından şu şekilde açıklayabiliriz;

1.2.1 Sosyal beceri açısından önemi

Bireyin çevresiyle uyum içinde olabilmesi için lazım olan en hususi öğelerden biri de iletişimidir. Bireylerin etkileşimi iletişimle yapılır. İletişim, konuşan ve dinleyenin motive, idrak, yönelim ve yaklaşımlarından oluşan insan eylemlerinin bayağı kompleks bir türüdür. Kişiler his, fikir ve taleplerini sözlü ve sözlü olmayan

mesajlarla birbirlerine aktarırlar. Başkalarını cezbettikleri gibi, başkalarından gelen faklı mesajların da tesirinde kalırlar (Yüksel, 1997).

Her meslekteki kişilerin iletişime geçebilme yeteneklerine sahip olması, insanlar arasındaki diyaloglardaki iletişim aşamasını daha iyi bir duruma getirecektir. Lakin insanlarla olan diyalogun yoğun yaşandığı mesleklerde bu yeteneğe sahip olunması gereklidir. Beden eğitimi ve spor etkinliklerinde görevli olan beden eğitimi öğretmenleri, antrenörler ve spor yöneticilerinin bu yeteneklere sahip olması bu açıdan elzemdir. Bununla birlikte yapısında hareketlilik olan ve bunun aracılığıyla iletişim kuran insanın, davranışta bulunma kuvvetinin kaliteli beden eğitimi programları ve spor etkinlikleriyle biçimlendirmesi bireylerarası diyalogların sağlam ve daimi olmasına sebep olabilir (Tepeköylü, 2007).

Araştırmayla, spor yapanlar ile spor yapmayan öğrencilerin sosyal yetenek düzeyleri arasında fark olup olmadığını, sportif faaliyetlerin öğrencilerin sosyal beceri düzeyine etkisini ortaya koymak açısından önem taşımaktadır.

1.2.2 Saldırganlık açısından önemi

Saldırganlıkla, yaşam boyu ve sporda hızlı bir şekilde karşılaşmaktayız. Günlük yaşamımızda saldırgan tutumlar; çalışma hayatının yorgunluğu, maddi zorluklar, mevcut yaşamın zorlukları sonucu meydana gelirken, sportif faaliyetlerde galip gelmek için rakibi engelleme amacı olduğundan, müsaade edilmektedir (Güner, 2006).

Toplumları refah seviyesine ulaştıran, bilgi alışverişini sağlayan, ülke gelişimine katkıda bulunan, ülkelerin gelişmişlik seviyelerini temsil eden üniversitelerde eğitim alan öğrencilerin psikolojik olarak sağlıklı bireyler olarak yetişmesindeki en önemli etken olan sağlıklı spor yapma fikrini akla getirmektedir. Sağlıklı spor sonucunda, kişide meydana gelen özgüven, yenilgiyi kabul etme duygusu, kendini sabote etme olasılığını düşürme, sosyalleşme sürecini hızlandırma, mental olarak sağlıklı düşünebilme becerisini kazandırma gibi olgular ortaya çıkacağından saldırgan davranışın sebep olacağı fiziksel ve psikolojik zararları en aza indirmesi beklenebilir.

Böylelikle, beden eğitimi ve sporun psikolojik ve fiziksel açıdan olumlu etkileri düşünüldüğünde eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık ve

şiddet eğilimlerinin minimuma indirilmesinde önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma ile sporda meydana gelen saldırgan davranış biçimlerinin ortaya çıkış nedenlerini arayıp, düzenlenen sportif faaliyetlere öğrencilerin katılım sağlamaları ile sağlıklı ortamın oluşturulması sağlanacağından bu çalışma önemlidir. Belirtilen bilgiler dâhilinde inceleyeceğimiz temel sebep spor yapan ve yapmayan üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile farklı değişkenler arasında anlamlı ilişki var mıdır? Sorusu araştırmamızın problemini oluşturmaktadır.

1.2.3 Spor ahlakı ve etiği açısından önemi

Günümüzdeki toplumlarda manevi inanç unsurları hızla yerini maddesel değerlere bırakmaktadır. Maalesef toplumdaki beklediğimiz olumlu hareketleri görme olasılığımız her geçen gün daha az olmaktadır (Tuncel ve Büyüköztürk, 2009).

Sportif eylemler bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumlu yönde geliştirilmesiyle beraber bireyde karakter gelişimi, ahlaklı olma, saygılı olma, faziletli olma gibi iyi eylemlerin meydana gelmesine olumlu bir katkı sağlamaktadır. Sporu yalnızca yapılan bazı bedensel eylemler ve sportif bir oyun şeklinde görmek doğru olmaz. Spor kişinin bedensel gelişimiyle beraber ruhsal gelişimine de ve ayrıca toplumsal gelişime de çok fazla yararlar sağlamaktadır. Özellikle toplumun kişiliğinin gelişiminde sportif etkinlikler çok önemlidir. Bundan dolayı spor etkinliklerinde sergilenen ahlaki eylem ve hareketler toplumun kişilik gelişimi bakımından çok büyük öneme sahiptir (Tuncel ve Büyüköztürk, 2009).

Spor, içinde yaşadığımız dönemde bireylerin bedensel, ruhsal ve toplumsal açıdan gelişimini artırması grupla çalışmayı basitleştirmesi, dayanışma olgusunu artırması ve topluma aitlik kavramını oluşturması açısından çok önemli bir kavramdır. Spor, bazı bedensel etkinlikler olmasıyla beraber bireylere bir karakter ve sosyal kimlik hissi ve gruba aitlik duygusu katmasıyla kişinin sosyalleşmesine katkı sağlayan bir kavramdır. Sportif etkinliklerde insanların geliştirdiği iyi hareketler toplumsal kişiliğin meydana gelmesine katkı sağlamaktadır. Spor yalnızca bedensel gelişimi değil bununla beraber fizyolojik, psikolojik, kişilik ve karakter gelişimine de katkı sağlamaktadır. Geçmişten bugüne kadar gelen kültürel değerler toplumları millet yapan unsurlardır. Kültürler geçmişten güç alırlar ve geleceğin şekillenmesine yön veren önemli faktörlerdendir. Kültürlerin meydana gelmesinde gelenek ve

göreneklerimize uygun şekilde icra edilen faaliyetler, programlar, festivaller, şenlik ve spor yarışmaları bulunmaktadır. Bu tür etkinliklerden biride ata sporumuz olan güreştir. Günümüzde yok olmaya başlayan değerler kaybını önlemek için ata sporu olan güreşi bile bir araç olarak kullanabiliriz (Soygüden ve Gül, 2018).

Spor yarışmalarında sportif ruha yakışmayan hallerin oluşması her geçen gün daha çok önümüze çıkmaktadır. Sportif ruhun gün geçtikçe ortadan kalkmasına neden olacak kötü durumların engellenebilmesi eğitilmiş bireylerle olabilecek bir durumdur. Bilhassa örgün eğitim kapsamında 17.885.248 öğrencinin var olması eğitimin önemini göstermektedir. Bu bağlamda ahlaklı sporcuların yetiştirilmesi için okul sporları oldukça önem arz etmektedir (Milli Eğitim İstatistikleri, 2018).

Bu çalışma, sporla ilgilenen ve ilgilenmeyen bireylerin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma durumunun ortaya konmasıyla spor ortamındaki bireylerin ahlaki durumunun tespit edilmesi adına önem arz etmektedir.

1.3 Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez 1: Üniversite öğrencilerinin spor yapanları ile spor yapmayanlar arasında toplam sosyal beceri düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Hipotez 2: Üniversite öğrencilerinin spor yapanları ile spor yapmayanlar arasında toplam saldırganlık düzeyinde anlamlı seviyede bir farklılık vardır.

Hipotez 3: Üniversite öğrencilerinin spor yapanları ile spor yapmayanlar arasında toplam ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Hipotez 4: Üniversite öğrencilerinin spor lisanslı ve rekreatif spor yapanlar arasında toplam sosyal beceri, saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Hipotez 5: Üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya rekreatif spor yapmaya göre aralarında toplam sosyal beceri düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Hipotez 6: Üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya rekreatif spor yapmaya göre aralarında toplam saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Hipotez 7: Üniversite öğrencilerinin spor yapmayan veya lisanslı spor yapma düzeylerinde toplam sosyal beceri düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Hipotez 8: Üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya lisanslı spor yapma düzeylerinde toplam saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Hipotez 9: Üniversite öğrencilerinin spor yapmama ve antrenör veya hakemlik bakımından sosyal beceri düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Hipotez 10: Üniversite öğrencilerinin spor yapmama ve antrenör veya hakemlik bakımından saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır.

Hipotez 11: Üniversite öğrencilerinin fakülte değişkeni bakımından toplam sosyal beceri düzeyinde gruplar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Hipotez 12: Üniversite öğrencilerinin fakülte değişkeni bakımından toplam saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık vardır.

Hipotez 13: Spor yapamayan üniversite öğrencilerinin sosyal beceri ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.

Hipotez 14: Spor yapan üniversite öğrencilerinin sosyal beceri ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki yoktur.

Hipotez 15: Spor yapan üniversite öğrencilerinin sosyal becerileriyle ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.

2. GENEL BİLGİLER VE KAVRAMLAR

Çalışmamızın genel bilgi ve kavramları, spor kavramı, sosyal beceri kavramı, saldırganlık kavramı, spor ahlakı kavramı ve bu kavramlar arsındaki ilişkilerden meydana gelmektedir.

2.1 Spor Kavramı

Sporun anlam ve önemini açıklamak gerekirse aşağıdaki gibi açıklayabiliriz;

2.1.1 Sporun tanımı

Çok yönlülüğü hasebiyle spor hakkında çok fazla farklı tanımlar yapılmıştır. Bu farklılıkların temel nedeni ise spora bakış açısının farklı olmasıdır. Bazı tanımlar aşağıda aktarılmıştır.

Aile ortamı dışında bazı ilişkilerin ve bir enerji birikiminin meydana gelmesine neden olan spor, çocukluk döneminde bir oyun şeklinde ortaya çıkar. Aileye veya sosyal hayata adapte olamayan gençlik spora yönelime geçtiği zaman ruhsal rahatlama sebebiyle ve tutarlı bir karaktere sahip olmaktadır. Sporsal faaliyetlerin hepsinde eğlenmek, en az istirahat etmek kadar sosyal bir kaynaşma da vardır. Spora, toplumu kaynaştırma ve bütünleştirme gibi hayati görevler düşmektedir. Spor, fiziksel ve psikolojik doyum imkânları sağladığından, boş zamanları ve yaşam standartları düzenli olarak artan sanayi yönünden gelişmiş ülkelerin hasret duyduğu yeni bir hayat tarzının önemli kısmıdır (Kat, 2009).

Ekonomik, sosyal ve kültürel zenginleşmenin temel faktörü olan insanın fiziki ve ruhsal sağlığını iyileştirmek, kişiliğin meydana gelmesini, kişilik hususiyetlerinin gelişimini elde etmek, bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak çevre ile uyumu kolaylaştırmak, kişiler, toplumlar ve uluslararası dayanışma, kaynaşma, barışı sağlamak, bireyin zorluklarla savaşıma gücünü yükseltmenin yanında belirli kurallara göre, rekabet ölçüleri çerçevesinde savaşıma, heyecanlanma, yarışma ve yarışmayı kazanmak için yapılan etkinliklerin tamamını spor olarak tanımlayabiliriz. Bu

özelliklerinden dolayı günümüzde spor; çok yönlü, çok amaçlı, çok yararlı ve çok çeşitli kapsam kazanmış ve evrenselleşmiştir (Türkel, 2010).

Yarışma ve performansa yönelik olması, sağlıklı yaşam, boş vakitlerini iyi geçirmek, sosyal ilişkileri güçlendirmek, güzel vakit geçirmek gibi durumlar için yapılabilmesi sporun birden fazla yönü olduğunu göstermektedir. Ayrıca spor, yapıldığı zaman ve mekâna göre birçok çeşitlere ayrılmaktadır. Sporu tek ve mutlak bir tanıma sığdırmak bundan dolayı zordur. “Sporun, fiziksel açıdan daha yetenekli bireylerin seçilmesini ve bu bireylerin daima ve sıkı bir eğitimle yetiştirilmesini zorunlu kılmasının nedeni, başarıyı sürdürme ve mücadelede üstün gelme amacı için sarf edilen çabadır” (Kat, 2009).

Spor, yarışma, rekreasyon, sağlık ve izleyici zevki bakımından dünya kültürünün bir parçası haline gelmiştir. İletişim araçlarının da yaygınlaşmasıyla çoğu kişi tarafından doğrudan veya dolaylı olarak ilgi görmekte olan spor giderek daha düzenli hale gelmiş ve uluslararası saygınlık aracı haline gelmiştir. Günümüzde spor tüm bir milletin mutluluk ya da üzüntü kaynağı olabilmektedir. Sonuç olarak spor günümüzde toplumsal yaşama yoğun bir şekilde girmiş bir olgudur (Türkel, 2010).

Spor, belirli kurallar içinde, bireysel ya da grupla, bir araçla veya bir araç olmadan yapılan serbest zaman veya tüm vaktini kapsayacak biçimde ana bir meslek olarak icra edilebilen; toplumsallaştırıcı, kişinin bedensel hali ve duygu durumunu geliştirici, yarışma ve yardımlaşmaya dayalı, sosyal bir kavram olarak ifade edilmektedir (Bompa, 1998).

Diğer bir tanımlamada ise spor, sağlık, eğlence, gösteri ya da macera amacıyla birey ya da gruplar tarafından gerçekleştirilen, bireylerin zihinsel, duygusal ve psiko-motor yeteneklerini planlı ve organize şekilde arttırmalarına imkân veren, belirli kurallar etrafında oluşan, rekabet ve yarışma odaklı olan, zihinsel ve fiziksel eylem gerektiren faaliyetler şeklinde ifade edilmektedir (Sunay, 2010).

Ayrıca bireyler spor yoluyla bir topluluğa dâhil olarak yalnızlık duygusundan uzaklaşabilirler. Birey yalnız başına daha durgun bir halde iken, grup halinde coşkulu bir duruma gelebilir. Bu nedenle psikologlar spor sahalarını hastane gibi görürler. Spor alanlarının psikiyatristlerce revir olarak görülmesinin nedeni, içindeki duyguların dışarıya çıkarılmasında, yani bireyin deşarj olmasına sebep olmasıdır (Yamaner, 2001).

Spor tanımlarının bir kısmı, sporun alanını aşırı biçimde dar hale getirmekte, sporu sadece profesyonel düzeyde antrenman almış sporcularla sınırlamakta ve özellikle hafta sonlarında, rekreasyonel seviyede spor katılımlarını göz ardı etmektedir. Sporlara rekreasyonel düzeyde katılanlar, profesyonel ve olimpiik düzeyde katılanlara göre çoğunluktadır. Spor hangi seviyede tanımlanırsa tanımlansın, hangi düzeyde yapılsa yapılsın, iştirak edenlerin duygu, düşünce ve davranışları (psikolojik durumlarını) üzerinde etkili olmaktadır (Konter, 2006).

Sporu sadece bir boyutta incelemek doğru değildir. Sporun yapıldığı mekân ve zamanına göre değişik gruplara bölünmesi mümkün olmasının yanı sıra ne için yapıldığına göre, yarışabilme ve performans elde etmeye yönelik, sağlıklı bir yaşam sürdürme, serbest vakitlerini değerlendirmek, toplumsal bağları güçlendirmek, güzel vakit geçirmek için yapılır. Bundan dolayı sporu mutlak ve tek bir tanıma sığdırmak zordur. "oyun ve yarışma" sporun bir öteki yönüdür. Sporun, fiziksel açıdan daha yeteneklilerin seçilmesini ve seçilenlerin sürekli ve yoğun bir eğitimle yetiştirilmesini zorunlu kılmasının nedeni başarıyı arttırabilme ve yarışmada üstün gelme amacı için gösterilen mücadeledir. Modern anlamda oyun, kişinin çevresi ile etkileşim sürecidir. İnsana mutluluk ve doyum veren oyun etmeninin gelişmiş bazı kurullarla sınırlandırılmış bir ifade biçimine spor denir (Fişek, 1980).

Genel olarak sporun amacı özetlenecek olursa; toplumun tüm bireylerini zinde, dinamik, yüksek moralli ve mutlu tutmak, topluma karşısındaki görevlerini ve sorumluluklarını bilen, erdemli, terbiyeli ve dürüstlük örneği nesiller yetiştirmek ve tüm bireylerin spor yapmaya teşvik ederek, sağlıklı, çalışkan, mutlu, dinamik, moral değerleri yüksek ve çağdaş bir toplum meydana getirmektir (Fişek, 1998).

2.1.2 Sporun önemi

İnsanın ruhi ve bedeni açıdan geliştirip ve iradeyi güçlendirmesiyle beraber, kendine güveni gerçekleştirmek, karşılıklı dayanışmayı oluşturmak, grup çalışmasını kolaylaştırmak, bireyin toplum üyeliğini elde etmesi olan toplumsallaşmasında da spor önemli bir yer almaktadır. Sosyalleşmenin ve bireyin gelişmesinin ömür boyu devam ettiğini düşünmek, bu hususun kıymetinin daha iyi anlaşılabilmesine yardımcı olur (Spor Şûrası, 1990).

Sporsal faaliyetlere katılan çocuk ve gençlerin derslerinde daha iyi oldukları belirlenmiştir (Akgün, 1992).

Sporla ilgilenen bireyler, toplumsal ve kültürel sermayelerini spor yaptıkları çevre vesilesiyle arttırmaları. Bu nedenle zihinsel ve bedensel yararın yanı sıra sosyal ve ruhsal olarak da yarar elde edecektir. Bireylerin kötü arkadaş çevreleri, gençlerin ve onların aileleri için bugün büyük bir sorun teşkil etmekte iken, sporla ilgilenen bireylerin bulunduğu toplumsal çevre içinde, gençlerin kötü alışkanlıklar kazanmalarını da engellemektedir. Spor bilimleri sadece bir alanı beslemekten ziyade ortak bir yarar sağlayan, müspet bir uğraştır. Sporun kültürel unsurlar taşınması, evrenselliğini unutturmamalıdır. Çağımızda spor; sosyolojik, fiziksel, fizyolojik ve maddi birçok yönden incelenmektedir (Erciş, 2012).

Spor bireylere sadece romantik, toplumsal ve ruhsal avantaj vermez. Ayrıca çevik, kuvvetli, kondisyonu yüksek, fit bedenler meydana getirecek sağlıklı bir fiziksel görüntü ve işlevsel bir beden sunar. Ek olarak, spor, hızlı ve sağlıklı karar vermesini kolaylaştırır, kişilerin yaratıcı düşünmesini, analitik düşünme yeteneğini artırır (Gezer, 2014).

Tüm bu yorumlardan hareketle, pek çok alana fayda sağlayan sporun çocuklara ve gençlere empoze edilmesi sürecinde çocuğu spordan soğutacak faktörlerin ortadan kaldırılmasına dikkat edilmeli, ailenin önemi vurgulanarak ve çocuğun yeteneğinin de göz önünde bulundurularak spora özendirilmesine önem verilmelidir. Çocukluktan yetişkinliğe kadar spor faaliyetleri bireylere ömür boyu katkı sunmayı amaçlar ve psikolojik, fizyolojik, sosyal ve bilişsel gelişimini destekler (Karavelioğlu, 2012).

Aile üyelerinin spora karşı ilgili ve bilinçli olması çok önemlidir. Anne ve babalar, çocuklarının en harika şekilde yetişmesini talep ederler. Spor, çocukların fiziken, psikolojik olarak ve toplumsal açıdan harika bir şekilde yetişmelerinde büyük rol oynamaktadır. Ebeveynler, çocuklarının istenilen şekilde yetişmelerini sağlamak için bilinçli bir şekilde davranmalı, diğer eğitim faaliyetlerle beraber beden eğitimi ve spora da gerekli değer ve önem vermelidirler. Spor, bedensel gelişiminin yanında, çocuklar için toplumsal açıdan da önemli bir olgudur. Çocuğun çevresini tanıyıp ve onunla iletişime geçmesi sportif faaliyetlerinin yardımı ile daha kolay gerçekleşir. Bu alanlardaki olumlu gelişmeler, çocuğun ruhsal olarak olumlu yönde gelişmesine yardım etmektedir (Yetim, 2000).

Spor, Bireysel, Toplumsal ve Ekonomik yönden önemli bir kavramdır ve bu yönlerdeki önemini şu şekillerde açıklanabilir;

2.1.2.1 Sporun bireysel yönden önemi

Gündelik hayatlarında da spor yaparken kazanmış oldukları özelliklerini kullanabilirler. Kişinin fiziksel görüntüsünü de düzeltir. Hastalıklara karşı dayanıklılık sağlar. Hayatın neredeyse tüm alanında yeterli bir kişi olmasında yardımcı olur (İnal, 2000).

Spor insanın tüm özelliklerini ortaya koymasında ve bireyin bu özelliklerini sergilerken aldığı hazzı es geçmek mümkün değildir (Demirel, 2002).

Spor, hem birey hem de toplum adına çok yönlü etkisi nedeniyle pek çok yarar sağlamaktadır. İlk süreçte kişisel şekilde yapılacak faaliyet süreçleri önemli bir rol oynayan spor faaliyetlerinde, kişilerin fiziksel, zihinsel, psikolojik olarak pozitif yönde etkilenmesi hedeflenir. Kişilerin yapacağı fiziksel antrenmanlar, düzenli bir şekilde yapılması halinde bireyin daha sağlıklı bir bedensel ve psikolojik yapıya sahip olmasına katkı sağlayacaktır (Ağılönü, 2014).

Spor sürekli yapılırsa, özellikle 40 yaş üstündeki kişilerde oluşabilecek kalp hastalıklarını azaltır ve hipertansiyon, aşırı şişmanlık, diyabet, depresyon, astım gibi hastalıkların meydana gelmesini engelleyerek bireylerin hayat konforunu yükseltir (Tekin, 2013).

Kişi yaşamış olduğu toplumun tüm faktörlerinden kişiliğin gelişmesi sürecinde etkilenmektedir. Kişilik, Toplumun belirlediği kurallar içinde biçimlendirilen yine bu kurallar içinde keskin sınırlarla kesinleştirilen bir olgudur. Bireysel bir ihtiyaç olan kişinin kendini kanıtlama isteği iş ve toplumsal arenada karakterini özgürce gelişiminin kısıtlanması sonucunda baskılanan kişi, spor ve diğer hareketli faaliyetlerle sınırsız bir konuma geçmektedir. Bireyin hareketli ve sınırsız bir alana girmesi nedeniyle spor, kişinin kendini tanımasına, kanıtlanmasına ve kişiliğini yakalamasına imkân sunacaktır (Tosunoğlu, 2008).

Ritmik faaliyetlerle ilgili yetenek ve beceriler; Oyunlar, folklorik faaliyetler, halk oyunları, yerel ve milli etkinlikler yoluyla kazanılır. Fiziksel aktiviteler aracılığıyla, sağlıklı yaşam ve davranış nitelikleri kazandırır. Kültürel haz ve duyarlı olmayı

kazandırır. Boş zamanları iyi kullanabilme davranışları ve yetenekleri edindirir (İnal, 2000).

Sporun bireysel yönden önemi şu şekilde sıralanmıştır;

- İş ve özel hayatta üretken ve sağlıklı birey olmalarını sağlar.
- Kuvvetli ve sağlıklı bir beden edinmelerine vesile olur.
- Yaşamın zorluklarına ve çeşitli hastalıklara karşı dirençli olmalarına vesile olur.
- Kültürel hazlar ve duyarlı olmayı kazandırır.
- Serbest vakitlerini faydalı bir şekilde değerlendirmelerine yol açar ve böylelikle kişiler iyi dinlenirler, eğlenirler ve zinde olur.
- Spor liderlik vasfının gelişmesine yardımcı olur ve iyi niyet, arkadaşlarla iyi ilişki kurulması, iyi dönüt verme gibi nitelikleri artırır ve yükseltir.
- Yapıcı olma ve üreticilik gibi yetenekleri geliştirir.
- Çalışmalarını kararında ve plan dâhilinde yapmayı kazandırır.
- Toplumsal sorumluluk duygusu kazandırır.
- İş gücünü artırır.
- Kolektif çalışma alışkanlığı kazandırır.
- Öz denetimle beraber, başkasına saygı göstermeyi de öğrenir.
- İş, görev ve meslek sorumluluğu kazandırır (Yetim, 2011).

Sporun Bireysel yönden önemini, sporun bireye Psikolojik, Fizyolojik ve sosyal açıdan kattığı faydalar oluşturmaktadır ve bunlar şu şekilde açıklanmaktadır.

Sporun psikolojik yönden etkileri: Çağımızda spor birçok birey için günlük spor aktiviteleri içinde olması gereken yaşam felsefesi ve hayat kalitesini artıran doğal bir olgu olarak görülmektedir. Sadece hareket ve bedensel sebepler kişileri sporsal faaliyete iten nedenler değildir. Sportif ve sağlıklı olma isteği kadar başkalarıyla diyaloga girme isteği, yalnızlık korkusu, toplumsal bir varlık olma ihtiyacı da etkindir. Spor sadece bireyin eğitiminde bedensel ve ruhsal olarak kullanılmaz buna ilaveten bireylerde işbirliği edinme ve sorumlu bir birey olma gibi, bireyin kendi kendini disipline etmesine katkı sağlamaktadır. Sosyalleşme, kişinin bulunduğu toplumun değerlerine uygun eylem geliştirme süreci olduğu kadar, spor da kişinin şekillenmesinde vazgeçilmeyecek bir olgu olarak önümüze çıkmaktadır. Öğrencilerin gelişimsel yapıları bakımından oldukça kıymetli nokta sporun eğitim alanında

kullanılmasıdır. Öğrencilerde kişiliğin gelişmesi ve şekillenmesinde spor aktiviteleri ile uğraşma çok etkilidir. Grup etkinlikleri ile kişiler (öğrenciler) bağlı bulunduğu grubunun menfaatini kendi menfaatinden önde tutmak mecburiyetindedir. Bunun neticesinde kişide aidiyetlik ve fedakârlık hisleri artar. Kişi kendi haklarını koruma, başkalarına saygı, atılganlık, işbirliği yapma ve paylaşım, kurallara uyma, doğru yanlış ayrımını yapabilme gibi özellikleri sporun içinde arttırarak geliştirir. Spor yapan kişilerde Psikolojik açıdan haz alma ve mutlu etme duygusu yaşanmaktadır. Spor, şüphesiz ki çağımızın hastalığı olarak belirtilen stresle baş etmede en önemli faktör olmaktadır. Tekdüze yaşam tarzını spor vesilesiyle yenmek mümkündür. Kişilerin rahat etmesi ve gevşemesiyle beraber kendilerini mutlu hissetmelerini ve bir şeyleri başarmış olmalarının verdiği zevki yaşamalarına sebep olur (Şahan, 2007). Kişinin kendi bireysel gelişimi toplumsal gelişiminden ayrı değildir. Spor eylemleri kültürel öğeleri de kapsadığından bireyler spor aracılığıyla toplumu, toplumsal kuralları, gelenek ve görenekleri, meslekleri öğrenirken bunla beraber karakterinin de şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Sporun kurallara bağlı bir faaliyet olmasından dolayı, bireyin spor yaparken disipline olmasına vesile olur (Şahan, 2007). “Spor geçmişten günümüze bir ahlak ve kültür okulu olmuştur. Spor, yapanın irade kontrolü, başarıma azmi, ilerleme arzusu gibi duyguları insanlara verir, insanın doğasında var olan yıkıcı, saldırgan, kırıcı, katlanılamayan dürtülerini olumlu hâle getirir, bireysel ve toplumsal ilerlemenin yanı sıra insanların kişilik kazanmasında etkili bir olgudur. Yine spor bireyin yapısında bulunan saldırganlığın yerine barışçı olma, ayrıca kişiye rahatlama imkânı vermekte, bu dürtüyü kontrol altında tutan bir etken durumundadır” (Şahan, 2007).

Motivasyon, kişilerin bireysel başarı elde etmesi için oldukça ihtiyaç duyduğu faktörlerden biridir. Sosyalleşmenin önüne geçen ve başarı derecesini düşüren unsurlardan biri yalnızlık duygusudur. Sporcuyu yalnızlık hissinden kurtarıp ve takımının başarısıyla bütünleştirerek kendine de yansımaya sebep olan şey sporun kişinin bir takım ve ya gruba katılmasına katkı sağlamasıdır. Sporun yapıldığı alanların psikiyatristler tarafından bir tür hastane olarak görülmesinin nedeni psikolojik olarak rahatlama, ruhi çöküntü, gerginlik gibi ruhsal olumsuzlukları önlemesidir (Dalkıran, 2014).

Spor yalnızca fiziksel yönden iyi olma, biçim bozukluğu ya da engelli olmayan bireylerin yaptığı bir eylem olmasının tersine sağlıklı ve engelsiz kişilerle beraber

engeli olan kişilerin de yaptığı bir eylemdir. Sporun öz güvenlerini destekleyerek sağlıklarını kazanmalarına da yardım etmesi II. Dünya Savaşıyla meydana gelen sakatlanmaların sonrasında, kötümser ve hayattan hoşlaşmayan bir ruha bürünen bireylere destek olmuştur. Sporun yeri engeli olan kişilerin yaşama adapte olması, sosyal hayata dâhil olması ve topluma yeniden kazandırması, kendi hayatlarını yine kendilerinin denetlemesine yardım etmesi ve üretime katkı sağlaması bakımından çok hayati önem taşır (Yılmaz, 2012).

Spor, dil, din, ırk ayırmadan her türden insanı içinde barındıran bununla beraber onları bütünleştiren bir evrensel bir araçtır. Bu bakımdan spor, hem fiziksel hem de ruhsal fayda sağlayarak dünya barışına katkı sağlayan, bireylerin toplumsal ve mutluluk amaçlı kazanımlar elde etmesini hedefleyen faaliyetler grubu şeklinde de ifade edilebilir (Ateş, 2012)

Sporun fizyolojik etkileri: Günümüzde birçok rahatsızlıkların meydana gelmesi bireylerin hareketsiz yaşantısı sonucudur. Genel olarak bir kişi pasif halde dakikada (solunum sayısı) kalp atım miktarı 70–72 civarındadır. Vücudumuza her kalp atım esnasında 70 santimetre küp kan pompalanır. Kalbin dinlenme durumunda kan pompalama hacmi ise dakikada 5 lt' dir. Bir saatte dört kilometre hızla yürüyen bir insanda her dakikada 8 litre kan dolaşımı gerçekleşir. Saatte 20 kilometre hızla koşabilen iyi bir atletin kalbi ise dakikada 30–36 litre kan dolaşımı sağlamaktadır. Genel olarak aerobik (oksijenli) şekilde bilenen yani düşük hız süre dengesinin korunması ile başlayan 200 Spor aktiviteleri, kişinin genel durumu ve hedefine göre bu yükselerek devam eden bir süreç olmaktadır. Bu yavaş tempo ile kişilerde bedensel olarak bazı değişiklikler gerçekleşmektedir. Örneğin:

- Kalp-dolaşım sistemi aracılığı ile yüksek tansiyon, şeker hastalığı, aşırı kilo, kolesterol ve hareketsizlik gibi risk faktörlerini önler.
- Kişide zihin açıklığı oluşturur. Ruhsal durumu ve enerji seviyesini geliştirip insanın stresten uzaklaşmasına katkıda bulunur.
- Kalp hastalıklarını ve kanseri önler.
- Romatizma hastalıklarını geciktirir.
- Kemik ve kaslarda olumlu etkisi ile yaşlanmaya karşı bedeni daha güçlü tutar.
- Kan basıncını düşürür ve vücutta oluşan toksinlerin dışarı atılmasına yardımcı olur (Şahan, 2007).

Kroner damar rahatsızlığı, hipertansiyon ve şeker hastalığı başlıca dayanıklılık sporları (uzun mesafe koşuları, bisiklet, uzun mesafe yüzme vb.) yapan bireylerde daha az görülür (Erkan, 1998). Bireylerin yüksek derecede yüklenme yapmaları sonucunda kas kuvvetini geliştirdiklerini Müller ve Hettinger, etkin şekilde yapılan tüm fiziksel alıştırmalarında ortaya koymuştur. Kaslardaki gelişim ile beraber meydana gelen enerji depolarının büyümesi ve kılcal damarlarının genişlemesi kasın dayanıklılık yeteneğini arttırarak vücudun daha dayanıklı olmasına sebep olur (Sevim, 1997).

İnsan vücudunun eylem yeteneğini kaybetmesine ve bedensel çöküşe sebep olan şey öncelikle uzun süreli hareketsizliktir. Günümüzde günlük stres ve yaşantının sıkı olması, bu şekilde geri gitme ve kuvvetsizlik kişinin başarılarını saklar. Bu hareketsizliğin olumsuz etkilerini artıran ise düzensiz beslenme ve yanlış beslenme alışkanlıklarıdır. Bireyleri yaş gruplarına göre ayırıp düzenli antrenman yaptırmak bu olumsuzlukları önlemenin yoludur. Sporun bireylerde bedensel etkileri içinde kişilerin motorik özellikleri (dayanıklılık, kuvvet, sürat, hareketlilik ve beceri) daha iyi bir gelişme ortaya koymaktadır (Şahan, 2007).

Spor, kişinin daha enerjik bir organizmaya sahip olmasına neden olur. Düzenli spor yapan kişilerin bedensel ve zihinsel yorgunluklara karşı direnci artar. Spor yapmak fazla kiloyu önler, vücuttaki yağ miktarını azaltır. Fiziksel eylemlerde yorulmayı geciktirir, çabuk dinlenmeyi, iç salgı bezlerinin düzenli faaliyetini sağlar, vücuttaki kılcal damar sayısını arttırır. Kalp üzerinde pozitif etkilere yol açar, kalp volümü artar, kalbi besleyen koroner damarların kapasitesi genişler. Sporun bireylerdeki dayanıklılık, kuvvet, sürat, hareketlilik, beceri gibi motorik özellikleri geliştirme rolü vardır (İnal, 2003).

Sporun sosyal etkileri: Bireylerin gündelik yaşamlarından başarılı olabilmeleri, onların sosyal durumları ile yakından ilgilidir. Spor kavramı bilhassa son yıllarda önemli bir öge olarak sosyal yaşamın her yerinde etkili olabilmektedir. Spor, sosyal yaşamın dizayn edilmesinde önemli bir etken olarak görülmektedir (Şahan, 2007).

Spor, kültürel öğeler barındırdığı gibi farklı kültürlerden unsurlar taşımaktadır. Günümüz Türkiye'sinde sürekli olarak karşımıza çıkan spor dalları batıdan gelse bile kendimize ait olan devam ettirdiğimiz sporlar göz ardı edilmemelidir. Özel günlerde gördüğümüz kültürümüze ait spor branşlarıyla özellikle festival vb. faaliyetlerde

görmekteyiz. Yalnızca bu sporlarda değil, tüm takım ve bireysel sporları, enternasyonal yarışmalarda ülkece temsil gerektirdiğinden bunlarda da milli ögeler oldukça yüksek düzeyde izlenir. Spor faaliyetleri toplumda içinde kültürel etkileşimi teşvik etmesinden dolayı, toplumsal hareketleri düzenleyerek toplumsal kaynaşmayı sağlar. Kültürel kimlik canlılığına vesile olan spor, başka kültürleri de etkisi altına alabilir (Akgül, 2014).

Fiziksel gelişim sürecinde sporun etkileri göz ardı edilemez. Sağlıklı görünmeden çok sağlıklı olan bedenlerin meydana gelmesine katkı sağlayan spor, ruhi yardım bakımından da baya değerli bir yere sahiptir. Sosyalleşmenin ilk boyutunun ruhsal bakımdan sağlıklı bir kişi olmaktan geldiği unutulmamalıdır. Tekdüze ve gerilim dolu bir hayatın bireyleri değişik kulvarlara itmesiyle birlikte daha fazla ilgi çeken spor, toplumsal değişim neticesinde yükselmekte olan iş bölümü ve sosyal kavuşma arasında uyumun sağlanmasına yardım eden bir unsurdur. Spor; toplumdaki yanlış eylemlerin düşürülmesi, uyum göstermesi, stresin düşürülmesi, toplumun faydasına yöneltilebilen normlarla olumlu eylemlerin arttırılmasında önemli bir faktördür ve toplumsal yaşamın düzene konması bakımından önem arz etmektedir (Dağlıoğlu, 2012).

Spor, yarışma ve oyunun iç içe geçtiği ve fiziksel becerilerin büyük kısmının etken olduğu, kazananın mükâfatlandırıldığı ve yoğun kas antrenmanlarını gerekli kılan daima ve sıkı mücadeleyi gerektirmektedir. Kişinin doğal yaşamını insansal çevre haline dönüştürürken belirli kurallar çerçevesinde vasıtalı ya da vasıtasız, kişisel veya grup şeklinde uygulanabilen ve bununla beraber meslek olarak gerçekleştirilebilen; toplumsallaştırıcı, sosyal ortamla birleştirici, ruhsal ve bedensel açıdan geliştirici bir faktör olmasından yarışımcı, işbirlikçi ve kültürel bir unsur olarak önümüze gelmektedir (Şentürk, 2012).

Sporun kişinin sosyalleşmesinde ve sosyal becerilere sahip olmasında önemli bir role sahip olmasının sebebi kişinin hareketli toplumsal çevrelere katılımına vesile olan bir toplumsal faaliyet olması özelliğindedir. Sportif faaliyetler aracılığıyla, spor ile uğraşan bireyler farklı insan grupları ile sosyal etkileşime girmektedir. Bunun sebebi sporun çağdaş toplumlarda kolektif bir faaliyet olmasıdır. Spor, kişinin sıkışık hayatından sıyrılarak farklı mekânlardan, insanlardan, dinlerden, başka düşüncelerden insanlarla iletişim içerisinde olmasını, o kişilerden etkilenmesini ve o kişileri etkilenmesine zemin sunmaktadır. Sporun, yeni arkadaşlıklar edinilmesine,

kuvvetlendirilmesine ve toplumsal anlaşmaya katkı verdiği bu özelliği ile görülebilir Başlangıçta kişisel bir olgu olarak başlayan sportif faaliyetler, daha sonraları toplumsal bir özellik elde etmesiyle daha geniş kitlelere ulaşmıştır (Küçük ve Acet, 2002).

2.1.2.2 Sporun toplumsal yönden önemi

Spor, bireysel açıdan olduğu kadar toplumsal kalkınma açısından da oldukça önemlidir. Büyük grupların spor kültürüne ve spor yapma olanağına sahip olması sporun toplumsal kalkınmayı pozitif yönde etkiler. Ülkedeki sportif etkileşimlerin kültürel birleşmeyi teşvik etmesi, davranış ve tavırların ortak bir merkezde birleştirilmesi, kitlelerin boş zamanlarının değerlendirilmesi, sporun geniş kitlelere mal edilmesi, fiziksel, bedensel, ruhsal açıdan sağlıklı kişiler yetiştirilmesinin bir yöntemi olarak kullanılmaktadır (Keten,1993).

Spor fiziksel açıdan kişiyi değiştirir ve geliştirir. Bireyin toplumdaki statüsü üzerinde de bu değişim olumlu etki meydana getirmektedir. Sporun bireye sağladığı toplumsal yararlar şöyle izah edilebilir;

- Lider olma, arkadaşlık, iyi niyet, iyiyi, güzeli ve doğruyu tebrik etme gibi özellikleri kişiye kazandırır.
- Öz denetimi, kurallara ve başkalarına saygıyı öğretir.
- Pozitif ve sağlıklı yaşama alışkanlıkları kazandırır.
- İlimli ve planlı çalışmayı ve dinlenmeyi öğretir.
- Hevesli ve güçlü bir şekilde yeni bir gün ve eyleme başlamayı sağlar.
- Sosyal sorumluluğu arttırır.
- Birlikte olma, birlikte iş yapma ve bireyin toplumda kendisini tanımasına imkân sağlar (İnal, 2000).

Sporun gelişimi sadece bireyden topluma doğru gerçekleşen bir eylem değildir. Sporun yönetim ve organizasyonu toplumun spora bakış açısını belirlediği için büyük önem taşımaktadır. Günümüzde dünya ülkelerinin çoğunluğunun uluslararası spor organizasyonlarında önde yer almak için mücadele etmesi spora çok önem verdiklerini göstermektedir. Sportif başarılar ulusal saygınlığın bir işareti olarak kabul edilmektedir (Öztürk, 1998).

Aşağıda yer verilen sözler, sporun toplum için değişik yönlerden önemini belirten bazı örneklerle Spor-Toplum ilişkisini göstermektedir (Öztürk, 1998).

Atatürk; "Başarılı olmak için her türlü yardımdan çok bütün milletçe sporun esasını, değerini anlamak ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatani vazife saymak lazımdır".

Noel Baker (UNESCO Uluslararası Spor ve Bedensel Boş Zaman Değerlendirme Konseyi Başkanı); "Bana insan ilişkilerinin stadyumlardan ve spor karşılaşmalarından başka hiç bir konum ve kesimini gösteremezsiniz ki, insanlar, orada, öyle çok ortak yanları olduğunu öylesine kolay anlasınlar, ana dilleri ne olursa olsun konuşacak ortak dili öylesine kolay bulabilsinler".

Iose Cagigal; "ülkelerin bugün oynadıkları propaganda oyununda, spor, hem en büyük ilgiyi çeken, hem de dil duvarlarını aşarak başarılarını geniş kitlelere en kolay anlatan öğedir. Tek sözcük İngilizce bilmeyenler bile Beamon'un 8.90 m uzun atlamasının ne anlama geldiğini bilirler. Bir ülkenin spordaki başarıları, artık, başka alanlardaki gelişmesinin de göstergesi sayılır duruma gelmiştir".

2.1.2.3 Sporun ekonomik yönden önemi

Spor merkezleri hizmet sektörüne ait ekonomik yatırımlardır. Hizmet üretmek ve istihdam sağlamak, kazanç/yarar elde etmek üzere oluşturulmuşlardır. Spor merkezleri hem kazanmak hem de kazancın harcanması için pek çok alanda önemli bir ticari hareketlilik sağlamak suretiyle ekonomik ortam oluşturmaktadır. Ekonominin durağan olduğu zamanlarda bile başka alanlarda kısıtlamalara gidilirken spor faaliyetleri giderek yoğunlaşma eğilimi göstermiştir. Bu durum, sportif turizm katılımlarının artması ve boş zaman endüstrisinin gelişimi gibi sonuçlarla da gözlenebilmektedir (Özdilek ve Kılıç, 2006).

Sporun ekonomi üzerindeki etkisi de azımsanmayacak kadar yüksektir. Dünyamızda bazı branşlarda ciddi ekonomik güç gerektirmektedir. Bunun dışında ise aşağıdaki faydaları da sağlamaktadır;

- Fiziksel alanda da kişinin beyninde düşündüğünü vücuduna yaptırma bilmesini sağlar.
- Kişinin gündelik yaşantısını düzenli ve tertipli bir biçimde devam ettirmesini sağlar.

- Yeteneklerinin gelişmesinde yardımcı olur.
- Normal yaşamında ve iş hayatında sorumlulukları bilmesini sağlar.
- Kapitalist düzenin getirdiği ekonomik anlayışa ayak uydurmasında yardımcı olur.
- Bilgi alanında uzman olmasını ve yeni işler üretmesinde yardımcı olur.
- İş gücünü artırır (İnal, 2000).

2.2 Sosyal Beceri Kavramı

Sosyal beceri kavramını, sosyal becerinin tanımı, sınıflandırılması, boyutları, kuramları, modelleri ve sporla olan ilişkisi şeklinde açıklayabiliriz.

2.2.1 Sosyal becerinin tanımı

Fıtraten sosyal bir varlık olan insanın sıhhatli biçimde hayatına devam edebilmesi, toplumla iyi bir etkileşimde bulunabilmesi, içindeki sosyal çevreye ayak uydurabilmesi ve toplumca kabullenilmesi önemlidir. Bazı çalışmalar bireylerin yaşadıkları ortamda ötelendiklerinde ve o ortamda kabul görmediklerinde, bedensel acı kadar acı duyduklarını ortaya koymuştur. Yani bireyler sosyal hayattan soyutlandırıldıklarında ve başka bireylerle etkileşimleri kesildiğinde daha fazla asabi, üzgün ve sıkıntılı bir yaşam yaşayacakları söylenebilir. Yani bu durum bize bireylerin toplumsal bir yaratılışa olduğunu ve toplumsal bir yeterlilik için, muzaffer ve memnun bir hayat için mühim olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konudaki en mühim olgular sosyal yeterlilik ve sosyal beceri olgularıdır (Eagleman, 2017).

Kişi için başkalarından iyi dönütler alabilecek ve kötü tepkileri engelleyebilecek yeteneklere sahip olmak önemlidir. İnsan, sosyal yönden kabul edilebilir olan ve başkalarıyla etkileşime olanak sağlayacak davranışlara sahip olmak ister. İnsanlarla ilişki yürütme sanatının özünü başkasının duygularını anlayabilmek ve bu duyguları yönlendirmek amacıyla harekete geçebilmek oluşturur. Bu yetiler, genel manada, sosyal yetenek olarak bilinmektedir (Bacanlı, 1999). Son zamanlarda toplumsal bilimcileri ve psikologları sosyal yeteneklerin öneminde durmaya yönelten etkenler; çağımızda iletişim sorunları şeklinde de belirtilen his ve fikirleri rahat belirtememek, arkadaşlık ilişkilerinden kaçınmak, karşı cinsle etkileşimden çekingen olmak, okul, iş, aile ve benzeri mekânlarda oluşan sosyal etkileşim imkânsızlıklarıdır (Tegin,

1990). Ancak sosyal yetenekleri meydana getiren faktörlerin hangi hususların olduğu konusunda ortak bir mantık yoktur (Bacanlı, 1999).

Segrin (2001), başka bireylerle müsait ve etkin diyaloglar oluşturabilme yeteneğinin sosyal beceriler olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca kendilerini iyi bir şekilde ifade edebilen, diğerlerini anlayabilen ve başka insanlarca iyi bir şekilde bilinmek isteyen kişilerin yeterli sosyal becerilere sahip bireyler olduğunu belirtmiştir.

Lieberman, Mueser, Wallace, Jacobs, Eckman ve Massel (1986), sosyal yetenekleri, gelen sosyal iletilerin doğru anlaşılmasını, sosyal sorunları halledebilme potansiyeli ve ileti “gönderme” yeteneklerini kapsadığını ve sosyal yeteneklerin; toplumda var olmak ve yeterli seviyede iyi bir yaşam için lazım olan zihinsel, sözlü ve sözlü olmayan bireyler arası eylemler olduğunu vurgulamışlardır (Akt. Altunoğlu, 1997). Göz teması, mimikler, bedensel bir duruş ve sosyal mesafe sözel olmayan tepkiler şeklinde tanımlanmaktadır. Ses tonu, sesin boylu, akıcı ve anlaşılabilir bir konuşma ise sözel olan tepkiler olarak açıklanmıştır (Spence ve diğ., 2003).

Elliot ve Gresham’a (1993) göre, sözel veya sözel olmayan davranışlara (sesin tonu, yüz ifadeleri, beden duruşu, kullanılan kelimeler gibi) denk gelen bu ifadelerin büyük kısmı olumlu sosyal hareketlerle sonuçlanır. Belirli beceri örneklerine; yaşıt/arkadaşlık yetenekleri (selamlama, dinleme, soru sorma ve sorulara cevap verme, etkileşimi başlatma ve sürdürme ve bitirme gibi), üstesinden gelme becerileri (yönerge ve rol model, yardımcı olma, akran baskısına karşılık verme takılma ve olumsuz dönüt, kızgınlığı açıklama gibi) problemin üstesinden gelme/karar verme yetenekleri(sorunu tanımlama, hedef belirleme, alternatifleri belirleme ve seçme, verilen kararı uygulama gibi) verilebilir (Avcıoğlu, 2005).

Sosyal beceriler öğretiminde uygun öğrenme prensiplerini ve yöntemini kullanmak, faydalı ve tesirli programlar geliştirmeye imkân verdiği için, çok önemlidir. Gerçek ve kişiye özel ortamlardan farklı olarak, sadece belirli hareketler üzerine konsantr olmuş olan hazır programlar, çocuğun toplumsal çevresi ve olağan sınıf ortamını tam olarak karşılayamayabilir. Böylece öğrenilecek sosyal yeteneklerin dışa aktarımı ve genelleştirilmesi sorun olabilmektedir. Nakletme ve genelleştirme sorunlarını eksiltmenin bir yolu, çocuğun kendi yaşıtlarıyla birlikte bulunabileceği sosyal yetenekler eğitim programlarını oluşturulmasıdır (Avcıoğlu, 2005).

Sosyal yetenekler, her yaştaki bireyler için her durumda okul, iş, aile ortamı ve toplumsal münasebetlerimizi pozitif, muvaffak ve hoşnut edecek eylemler bütünüdür. Özellikle çok erken yaşlardan başlayarak bireylere ile iyi diyaloglar kurabilme, tansiyon oluşturan olumsuz ortamlara direnme gösterebilme, zorluklarla üstesinden gelebilme ve başarısız olma durumlarının oluşturduğu durumların üstesinden gelebilme kuvveti kazandırır. Bu bakımdan bu süreci iyi yürütenlerin ve sosyal yetenek seviyeleri yüksek olan insanların daha çok mutlu ve huzurlu olması beklenebilir (Sevinç, 2005).

Sorias toplumsal yeteneği; bireyin kendi çevresiyle iyi ilişkiler oluşturması, hislerini düzgün bir şekilde ifade edebilmesi, kişisel haklarını savunabilmesi, gerektiği zaman başka insanlardan yardım talep edebilme ve kendine ters olan talepleri geri çevirebilmesini kolaylaştıran, öğrenilmiş hareketler şeklinde ifade edilmiştir (Sorias, 1986).

Tanımlarda sosyal yetenekler, öğrenilmiş hareketler şeklinde belirtilmektedir. Carledge ve Milburn (1983), sosyal yetenek tanımlarındaki benzer hususları şu şekilde ifade etmektedirler (Yüksek, 1997);

- Başka kişilerden iyi dönütler getirecek ve kötü dönütleri önleyecek, başka kişilerle iletişimi olağan edecek, toplumsal açıdan kabul görülebilir olan öğrenilmiş hareketler olarak sosyal yetenekler,
- Çevreyi etkileyen, amaca dönük hareketler olarak toplumsal yetenekler,
- Duruma özgü ve toplumsal yeteneğe göre farklılaşan toplumsal yetenekler,
- Hem belirli izlenebilir, hem de izlenemeyen zihinsel ve duygusal öğeler içeren hareketler olarak toplumsal yeteneklerdir.

2.2.2 Sosyal becerinin sınıflandırılması

Sosyal becerilerle ilgili olarak yapılan sınıflamalardan birisi olan Rinn ve Markle'ın (1979) gruplamasında dört ana kategorinin olduğu göze çarpmaktadır: Kendini anlatabilme yeteneği, kendi değerini artırma yetenekleri, girişkenlik ve iletişim yetenekleridir. Her bir grup ise kendi içinde kısımlara ayrılmaktadır. Misalen kendini anlatabilme becerisi içinde duygu ve düşüncelerin anlatılabilmesi, birisinin iyi yönlerini belirtme gibi durumlar mevcuttur (Yıldırım, 2006).

Yong ve West, sosyal beceriyi fonksiyonlarına göre beş sınıfa ayırmıştır (Balyan, 2009);

- Sosyal beceri insan etkileşimini yükseltebilir. Başka insanlarla selamlaşma, başka insanları oyun oynamaya çağırma, başka kişilerin oyun çağrısını onama, başka kişilere sorular sorma, bir şeyler paylaşma, insanlara yardım teklifinde bulunma, insanları methetmek, başkalarına yeri geldiğinde teşekkürde bulunma, ricada bulunmak, herhangi bir hususta izah isteme, yakınlık gösterme, bilgi aktarma, ilgilenme, başkasına rahat bir ortam oluşturma.
- İyi karşılanmayan hususların üstesinden gelmemize sosyal beceri yardım edebilir: Talepleri kabul etmeme, lakap takılma ve lakap takılmanın üstesinden gelme, kötü bir dönüt verme, yaşlıların baskılarına karşı direnme, özür dileme, sitem etme, ithamların üstesinden gelme.
- Kimi sosyal beceriler kavgayı değerlendirmeyi ya da kavgayı çözümlenmeyi hedefler: Uzlaşmada bulunma, iletişimde bulunma, sorunun üstesinden gelme.
- Diğer toplumsal yetenekler aktif halde bulunan toplumsal diyalogları devam ettirmemize katkı sağlar.
- Cesur eylemler genellikle sosyal beceri olarak gruplanır: Hislerini yansıtmama, isteği tekrar etme, anlayışı açığa çıkarma, reddetme, kabahatin üstesinden gelme, alakadar olma.

Akkök (1996), Ülkemizde sosyal becerileri aşağıdaki biçimde gruplandırmıştır;

- İlişkiye başlama ve onu devam ettirme yetenekleri; kulak vermek, konuşma eylemini başlatma, sorular sorma, takdir etme, kendini bilme, başka bireyleri takdim etme, muhalefet olma, yardım talep etme, bir gruba dahil olma, talimat verme, talimatlara uyum gösterme, inandırma yeteneklerini kapsamaktadır.
- Bir konu hakkında grupta beraber çalışma yetenekleri; takım iş paylaşımına uyma, gruptaki görev sorumluluğunu yerine getirme, başka insanların fikirlerini anlamaya çalışma yeteneklerini kapsamaktadır.

- Hisleri anlamaya yönelik yetenekler; kendine ait olan hisleri anlayabilme, hislerini anlatabilme, başka insanların hislerini anlama, karşı kişinin öfkesiyle ile baş etme, hisleri sevgiyle anlatma, kendi kendini mükâfatlandırma.
- Saldırganlık içeren eylemlerin üstesinden gelebilme yeteneği; izin talep etme, paylaşma, başka insanlara yardım etme, uzlaşmak, öfkeyi kontrol etme, kendi hakkını koruyabilme ve onu savunma, dalga geçilmeyle etmeyle başa çıkma gibi.
- Gerginlikle başa çıkma yeteneği; herhangi bir başarısızlık durumunun üstesinden gelme, grup zoruyla başa çıkma, utarılan bir konuyla başa çıkma, yalnızlığın üstesinden gelmeyi içerir.
- Plan oluşturma ve sorunların üstesinden gelme yetenekleri ise; Ne yapacağını kararlaştırma, problemin sebeplerini arama, hedef oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir işe derinlemesine motive olma yeteneklerini içine almaktadır (Akkök, 1996).

Hargie ve diğerleri (1994) sosyal beceriyi; amaca dönük, münasebetlerdeki duruma özel, öğrenilebilir ve kişinin kontrolündeki hareketler şeklinde belirtmektedir. Bu tanımlamadan yola çıkarak Hargie ve diğerler kişilerin sosyal beceri hareketleri ile ilgili belirttiği beş ana unsur aşağıdaki gibi sıralana bilinir:

- Amaca dönüklük,
- Münasebetler arası özel amaçlara götürücü,
- Durumlara uygun,
- Açıklana bilinir eylem ünitesi,
- Bireyin zihinsel denetimi altında olan ve öğrenilebilir hareketlerdir (Hargie ve diğ., 1994).

Cartledge ve Milburn'e (1983) göre sosyal beceri tanımında ortak öğeler bulunmaktadır. Bunlar;

- Başka kişilerden iyi dönütler alacak ve kötü dönütleri engelleyecek başka kişilerle etkileşimi mümkün kılacak, Toplumun kabul edebildiği tarzda öğrenilmiş hareketler olarak sosyal yetenekler,
- Çevreye izini bırakan, hedefe yönelik olan sosyal yetenekler,
- Duruma özel ve toplumsal duruma göre farklılaşan toplumsal yetenekler,

- Hem belirli izlenebilir, hem de izlenemeyen zihinsel ve duyuşsal hareketler olarak sosyal yetenekler (Yüksel, 1997).

2.2.3 Sosyal becerinin boyutları

Mesajın gönderilme ve alınması ile ilgili becerilerin, temel sosyal beceriler olan; anlatımcılık ve duyarlılıkla temsil edildiğini belirtmektedir. Sözle iletilmeyen iletişim tarzıyla ilgilenen Riggio, özellikle duyuşsal gönderme ve alma üzerinde durarak sözel olmayan iletişim becerisinin toplumsal yeteneklerin önemli kamyonetlerini temsil ettiğini belirtilmektedir. Sözel kapalılık ve açıklık becerileri birbirinden ayrı ve birbiriyle ilgili sosyal becerilerdir. Bu beceriler, duyuşsal ifadecilik, duyuşsal hassaslık, duyuşsal denetim, toplumsal ifadecilik, toplumsal hassaslık ve toplumsal denetim şeklinde adlandırılmaktadır (Riggio, 1986).

Toplumsal yetenekleri meydana getiren birçok yapılardan bahsedilmektedir. Riggio toplumsal yetenekleri meydana getiren altı unsurun olduğunu vurgulamaktadır.

Riggio'nun geliştirdiği Sosyal Beceri Envanteri'nde (Social Skills Inventory) toplumsal yetenek ve onu meydana getiren unsurlar aşağıda sıralananlar gibi olduğunu belirtmiştir. Bunları; duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol şeklinde aşağıda belirtilmektedir.

2.2.3.1 Duyuşsal anlatımcılık

Duyuşsal anlatımcılık bireylerin duyuşsal etkileşim becerilerini, bilhassa duyuşsal iletileri iletme becerilerini anlatmaktadır. Bu yapı buna ek olarak bireyler arasındaki iletişimde yönelimlerin sözsüz anlatım tarafını ve duyuşsal hususları net bir şekilde anlatma yetenekleri şeklinde tanımlanmaktadır. Duyuşsal anlatımcı kişi, aktif ve mutludur ve bu yeteneğiyle başka bireyleri de cezbedebilir. Bu durum insanların ifade yeteneklerini davranışlarını sözsüz anlatım yetenekleri gibi duyuşsal durumlarını ölçer. Sözsüz iletiyi iletmekteki genel yeteneği amaçlamaktadır. Bununla beraber bu yönü, hem kişinin algıladığı duygusal halleri kendiliğinden ve uygun bir biçimde anlatma becerisini, hem de bireyler arası eğilime yönelik hal ve davranışları sözsüz bir biçimde anlatma becerisini iletmektedir. Duyuşsal anlatımcılık açısından yetenek elde etmiş bireyler canlı ve mutludurlar. Kendilerinin duygusal hallerini

aktarabilme becerilerinin var olmasından dolayı başkalarını da duygusal yönden etkileyerek yüreklendirebilirler (Yüksel, 2001; Yüksel, 2004).

2.2.3.2 Duyuşsal duyarlılık

Duyuşsal hassaslık, başka bireylerin sözsüz iletişimlerini alma, idrak etme ve yorumlama yeteneklerini göstermektedir. Duyuşsal açıdan hassas kişiler, başka insanların duyuşsal dolaylı anlatımlarını doğru ve net olarak açıklarlar. Diğer insanlar, duyuşsal açıdan duyarlı kişileri hızlı cezbedebilirler. Bu yapıda olan kişiler, kendilerini başkalarının yerine koyup onların duyuşsal durumlarını anlatabilirler. Mesaj alma ve başkalarıyla sözel olmayan iletişimin çözümlenmesindeki genel becerileri ölçer. Duyuşsal hassasiyeti çok olan kişiler; duygusal haberleşimi çabuk ve yeterli bir biçimde analiz edebilirler, başkalarının duyuşsal bulunuşlarına karşı çok fazla duyarlıdırlar. Fakat başka insanlar, duyuşsal açıdan hassas kişilere hızlı tesir edebilirler. Duygusal iletiyi çabuk ve etkili bir biçimde analiz edebildiklerinden başka insanların duygusal hallerinden daha fazla etkilenebilirler ve onların duygu hallerini yaşarlar. Bu alt ölçekten yüksek puan alan bireyler, diğer insanların duyuşsal hallerini empatik açıdan anlatabilirler. Başka bir deyimle, başkalarının duygularını sezmek bakımından yeteneklidirler. Başkalarının duyuşsal durumlarına çok hassastırlar ve onların duyuşsal durumlarına katılırlar. Duyuşsal hassaslık durumları fazla olan kişiler, cana yakın, hassas, inatçı, gruba bağlı, sinirli, belirgin, girişken ve bağımsız kişiler olarak tanımlanmaktadır (Yüksel, 2001; Yüksel, 2004).

2.2.3.3 Duyuşsal kontrol

Duyuşsal kontrol, kişilerin duyuşsal ve sözsüz davranışlarını tertip ve denetim yeteneklerini kapsamaktadır. Misalen, elverişli bir mekanda yapılan bir şakaya gülmek ya da acıyı saklamak için mutlu bir yüz ifadesi göstermek gibi. Bu özellikteki insanlar hislerini sergilemekten çok onu denetimde tutma eğilimindedirler. Duyuşsal ve sözsüz iletişimin ayarlanması ve denetim edilebilmesidir. Duyuşsal denetim, bazı hisleri becerikli bir şekilde bütünleştirme ve bu hisleri saklayabilme becerisini ölçer. Başka bir deyimle duyuşsal kontrol puanları yüksek bireyler iyi birer duygusal oyuncudurlar, his durumuna göre hassaslaşabilir ve tersi bir zıt his durumunun da onu saklayabilirler. Duygusal denetimli kişilerin öz denetim öz saygı durumları daha fazladır. Yaşadıkları his durumlarını maskeleyerek

için birbirleri ile ters duygusal durumlarından yararlanabilirler. Acılarını saklamak için sahte, mutlu bir yüz şekline dönüşebilirler veya şaka yapıldığında hiçbir şey belli ettirmeden uygun bir biçimde gülebilirler. Duyuşsal denetim alt ölçeğinden yüksek puan alan insanlar hoşgörülü ve sakin şahıslar şeklinde anlatılabilirler (Yüksel, 2001; Yüksel, 2004).

2.2.3.4 Sosyal anlatımcılık

Bu yapıda olan bireyler, sevecen sosyal veya herhangi bir hususta muhabbeti oluşturma ve onu yönlendirme yeteneğine sahip bireylerdir. Sözlü konuşmadaki beceri ve başkalarıyla sosyal etkileşime girme yeteneği olarak tanımlanır. Başka bir ifadeyle, bu alt ölçek sözlü iletişimdeki yeteneği ve başka bireylerle sosyalleşme yeteneğini belirlemektedir. Anılan alt ölçekteki yüksek puan sözel akıcılıkla da bağlantılıdır. Özellikle sosyal denetim alt ölçeği puanı az olan insanlar, sosyal anlatımcı kişilerdir. Bu kişiler anlatmayı arzu ettiklerini içerikten bağımsız kendi kendilerine konuşmayı basitçe yönlendirebilirler. Başka bir anlatımla gelişmiş güzel konuşmayı devam ettirebilirler. Sosyal anlatımcı bireyler sempatik, kayıtsız, atılgan ve gruba bağımlıdırlar. Sosyal ifade yeteneği yüksek insanlar, başkalarıyla muhabbete girişme ve dost canlısı bir görünüm sergilerler. Toplulukça sevilirler ve sempatik görünürler. Grup içinde olmayı sever. Gösterişçi tabiatını yansıtır. Sosyal anlatımcılıktaki yüksek puan, sosyal, hissi açıdan tutarlı, gruba aidatı yüksek ve cesur bireyleri göstermektedir. Sosyal anlatımcılık puanları yüksek olan bireyler sosyal ve sempattirler (Yüksel, 2001; Yüksel, 2004).

2.2.3.5 Sosyal duyarlık

Bu yapı toplumsal iletişimde bulunmayı kısıtlayan kişisel bilinci de aksettirebilmektedir. Sözel iletişimi anlama, çözümlene becerisi ve kişinin sosyal eylemler kanunları hususundaki genel bilgisini ölçer. Buna ek olarak, insanların münasip toplumsal eylemlerini kanalize eden standartları kavramak ve kişisel duyarlılığı yorumlamaktadır. Toplumsal olarak hassas olan bu kişiler, hissiyatlarının tesirinde daha fazla kalır, stres ve içsel kavgaları daha fazla yaşarlar. Sosyal hissiyat seviyesi fazla olan kişiler öbür kişilere karşı duyarlı ve düşüncelidirler. Bu bireyler hem iyi bir seyirci hem de iyi bir dinleyicidirler. Sosyal ölçü ve normlara özgü fikirleri olmasından, kendi eylemlerinin öbürükülerinin eylemleriyle benzerliğiyle çok

fazla bir biçimde alakadar olabilirler. Sosyal hassaslık seviyesi fazla olan insanlar, elverişli bir toplumsal eylem ile fazlasıyla alakadar olabilirler. Bu husus sosyal endişeye sebebiyet verebilir ve kişinin toplumsal diyaloga katılımını kısıtlayabilir (Yüksel, 2001; Yüksel, 2004).

2.2.3.6 Sosyal kontrol

Sosyal kontrol, toplumsal görev alma ve kişinin toplumsal olarak kendini öne sürme yeteneklerini ifade etmektedir. Sosyal kontrol yeteneği yüksek kişiler, rastgele oluşan bir sosyal olayda duruma uygun eylem gösteren, kendine güvenen ve toplumsal olaylara basitçe uyum sağlayan kişilerdir. Bununla beraber sosyal kontrol yeteneği, toplumsal kaynaşma esnasındaki etkileşimin muhtevası ve yönlendirilmesi hususunda da kişilere yardım etmektedir. Sosyal kontrol yeteneği ayrıca, toplumsal etkileşme esnasında oluşan iletişimin içeriğinin denetimi ve etkileşimin yönlendirilmesi hususunda da insanlara yardım etmektedir. Sosyal kontrol alt ölçeği, iyimserlik, istikrarlılık, atılganlık, bağımsızlık, sadakat ve rahat mizaç nitelikleri ile alakalıdır. Sosyal denetim ölçeği puanı fazla olan kişiler toplumsal etkileşimlerinde etkin ve öz güven sahibidirler. Bunlar değişik toplumsal görevleri yerine getirebilirler ve münakaşa esnasında basitçe özel tavır ve yönelim edinebilirler. Sosyallik namına akıllı ve bakış açısı edinebilirler (Yüksel 2001; Yüksel, 2004).

Sosyal olarak yetenekli birey, altı ana toplumsal beceri boyutu buluna ve bu yetenekleri nispeten dengeleyebilen bireydir. Diğer bir deyişle, eğer kişi bir veya daha fazla beceriye yüksek düzeyde sahip ise, gerçekten sosyal olarak yetenekli olmaz, önemli olan tüm boyutların dengelenmiş olmasıdır (Riggio ve diğ., 1990).

2.2.4 Sosyal becerinin kuramları

Sosyal yetenek kavramı 1920'lerde Thorndike'in yapmış olduğu 'Sosyal Zekâ' adlı çalışmasına dayanmaktadır (Yüksel, 1997).

Adler (1969)'e göre ise bireysel psikolojide amaç bireyin toplum içine adapte olabilmesidir. Kişinin kendini tanıması ancak toplum içine katılıp kaynaşması ile mümkündür (Akt: Ergun, 2017).

Sosyal beceriler birbirinden farklı kuramlar bakımından incelendiğinde, temel bilgiyi gönderme ve alma becerilerinin odak noktası olduğu görülmektedir (Riggio ve diğ., 2007).

Sosyal beceriyi ele alan en önemli kuramlar arasında davranışçı, bilişsel ve sosyal bilişsel kuramlar vardır ve bunlar aşağıdaki gibi belirtilmektedir;

2.2.4.1 Davranışçı yaklaşım ve sosyal beceriler

Sosyal yeteneklerin davranışsal tarafı, temel davranışların, diğer bireyleri etkilemek ve sosyal iletişimden olumlu geri dönüşler elde edebilmek için davranış hafızasına eklenmesini içerir (Spence, 2003). Bütün insan davranışları davranışçı psikologlara göre kavranmıştır. İnsan eylemleri doğumla birlikte gelip çevre ile etkileşime girerek oluşur. İnsanın gözlenebilir davranışları incelenerek sergilemiş olduğu davranışların sebeplerini bulmak mümkündür. Davranışların sistemi anlaşılabilir hale geldikten sonra kontrol altına alınabileceği savunulmaktadır (Büyüköztürk ve diğ., 2010; Akt: Çiriş, 2014).

Davranışın kazanılmamış olması, davranışçı kuramına göre sosyal beceri eksikliği olarak görülmektedir. Bu nedenle kişiler arası davranışlarda eksik beceri gösteren bireyler için başvurulabilecek bir yaklaşımdır (Uzamaz, 2000).

2.2.4.2 Bilişsel kuram ve sosyal beceriler

Bilişsel kuramca, bireylerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları tecrübeler onların ileriki yaşamlarındaki eylemlerini belirler. Çocukluk çağında insan, çevresi ve kendisi hususunda bazı fikirler oluşturur. Bu hükümler ebeveynler ve bazı büyükler vasıtasıyla aktarılır. Çocuk kendisini seven, koruyan, insani bir yaşam için uygun ortam sağlayan büyüklerini daha kolay kabul eder ve onları özümser (Kuzgun,1997).

Toplumsal yeteneklerin ilk önce zihinsel bir yetenek olduğunu bilişsel yaklaşımçılar ileri sürmektedir. Bilişselci kurama göre toplumsal yeteneksizliği yaşayan bireyler gerçekte zihinsel eksiklikleri sebebiyle bu durumu yaşamaktadırlar. Diğer bir deyişle o kişiler toplum içinde tam olarak neleri yapacaklarını bilemiyorlar. İnsanların zihinlerindeki zihinsel gösterimler onların bu gösterimler aracılığıyla olayları idrak etmelerine ve ona uygun eylemlerde bulunmalarına yardım etmektedir. Buna kurama

göre sosyal beceri hususunda aktarılabacak olan ders daha fazla bireyin zihinsel becerisini arttırmaya dönük olması gerekir (Bacanlı, 2001).

2.2.4.3 Sosyal bilişsel öğrenme kuramı ve sosyal beceriler

Eylemlerin tespit edilmesinde çevrenin olduğu kadar zihninde ciddi bir etkinliği vardır diye ifade etmektedirler sosyal öğrenme kuramcıları. Bu kuram, çevresel etkenler karşısında kişinin etkin bir durumda olduğunu ve bunu düşünerek, planlayarak, kıyaslamalar yaparak, değerlendirmelerde bulunarak bu etkenlere tepki koyduğunu ileri sürmektedir (Can, 2000).

Albert Bandura'nın kuramına göre öğrenme işi, birini örnek alma veya izleyerek olmaktadır. Bandura'nın bu kuramına göre altı ana prensip bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekildedir (Senemoğlu, 1997);

Karşılıklı belirleyicilik: Bandura'ya göre, bireysel etmenler, bireyin hareketleri ve toplum karşılıklı biçimde birbirlerine etki etmekte ve bu diyaloglar kişinin ileriki hareketlerini oluşturmaktadır. Hareket çevreyi, çevre ise hareketi farklılaştırabilir.

Sembolleştirme kapasitesi: İnsanlar, düşünebilme ve konuşabilme gücü sayesinde, geçmiş yaşantıları beyninde tutabilmekte, geleceği ise ölçebilir.

Öngörü kapasitesi: İnsanoğlu, ileriki yaşamında başka insanların kendisine nasıl bir tavır sergileyeceğine yönelik bir tahmine sahip olmalı, buna göre de hedeflerini tespit etmeli ve ileriki yaşamını tasarlayabilmelidir.

Dolaylı öğrenme kapasitesi: Bireyler özellikle çocuklar, genel olarak başka insanların hareketlerini ve bunların neticelerini gözlemleyerek öğrenirler.

Öz düzenleme kapasitesi: Bireyler, öz denetim sahibidirler. Şüphesiz ki insanların hareketleri, başkalarından etkilenmektedir. Fakat her şekilde insan kendi hareketlerinden kendisi mesuldür.

Öz yargılama kapasitesi: Bireyler kendi hakkında düşünme, kendini yargılama, kendini gösterme yetisine sahiptirler.

2.2.5 Sosyal beceri modelleri

Motor modeli, üretici modeli, üç sistem modeli ve kendini ortaya koyma modeli bazı önemli sosyal beceri modelleri olarak belirtilmektedir.

2.2.5.1 Motor sosyal beceri modeli

Argyle (1967), sosyal beceri ile motor yetenek arasındaki benzerliklere dayanarak sosyal yeteneğinin bir motor yetenek modeli olduğunu iddia etmektedir. Her ikisinde de yetenekli verimin hedefleri bakımından belirli hedefleri ve alt hedefleri mevcuttur. İki de belirtilerinin seçici algılanmasına dayanır. Görme, duyma, hareket ve dokunmayla ilgili algılamaları uygular ve hedefe yönelik belirtileri göz önüne alır. Her iki modelde de esas çeviri aşamaları, alıcı konumundaki yapılarca getirilen bilgiler, hafızanın ana merkezlerindeki kısımlara iletilir ve bu işlemleri burada iyi bir hareket taslağına çevirir. Bu planlar toplumsal öğrenme aşamalarıyla öğrenilmiştir. Motor tepkilerde ise, beyinin ana kısımlarında oluşturulan hareket planının eylem haline getirilmesi amacıyla kaslara emirler verilir. Ana süreçlerin prensibi planlamak, reaksiyon sürecinin özü ise başlatmak ve takip etmektir. Her ikisinde de yapılan eylemler geri dönüt ve tasdik etme ile güçlendirilir. Dönütler bazı anlarda cazip kabul edilirler, bazı zamanlarda da uygun olmayabilirler. Sosyal beceri ile motor beceri arasında benzeşme olmasına karşın, sosyal yeteneklerin bazı değişik yetilere sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu vasıflar; sosyal becerilerde başkalarıyla iletişime geçme gereksinimi vardır. Bu isteğin karşılanması için; A ile B arasında bir iletişim yolu bulunmalıdır, birbirlerine karşı güven duymalı ve birbirilerini kabul etmelidirler, her birinde de rahat olabilecekleri, düz bir etkileşim görüntüsü olmalıdır. İlişkiyi sürdürebilmek için kişinin karşısındakini iletişimde tutmayı becerebilmesi gerekir. Karşısındakini iletişimi devam ettirebilmesi için motive olması gerekir. Bunun dışındaki motor yeteneklerde bu vasıflar ve gereksinimler genel olarak yoktur (Bacanlı, 1999b).

2.2.5.2 Üretici sosyal beceri modeli

Trower'in (1982), sosyal yeteneği üretici modeli Harré ve Secord'un insan hareketi modeline ve Mischel'in toplumsal öğrenme modelinden beslenmektedir. İnsan eylemleri sistemi (Harré ve Secord): Bu modelde insan eylemlerindeki düzenli olma iki çeşit insan öngörüsüne bağlanmaktadır;

- Kuvvetlilerin çekme ve itmelerine karşılık veren bir obje olarak birey
- Davranışlarına yön verebilen bir "agent (taşıt, ajan, vasıta)" şeklinde eylemde bulunan birey/kişi.

Bu anlayışlar, bireyin hareketlerine gaye ve hedefleri getirir. Bununla beraber, kişi eylemlerini denetlerken, yalnızca hareketlerini gözlemlemez, hareketinin gözlemlenmesini de gözlemler. Bu da kasıtlı farkında olma kavramını getirir. Farkında olmak da planların bilinçli bir biçimde yapılması ve kuralların farkında olmak demektir. Başka bir deyişle, Harré ve Secord'un modeli zihinsel bir tarzdır ve zihinsel aşamalara ağırlık basmaktadır (Bacanlı 1999b).

Sosyal öğrenme modeli: Trower'in başlıca diğer kuramı olan toplumsal öğrenme kuramı Mischel'indir. Mischel kişinin hangi özelliklere sahip olmasından öte belirli anlarda kendinin yapılandırdıklarının daha fazla mühim olduğunu ifade etmiştir. Ve bu düşünceden yola çıkarak 5 öneri getirmiştir;

- Birey direk ve gözleme şeklinde bir öğrenme yoluyla durum ve muhtemel eylemler hakkında bilgilenir. Bu süre neticesinde “zihinsel ve eylemsel yapılandırma uygunlukları” arttırır.
- Bireyler benzer durumları farklı bir biçimde kodlayabilir ve hazırda bulunan kalıplara göre aldıkları bilgiyi şekillendirirler. Mischel bu süreçler için “kodlama stratejileri ve kişisel yapılar” tanımını yapmaktadır.
- Üçüncü değişken ise “şahsın türlü eylemsel olasılıklarının neticeleri hakkında talepleridir. İki çeşit beklenti vardır: davranış-sonuç ilişkisiyle ilgili beklentiler ve uyarıcı-sonuç ilişkisiyle alakalı beklentiler. Yani, bireyin beklentilerinin önemi belirtmektedir.
- Kişinin uyarımcı seçimleri ve ihtilaflarının da göz önünde bulundurulması gerekir.
- Son değişken “kendini ayarlayıcı yöntemler ve planlar”dır. Bireyler kendilerine performans amaçları belirlerler ve bu amaçlara ulaştıkları mesafeler hakkında kendilerini tenkitte bulunurlar (Bacanlı, 1999b).

2.2.5.3 Üç sistem yaklaşımı

Mc Fall sosyal yetenek modellerini iki kısma ayırmış ve bu modelleri özellik modeli ve molekül modeli olduğunu ileri sürmüştür. Özellik modeli daha çok karakter özelliklerini içine almaktadır. Bu modele göre sosyal yetenekleri belirtmede dört metot olduğunu ifade etmiştir. Bunlar; kağıt-kalemle kendi kendini değerlendirme, eylemsel rol oynama, yarı doğal performansın izlenmesi ve başka kişilerce değerlendirilmeleridir. Moleküler model ise bireyin daha fazla özel halleri ve

yetenekleri ile alakalı tutumdur. Bu modelde sosyal yeteneklere özel hallerde öğrenilen hareketler şeklinde bakılmaktadır. Bu hususa binaen insanların bir durumda nasıl bir icraat sunacağını belirleyemeyebilir. Bu modelde sosyal yeteneklerin genelleyebilir ölçümlere dönüştürülmesi çok güçtür (Mc Fall, 1982).

Mc Faal, özellik modeli ve moleküler modeli ölçmeye yönelik yaklaşımda, bu yaklaşımı ölçülebilirlik ve analiz ölçütlerine dayandırmaktadır. Üç sistem yaklaşımı olarak isimlendirdiği bu yaklaşım; Bedensel, zihinsel ve açık motor eylem sistemlerinden meydana gelmektedir (Mc Fall, 1982).

Fiziksel yetenekler idrak süreçleri ve bağımsız tertipleme ve denetimleri kapsar. Bu bakımdan yetenekli bireyler fiziksel faaliyetlerini oluşturabilen kişilerdir ve bu yetenekle bireylerin etkileşimlerinde önemli görevler alarak başka kişilerin onlar hakkında izlenimleri ve hükümlerini etkileyebilir. Zihinsel yetenekler bilgi işleme bakımından kavramsallaştırılmıştır ve ulaşan uyarıcı bilgilerinin hareketsetel programlara çevrilmesini tanımlar. Motor yetenekler ise sözlü olan ve sözsüz eylemlerle alakalıdır ve olmamaları durumunda önemleri daha fazla ortaya çıkar (Bacanlı, 2005).

2.2.5.4 Kendini ortaya koyma yaklaşımı

Toplumsal kaygı amacıyla oluşturulmasına rağmen, sosyal yeteneklerde uygulanan ve pratik olan diğer bir sistem, Leary ve arkadaşlarının modelidir. Schlenker ve Leary sosyal kaygıyı “gerçekte var olan veya hayali olan toplumsal mekânlarda bireyler arası ölçümlemenin önsezisi ya da varlığından meydana gelen endişe” şeklinde ifade edilmiştir (Bacanlı, 1999). İnsanlar sosyal olunması gereken hallerin tehlikeliliğine yönelik istemsiz öngörüler oluştururlar. Bununla oluşan algı, kendisinden haz edilmeyeceği, sıkıcı olarak görüleceği, kesinlikle hata yapamayacak seviyede harika oluşun mecburiyeti ve kabul edilmemenin kabul edilmeyen bir netice olduğu gibi açıklamaları kuvvetlendirir. Kişide toplumsal manada onanma beklentisi ve kötü hisleri denetleme yeteneği bu süreçte önemli olur. Bu husus sosyal başarıyı kötü ve eksik ele alma ve idrak etme yöneliminde de etkindir. Sosyal anksiyetenin sebebiliği içinde bu hususların faydası vardır (Christensen, 2003).

Bu kuramın kökeninde Goffman'ın insanların sosyal kaynaşımalarında karşısındakilerle belirli intibalar bırakmaya çabaladıkları ve bu sebeple karşısındakilerin onları yorumladıklarıyla uğraştıkları fikrine dayanmaktadır. Kişinin

kendisini kanıtlama ile alakalı uygunluk ümitleri, eğilimsel (öz yeterlilik, öz ben) ve durumsal (yeni iletişimler, durumdaki meçhullük, yabancılar) hususlardan etkilenir. Kendi kendini sunuş ile alakalı netice istekleri de çok alımlı ya da çok yordayıcı bireylerin olmasından etki görür ve toplumsal bakımdan kaygılı bulunma yönelimindeki bireylerde azdır (Bacanlı, 1999).

2.2.6 Sosyal beceri ve spor ilişkisi

Kişinin toplumsal çevreye katılımına yardımcı olan spor, bireyin sosyalleşmesinde ve toplumsal yeteneklere sahip oluşunda ciddi bir etkiye sahiptir. Günümüz çağdaş toplumlarında sporun genellikle ortak bir faaliyet olduğu göz önüne alınırsa; sporsal etkinlik vesilesiyle insanlar farklı insan topluluklarıyla sosyal etkileşime girmektedirler. Spor, kişiyi kendisinin sınırlı hayatından çıkarıp değişik mekânlara, farklı sosyal yapıdaki kişilerle iletişimde olmasını, onlardan feyz almayı ve onları cezbetmesine vesile olmaktadır. Bu tarafıyla sporun, yeni arkadaşlıkların oluşmasına, kaynaşmasına ve toplumsal etkileşime katkı verdiği söylenebilir. Başlarda şahsi bir durum şeklinde olan sporsal etkinlikler, sonralarda sosyal bir vasıf kazanarak çok büyük topluluklara yayılmayı becermiştir (Küçük ve Acet, 2002).

Spor ile uğraşmayanlara kıyasla spor yapanların sosyal yetenekleri daha fazla, daha becerikli, daha dinç, sosyal ilişkilerde hazır oluşları çok daha fazla, kararlı, zor şartlara en iyi şekilde uyum sağladıkları göz ardı edilemez bir doğrudur. Spor ile uğraşmayanlara göre spor yapanların daha çok sosyal ve duygusallık durumları daha istikrarlı olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak amatörce ya da profesyonelce icra edilen sporsal etkinlikler, bireyi farklı bakımlardan denetiminde tutan eksiklerini geliştiren ve onları tamamlayan, fazla olanlarını da iyi bir şekilde sarf etmesine zemin oluşturan, toplumsal yeteneklerinin arttırılmasına ciddi faydalar sağlayan bir vasıttır (Tiryaki, 2000).

Spor, toplumsal bir yetenek gelişimine ve sosyal bir yenilenmeye katkı sağlar. Spor, pek çok sosyal değer oluşmasına ve devamlı olmasına yardım eder. Bu değerlerse çok fazla çalışmayı, özveri, doğruluğu, bağlılık, mesuliyeti, güvenilirliği hoşgörüyü ve kendi kendini kontrol altına almayı içermektedir. Sosyal becerinin kişiye kazandırdığı en önemli faktörlerden biride kişinin kendi görev soruluğunu öğretmesidir. Bireyler kendilerine yakışan toplumsal görevleri öğrenirler, pek çok birey çocukluk yaşlarında çocuk oyunları, sporsal faaliyetler ve bazı farklı faaliyetler

aracılığıyla toplumsal yeteneklerini geliştirmektedirler. Bu etkinlikler iyi bir vatandaş, iyi ahabap, sorumluluğunu bilen komşu, iyi talebe, işbirliği, önderlik vb. görevleri bellekte ciddi bir hazırlayıcılık görevi üstlenirler (Küçük ve Koç, 2003).

Sözsüz iletişim ile tutum ve duyguların yansıtılması kişiler arası ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. İnsanlar için “ne söylendiğinden” ziyade “nasıl söylediği” önemlidir. Özellikle sözel mesajlar sözel olmayan mesajlarla çeliştiği durumlarda insanların sözel olmayan mesajları dikkate alma eğilimi vardır (Baltaş ve Baltaş, 1999). Dolayısıyla; sözsüz iletişim aracı olarak kullanılan bedenin tanınması ve sportif faaliyetlerle bedensel farkındalığın geliştirilmesi bireyin beden dilini bilinçli olarak kullanmasında etkili olabilir (Korkut, 2004)

Spor etkinlikleri bireye, empatik davranma ve mesuliyet alabilme ayrıca beraberce düzen oluşturma yeteneğini de arttırmaktadır. Azimliliğe ve canlılığa sebep olmasıyla, toplumsal ekibe ve topluluğa ait olma kuvvetini katmakla, kişi ile toplum münasebetlerini daha uyumlu yapmaktadır (Erkal ve diğ., 1998).

Bununla birlikte, kişiler arası iletişimde çok önemli olan diğer sözsüz mesajlardan biri de beden duruşudur. Çünkü herhangi bir vafına bakmaksızın, yalnızca kişinin fiziksel duruş şekline bakarak o kişinin karakter yapısı ve duygusal durumu hakkındaki durumunu öğrenmek muhtemeldir. Düzenli ve bilinçli spor yapan bireylerde, uygun beden duruşu oluşabilmektedir. Bu tür insanlar genellikle sağlıklı ilişkiler içinde olabilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 1999).

Spor etkinliğinin genellikle kolektif bir faaliyet olduğu hususunu dikkate aldığımızda sportif etkinlikler vasıtasıyla spor yapan kişiler farklı insan toplulukları ile toplumsal bir kaynaşma yaşamaktadır. Spor, insanı küçük dünyasından çıkararak farklı mekânlara, farklı insanlarla, inanışlarda, fikirlerde kişilerle etkileşimde olmasını, hem o bireyleri etkilemesini hem de onlardan etkilemesine vesile olmaktadır. Sporun bu özelliğiyle, yeni dostlukların oluşmasına, sağlamlaştırılmasına ve toplumsal birleşmeye katkı verdiğini ifade edebiliriz (Çaha, 1999). Kısaca sporsal faaliyetler kişinin toplumsal yeteneklerinin gelişimine ve duygu kontrolü için ise tabii bir mekan oluşturur. Zira gruplarla beraber hareket etmek, önderlik, seyircilik ve gruplarla sorunların üstesinden gelme yetenekleri spor yaşamının ciddi bir bölümüdür (Beverly, 1994).

Yapılan tüm bu izahatlardan hareket ederek, oynanan oyunlar ve spor etkinliğinin, kişinin insanlarla iletişimine katkı sağladığı ve iletişim yetenekleri kazanmasında etkin etkin olduğunu diyebiliriz. Bu nedendir ki beden eğitimi, sporsal faaliyetler ve oyunlarla elde edilen ruhsal ve toplumsal sahadaki hareket farklılıkları bireyin tüm yaşamına geçiş yapar mı hususunda yapılan çalışmalara, fiziksel etkinlikler vasıtasıyla bedensel ve psiko-sosyal sahalarda elde edilen hareketler günlük hayatta zorunlu ve ilgili aynı durumlara aktarımın olduğunu açıklamıştır (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2001).

2.3 Saldırganlık Kavramı

Saldırganlık kavramını, saldırganlığın tanımı, kaynağı ve oluşumu, türleri, saldırganlığı etkileyen faktörler, kuramları ve kontrol etme yolları bakımından ele alacağız.

2.3.1 Saldırganlığın tanımı

Saldırganlık gündelik hayatımızda, eğitim kurumlarında ve antrenmanlarda, her daim her mekânda karşılaşılabileceğimiz, kimi zaman seyirci olmak durumunda olduğumuz kimi zaman ise bizzat onunla baş başa kaldığımız bir olgudur. Saldırganlıkla alakalı çok fazla tanımlamalar ve fikirler öne sürülmüştür.

Saldırganlık bireyde, saldırı eylemini sergilemeye doğru olan ve kısmen daimilik vasfına sahip olan bir yönelimi ifade eder (Kuru, 2000).

Kaba ve saldırgan davranışlarla problemleri çözmeye çalışmak çocukluk yıllarından öğrenilmiş yollardandır. Toplumsal hayatı, aile ve çevre ile ilişkileri çocuk oyun oynarken öğrenir. Oyun oynarken yapılan kaba davranışlar ve şiddet eylemleri görmezden gelinirse veya arka çıkılırsa çocuk bu davranışları benimser. Sosyal ortamına, anne babasına ve arkadaşlarına istediklerini saldırgan ve kaba tutumlarla kabul ettirmeye çalışan çocuk davranışlarından ötürü uyarılmazsa davranışları desteklenmiş hatta ödüllendirilmiş olur. Böylece saldırgan davranışlar öğrenilmiş ve süreç içinde şahsiyete yerleştirilmiş olur (Şahin, 2003).

Asabiyet, rekabet, engellenme, korku ve hırs gibi durumlarda meydana gelen ve karşı bireye zarar verme, onu engelleme, onun ilerlemesinin önüne geçme ya da kendini garantiye almayı hedefleyen, simgesel ve sözel olan davranışlar olarak tanımlanır.

Saldırganlık, zarar veren tutumlar şeklide ortaya çıkabilir ancak barışçıl bir şekilde ortaya konulabildiği için öz koruyucu şeklinde de ortaya çıkabilir. Çevresindeki kişiler, kurumlar, fiziksel ve akıl sağlığı yerinde olmayan bireyler saldırganlığın hedefinde bulunabilir (Budak, 2000).

Kişinin diğer tutumları gibi saldırgan tutumlar pek çok faktör ile ifade edilebilmektedir. Saldırganlık ile ilgili yapılan çalışmalar; ebeveynlerden gelen kalıtsal etmenler, insanın ruh hali, sonradan öğrenilen davranışlar, insanın yapısındaki bazı hormonal farklılıklar, beyindeki sorunlar, biyolojik açıdan çok gelişme göstermemiş olan beyin hareketleri, kitle iletişim araçları, ebeveyn davranışları ve kolay erişilebilen silahlar üstünde durmaktadır (Korkut, 2002).

Saldırganlığın nedenleri hakkında türlü çalışmalar yapılmış, değişik fikirler belirtilmiştir. Bunlar genel olarak iki grupta anlatılabilir. İlk grupta saldırganlığın genetik ve hissi olduğu fikri, ikinci grupta ise çevresel ve sonradan öğrenme özelliği fikri kabullenilmektedir. Başka deyişle, saldırganlık; iki farklı yaklaşım olan kalıtsal veya sonradan elde edilen bir güdü olarak belirtilmektedir (Köknel, 1986).

Saldırgan tutumlar ve şiddete başvurma, kişiler ile ilgili farklı birçok nitelikte olduğu gibi, hemen her türlü şeyden etkilenmektedir. Buna göre, doğanın farklılık gösteren fiziksel ve çevresel şartlarının kişiyi fiziksel ve ruhsal olarak etkilediği görülmüştür. Saldırgan tutumları ve suç oranı ile coğrafi yükseklik ve yıllık sıcaklık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu, Avrupa'nın yüksekliği fazla olan kesimlerinde ve güney kesimlerde cinayet; yükseltisi daha az olan kesimlerde, ovalarda ve kuzey bölgelerde ise hırsızlık, kapkaç, yağmacılık suçlarının daha fazla olduğu görülmüştür (Balcıoğlu, 2001).

Literatürde saldırganlık kavramıyla ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bunlar;

Saldırganlık, insanın rakibine veya normal bir kişiye üstünlük sağlamak, onu idare etmek, işinden etmek için maksatlı, hırpalayıcı, kırıcı ve ıstırap yaşatan düşmanca bir eylem biçimidir (Bayram, 2012).

Saldırganlık “bedensel ve ruhsal açıdan diğer bireylere zararı dokunması maksadıyla gerçekleştirilen kızgınlık, hiddet ve nefret dolu tahrip eden davranışların tümüdür.” Direkt ve indirekt sebepler ile toplumca saldırganlık olarak tanınan, bireyde eziyet ve mali kayıp oluşturan eylemlerdir saldırganlıklar (Şahin, 2003).

Mustonen ve Pulkinen (1991)'e göre ise saldırganlık eylemi, bir bireyin bir diğesine, kendine, hayvana hatta canlı olmayan bir objeye bile bilmeden veya bilinçli bir şekilde bedensel veya ruhsal hasar oluşturmaya sebep teşkil edecek rastgele bir eylemdir söyleminde bulunarak çok kapsamlı bir tanımlamada bulunmuşlardır. Bu tanımlamadaki bedensel ve ruhsal hasara ek olarak toplumsal açıdan zayıf oluşturmada dahil edilebilir. Mesela sosyal ortamda bir kişinin onuru kırmak toplumsal manada kişide hasar oluşturan bir eylem olduğu için saldırganlık olarak tanımlanır (Tuzgöl, 2000).

Sonuç olarak; saldırganlık, “kişinin bilerek ve isteyerek, çevresine zarar vermesi, çevresini denetlemek, onlara hâkimiyet kurması gibi fiziksel ve hissi amaçlar barındıran, devamlılığı olan yaklaşım” şeklinde açıklanabilir (Derwent, 2007).

2.3.2 Saldırganlığın kaynağı ve oluşumu

İnsan saldırganlığının sebeplerini izah eden ve çok eskiye dayana fikir, aslında saldırganlık eyleminin insanoğlunun anatomisinde bulunduğunu iddia eden fikirdir ve en mühim savunucularından biridir Freud (Köknel, 1995).

Freud, ilkin saldırganlık eyleminin engele maruz kalmış bir cinsel dürtüden ötürü meydana geldiğini ileri sürmüştür. Zevk için eylemde bulunan dürtülerimiz kısıtlandığında bu kısıtlamayı ortadan kaldırmak için hemen saldırgan bir tavır içinde bulunup “ilksel tepki” oluştururuz. Araştırma yapanları kısıtlanma ve saldırganlık arasında ilişki sağlamaya teşvik eden unsur, Freud'un yapmış olduğu çalışmaların ilkidir (Burger, 2006).

Freud'un “nesnelere kötü hislerin sebebiyse eğer, bu durum kesinliklere nesnelere yönelik saldırı girişimine sebep olur.” Fikriyle, kısıtlanma olduğunda saldırganlık oluşur varsayımıyla benzerlik arz eder. Bu düşünce, kişilerin saldırgan reaksiyon göstermesinin sebebinin(mesela amaca varmada) kişilerin kısıtlanması olarak öne sürmüştür (Eron, 1994).

Saldırgan eylemi en iyi kavramanın yolu saldırgan eylemlerin oluşumunu çoğaltan koşulları incelemektir. Bu durumlar bir taraftan fazla ruhsal gerilim hassaslığı ile davranış ve bedensel yönetimdeki zorlanma gibi kişisel etmenler, diğere bir taraftan ise evlat ile ebeveyn ilişkisindeki münasebetin özelliği, ailelerin mali imkânları ve

bunları oluşturma durumları gibi ailevi sebepler ve sonuç olarak çocukların yetiştiği toplum şartlarıdır (Klickpera ve Klein, 2007).

Genellikle saldırgan tutumlara sebep olan duygu halleri şunlardır (Köknel, 1996) ;

Acı: Fiziksel olarak zararı olan veya psikolojik olarak ruh halini tehdit eden tetikleyenlerin oluşturduğu, kötü ve negatif hissiyat halidir.

Can sıkıntısı: Karmaşık hislerin yer aldığı tedirginlik oluşturan hissiyat halidir.

Kaygı-endişe: Yoğun yaşanan beklenti, dürtü ve isteğin elde edilemeyecek gibi hissedildiği halde görünen, fiziksel gerginlik ve ruhsal huzursuzluk halidir.

Korku: Gerçekleşmiş ya da beklenen bir tehlikeli durum ve fazla bir acı karşısında meydana gelen his durumudur.

Kızgınlık: Engelleme, baskı veya korku halinde verilen saldırganlık refleksidir.

Köpürme: Gereğinden fazla öfkelenme halinde bilincin ve tutumun karmaşıklaşarak ne yaptığını bilememe halidir.

Aşırı sinir duyarlılığı: Aşırı, ölçüsüz, gereksiz öfke, hiddet, tasa, kaygı duygularının karıştığı tedirgin olma halidir.

Düşmanlık: İdrak etme, düşünme veya yorum yapma sonunda diğer bireylere duyulan güvensizliğin meydana getirdiği şüphe ve kuşku sonucu onlara kin ve nefret duyma, kötülük yapma isteme hissidir.

Kin: Başka bir kişiye saldırmayı hedefleyen gizliden nefret duyma ve düşmanlık besleme hissidir.

Nefret: Bir insanı veya cismi aşağılık, çirkin, kötü kabul ederek ondan uzaklaşmak, ondan öç almayı isteme halidir (Köknel, 1996).

2.3.3 Saldırganlık türleri

Saldırganlık ile ilgili yapılan çalışmalar tetkik edildiğinde saldırganlığın çok değişik türde sınıflandırıldığı görülmektedir. Araştırmacılar genel olarak saldırganlığı etken ve edilgen saldırganlık şeklinde iki gruba ayırmışlardır. Etken saldırganlıkta zarar verme amacı bir hareketle oluşurken, edilgen saldırganlıkta zarar verme amacı hareketsiz oluşmaktadır. Etken saldırganlıkta, birey karşı bireye somut şekilde zarar verme niyetiyle eyleme geçmektedir. Edilgen saldırganlıkta ise birey çevresindeki

ihtiyaç sahibi olan kişilere destek olma fırsatı bulduğu halde bu durumu göz ardı etmektedir. Böylesi bir halde birey kanunlardan ya da karşısındakinden zarar görme kaygısı ile etken olarak saldırganlık göstermemektedir (Şenyüzlü, 2013).

Saldırganlık türlerini 5 alt başlık altında ele alacağız;

- Amaç yönelimli saldırganlık
- Araçsal saldırganlık
- Emir altındaki saldırganlık
- Düşmanlık içeren saldırganlık
- Atılğan saldırganlık

2.3.3.1 Amaç yönelimli saldırganlık

Buz hokeyi branşında karşı takım oyuncusuna omuzla teması, basketbolda karşı takım oyuncusuna dirsek ile teması ya da boksörlerin birbirlerine sert bir şekilde nakavt etmek için temasları düşmanlık amacı taşıyan bir tutum olarak görülmemesi gerekmektedir (Güner, 2006).

Basketbol maçında turnikeye giden ve sayı yapmayı hedefleyen basketbolcunun karşı takım oyuncusunun eline teması, su topu karşılaşmasında ise gol atmaya giden oyuncunun karşı takım oyuncusunu suya çekme ya da karate maçında kurallar içerisinde rakibini yenebilmek için rakibine tekme atması kötü niyet ve düşmanlık olarak değerlendirilemez. Bu davranışlar sadece belirlenen kurallar çerçevesinde rakibine üstünlük sağlamak için gerçekleştirilen davranışlardır. Bu gibi davranışlarda saldırganlık genel olarak, karşı takımı yenmek, madalya kazanmak, iyi bir derece sağlamak, rekor kırmak amacıyla veya bir ödül veya primin kaybedilmesinin olduğu durumlarda karşımıza çıkmaktadır (Topuz, 2008).

2.3.3.2 Araçsal saldırganlık

Bu saldırganlık çeşidinde sporcu bireysel hedefine ulaşmak, karşı takım oyuncusunu durdurmak için gayret etmektedir. Buradaki hedef rakibine zarar vermek değil onun sportif başarısının önüne geçmektir. Örneğin basketbol müsabakasında sayıya giden karşı takım oyuncusunun formasından çekmek buna örnektir (Kabak, 2009).

Yarışmacı bir üstünlük sağlama veya öç alma tarzında amaçlara varma isteğiyle güdülenen organize saldırganlığa araçsal saldırganlık denir. Hokey oyuncularının

bazılarının oyun tanımlamasına baktığımızda güçsüz grup arkadaşlarını muhafaza etme karşı takım oyuncularına ise saldırıyı barındırır. Takımdakilerden herhangi bir tanesine yapılan yanlış bir eylem maçın ileriki bölümünde ve ya bir sonraki maçlarda öç almayı gerekli kılar. Saldırı eylemi onu gerçekleştiren kişice bir öç alma şeklinde evvelden belirlenir ve kişisel bir eylem olarak görülmez (Russell, 2008).

Benimsenmiş saldırgan tutumlar, araçsal eylem şeklinde belirtilir. Belirlenen bir amaca varmak için organize bir şekilde yapılır. Araçsal saldırı eylemleri kurallı bir şekilde olabileceği gibi plansızda gerçekleştirilebilir. Sporda varılan ve ya varılmak arzulanan amaçlar maddi güç, muvaffakiyet, itibar, isim yapma, ün kazanma olabilir. Agresif tutum sergileyen sporcu agresifliği hedeflerine ulaşmada bir araçsal eylem şeklinde görebilir. Birey sadece bir kere bile agresiflikle hedefine ulaşmışsa eğer bu pekiştirme bireyde, agresiflikle hedefe erişilebileceği izlenimi oluşturur (Açak, 2011).

Örneğin, asabi bir koca aile içi otoritesini sağlamak için eşine agresifçe yaklaşabilir. Bundan dolayı birincil amaçların seçilmesi düşünülür. Bu amaçlar içinde güç ve hâkimiyet amacı, izlenim oluşturma, kendini gösterme amacı sayılabilir. Birçok genç kişi agresifliği adını duyurma amacıyla kullanmaktadır (Berkowitz, 1993).

2.3.3.3 Emir altındaki saldırganlık

Bir müsabaka sırasında Antrenör 'ün sporcularına müsabakanın çok önemli olduğunu ve mutlaka kazanmaları gerektiğini ve müsabakayı kazanmak için her şeylerini ortaya koymaları gerektiğini ifade etmesi üzerine sporcuların müsabaka esnasında agresif tutumlar sergilemeleri ve bireyin emir altında sınırsız sayıda agresif tutumlar gösterebileceğini söylemektedir (Tiryaki, 1996).

Sporcular, çalışma ve sosyal çevresinin başarıyı salt galip gelmek olarak algıladıkları durumlarda, kendisinin ya da takımının galibiyet elde etme mecburiyetinde bulunduğu maçlarda, antrenörleri, daha sert mücadele etmeleri direktiflerinde bulunurlar. Antrenör 'ün direktifi altındaki oyuncular, gerekenleri yapmak ve sonuç olarak galip gelmek için limitsiz agresif tutumlarda bulunabilmektedirler (Derwent, 2007).

2.3.3.4 Düşmanlık içeren saldırganlık

Düşman bir şekilde (anti sosyal) saldırganlık toplumlar tarafından kabul edilmez. Ama saldırgan tutumların birçoğu, gerçek yaşamda toplumsal kuralların zorlaması sonucunda ortaya çıkar ve bu nedenledir ki özgeci (ya da toplumsal) olarak tanımlanır. Kuralları oluşturmak ve yürürlüğe koymak için yapılan fiiller, ebeveyn otoritesini ve ya müsabaka esnasında antrenörün direktiflerini yapma, makul hatta ve hatta lüzumlu karşılanmaktadır (Özerkan, 2004).

Ana hedefin diğer bir bireye zarar vermek, onu incitmek olan bu saldırganlık çeşidi, düşmanlık hissi barındırmaktadır. Peter ve Beyler (1997)'e göre bu saldırganlık çeşidi; hoşnut olmama, kin ya da nefret barındıranlara özgü bir harekettir. Acıya sebebiyet veren durumlar, belirlenmiş hedefe yöneltilmiş tepkilerin gerçekleşmesine engel olan engellerin aniden meydana gelmesi sonucu başarı zorunluluklarını, daha eski tecrübelerinden dolayı gözlenen hoş durumların meydana gelmemesi, son bulması sonunda meydana gelebilir (Açak, 2011).

Sporcularda düşmanlık barındıran saldırganlık genel olarak geçmiş hayatta tecrübe edilmiş ve mağlup olunmuş karşılaşmalardan meydana gelmektedir. Sporcu önceden yüzleştiği ve yenildiği bir maçtan sonra, karşı takımın sporcularına öfke ve kin duymaya başlar ve bu yoğun hisler ilk müsabakada meydana gelerek aktif olmasına sebep olur. Sporcunun bu düşmanca tavrı genel olarak etik görülmesi de, takımının kazanması halinde takım idarecileri ve taraftarlardan takdir görür (Duyar, 2011).

2.3.3.5 Atılganlık

Atılganlık, insanların bireysel çıkarlarını korumak için herhangi bir endişe duymadan duygu ve düşüncelerini serbestçe söyleyebilmesi ve diğer insanların haklarının olduğunu benimseyerek kendi hakkını kullanmasını sağlayan her türlü tutuma atılganlık denilmektedir (Tutkun, Güner ve Ağaoğlu, 2006).

Her atılganlık saldırganlık demek değildir. Kişinin kendisini rahatlıkla ifade edebilir durumda olması da atılganlık olarak adlandırılabilir. Atılganlık, başkalarının hakkını zorla almadan, kişinin kendi hakkını savunabilmesidir. Atılganlık, dolaysız yöntemlerden yararlanılarak kurulan samimi, dürüst, açık ve etkileyici bir etkileşim şeklidir (Bostan ve Kılıçgil, 2008).

Bu davranış biçimi saldırganlıkla karıştırılan girişkenlik, yani girişken eylemdir. Girişkenlik konusu çok hususlu bir ifade olması sebebiyle, bu konu hakkında farklı tanımlamalar ortaya konmuş ve benliksel bir özellik bulundurmasından öte öğrenilmiş, durumlara husus bir dizi yazılı, yazısız davranışların hepsi olarak belirtilmektedir (Tiryaki, 1996).

2.3.4 Saldırganlığı etkileyen faktörler

Saldırganlığın oluşmasında çeşitli etkenler etkili olabilmektedir. Bu etkenler başlı başına etkili olabileceği gibi birçok etkende eş zamanlı bir şekilde birleşerek saldırgan eylemin meydana gelmesine sebep olabilir. Bazı etkenler ise kimi zaman saldırganlığa sebep olabilirken kimi zamanda saldırganlığın meydana gelme olasılığını düşürebilmektedir. Bu durum kişiden kişiye farklılık gösterebilir (Bayram, 2012).

Genel olarak saldırganlığı etkileyen faktörleri; kişilik, cinsiyet, yaş, çevre, aile, eğitim, kültür, kitle iletişim araçlarının etkileri şeklinde ele alabiliriz.

Kişilik: İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. İçinde yaşadığı toplumun belirlemiş olduğu kural ve prensiplere uyum sağlayarak kendisini o topluma benimsemek ister. Kuralların bu şekilde belirlenmiş olası meydana gelebilecek saldırgan eylemlere engel olmaktadır. Bireyin saldırganlaşması durumunda, birey toplumsal normları göz önünde bulundurarak saldırganlık eylemine son verebilir. Fakat bu husus çoğu kez aynı sonuçlanmamaktadır, toplumda kabul görmeyen eylemler birey tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Her bireyin özgün bir karakteri vardır ve bundan dolayı saldırganlık istemi ve düzeyi de bu karakterlerden etkilenir. Kişilikler “yüksek denetimliler” ve “düşük denetimliler” olarak iki kısma ayrılmıştır. Yüksek denetimli şahıslar, saldırganlık istekleri olsa bile bu isteği faaliyete geçirmeme yetenekleri vardır. Düşük denetimlilerse ufacık bir kışkırtma ya da tahrikte saldırgan davranışlarda buldukları görülmüştür (Efilti, 2006).

Kişilik literatürde çeşitli şekillerde nitelendirilmektedir. Yanbastı (1996)’ya göre kişilik, bir bireyin tüm eğilim, yaklaşım, yetenek, dış görünüm ve çevreye uyumun tüm özelliklerini bir arada tutmaktadır. Bununla birlikte, bir insanı başka insanlardan farklılaştıran ve o insana özgü eylemler olarak da tanımlanmaktadır. İnsanlar eğer saldırgan bir karakterdeyse bu saldırganlık yönünde davranışlar sergilerler (Erden, 2007).

Kişilik ile saldırganlık ilişkisi irdelendiğinde; saldırgan davranışlarda bulunan bireylerin bazı belirgin kişilik özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda kişiliği A ve B olarak iki grupta ele alan yaklaşımlara göre A tipi kişiliğindeki bireyler; “yarışmacı, saldırgan, sabırsız ve sinirli olarak tanımlamakta ve bu tip kişilerin kendilerine rakip gördüklerine yönelik daha saldırgan davranışlar sergiledikleri söylenmektedir. B tipi kişilikte A’daki davranışların tersi söz konusudur. Bireylerin birbirinden farklı olan kişilik yapıları; o kişilerin eylemlere verecekleri tepkileri kestirmeye yarayan hususlardır (Karaca, 2007).

Cinsiyet: Çocukluğun ilerleyen safhalarında erkekler kızlardan daha çok saldırgan davranmakta ve bunu daha çok eyleme dönüştürmektedir. Erkeklerin saldırganlığı yansıtmaları; daha çok fiziksel, sosyal ya da parasal, statü kazandırma gibi yararlı sonuçlara bağlı olarak yapılan saldırgan eylemlerdir. Statü elde etmek için gösterilen saldırgan hareketler araç olarak kullanılmaktadır. Kadınlar ise sosyalleşmenin yanında fiziksel olarak güçsüzlüklerinden ötürü fiziksel saldırganlık sergileyememekte daha fazla direk ya da dolaylı bir şekilde sözel saldırganlıkta bulunmaktadırlar (Kılıç, 2007). Bu husus kadınların sözel yeteneklerinin daha iyi olmasına bağlanmaktadır (Dervent, 2007).

Cinsiyetle alakalı bir araştırmada; saldırgan davranışlarda görülen cinsiyet farklılıklarının yaşla alakasının olup olmadığını irdelemişler. Araştırmanın sonucu; sekiz yaş grubunda buluna erkeklerin direk bir şekilde saldırgan eylemlere kadınlara göre daha fazla giriştiklerini, dolaylı saldırganlık ise iki cinsiyet arasında makul bir ayrımın olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca araştırmacıların on beş yaş grubunda gerçekleştirdikleri araştırmada, on beş yaş grubundaki erkeklerin fiziksel saldırganlığı, kadınların ise dolaylı yolla yaptıkları saldırganlık davranışlarını yoğun bir şekilde sergiledikleri belirlenmiştir (Björkqvist ve diğ., 1992).

Yaş: Bu alanda gerçekleştirilen birçok araştırma, erken çocukluk dönemi saldırgan eylemlerinin ileriki yaşlarda gerçekleşen saldırgan eylemlerinin pekiştiricisi olduğu doğrultusundadır. Gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde, erken dönemlerdeki saldırgan/anti sosyal davranışların yaşamın ilerleyen dönemlerinde devam ettiği ve sıklıkla sonraki dönemlerde daha da ciddi bir duruma geldiği yolundadır. Richman, Stevenson ve Graham, üç yaşlarında gösterilen (aşırı hareketlilik ve rahatsızlık) saldırgan eylemlerin, sekiz yaş dönemlerinde gözlemlenen anti sosyal eylemlerle bağlantılı olduğunu tespit etmişlerdir. Öbür çalışmalar, çocuktaki saldırgan

eylemlerin yetişkinliğe kadar devam eden ve devam edebilen bir husus olduğunu ve bu durumun da gençlikteki anti sosyal eylemlere, düşük meslek statüsüne, alkol tüketimine ve suç işleme vb. eylemsel durumlara sebep olabileceğini öngörmektedir (Çelik, 2006).

Çevre: Etrafımızda gördüklerimizin tamamını çevre diye tanımlarız. Birey çevrenin bir parçası gibidir ve çevre ve birey daima etkileşim halindedir. İnsanlar rahat ve mutlu bir şekilde yaşamak için, çevrenin ona yüklediği görevleri yerine getirmesi elzemdir. Bundan ötürü insanların içinde buldukları bu karışık düzende; yaptığı işe odaklanamama, çok fazla rahatsızlık, öfke, can sıkıntısı, kendi kaybedip bilinçsizce davranma ve çevresel etkenlerin de içinde bulunduğu olaylar saldırganlığa sebep olmaktadır (Erden, 2007).

Aile: Şahan (2007)'ye göre; saldırgan davranışların meydana gelmesinde, anne babanın hatalı yaklaşım ve davranışları başı çekmektedir. Çocuklarda saldırganlık eylemi; anne-babanın çocuğu çok fazla kayırmasından veya yadsımasından, çocuğa çok fazla ilgi gösterme ya da tam zıttı çok fazla ilgisiz kalması ile fiziksel ya da sözlü olarak şiddet eyleminde bulunmasından meydana gelmektedir. Bilhassa ebeveynlerin çocuklarına çok fazla düşkün olmaları veya aşırı koruyucu davranışları; çocuğun öz kontrolünü yitirmesine ve böylece saldırgan davranışlar göstermesine sebep olabilmektedir; bu durum sonucunda çocuklar ebeveynlerine bağımlı hale gelmesinden dolayı kendilerine olan güvenlerini yitirmektedirler (Şahan, 2007).

Hoşgörülü ve demokratik ailelerde yetişen çocukların arkadaşlık münasebetlerinde daha aktif, daha girişken, daha üretici fikirler sunabilen, görüşlerini net bir şekilde anlatma yatkınlığı daha fazla gösteren çocuklar olduklarını söylemişlerdir. Bu tip çocuklarda öz kontrol becerisi çok erken yaşlarda görülmektedir. Buna karşın sıkı bir denetim sergileyen veya çocuğun eğitiminde dalgalı tutumlar gösteren ailelerde yetişen çocuklar; karşı çıkma ve saldırganlık gibi davranışlarla kabul ettirmeye çalışmakta ve kendilerini ifade etmekte zorluk yaşamaktadırlar (Durak, 2006).

Eğitim: Eğitim, bireylerin toplum normlarını, inanışlarını ve yaşam kavgasını devam ettirmesinde etkili olan bir aşama olarak tanımlana bilinir. Başka bir tabirle, kişinin davranışlarında, isteğiyle bilinçli olarak değiştirme sürecidir (Kurtiç, 2006).

Eğitim insanların toplumdaki görevini benimsenmesinde önemli bir kavramdır. Bireyler temel eğitimini ailelerinden almaktadır. Daha öncede vurgulandığı üzere

ailenin kişinin saldırganlığı üstündeki etkisi çok fazladır. Temel eğitimini aileden alan kişi ileriki yaşamının büyük bir kısmını eğitimiyle sürdürmektedir. Eğitim-öğretim kurumlarının temelini okullar oluşturmaktadır. Bireyler eğitim aldıkları okullarda türlü kurallarla düzene konulmaktadır. Kuralların okul idaresince oluşturulması ve bu kuralların sert olması, bireyleri negatif yönde etkilemektedir. Bundan dolayı kurallar; rehber öğretmenleriyle beraber belirli sınırlar içerisinde öğrencilerin de katılımına olanak verilecek şekilde belirlenmelidir. Kurallardaki yasaklamaların çok olması ve kurallarda kullanılan cümlelerin olumsuzluğu bireyleri saldırganlaştırabilmektedir. Mesela, “Sınıfı kirletmeyin” ifadesi olumsuzluk içerdiği için öğrencide saldırgan davranışlara neden olabilir. Hâlbuki “Sınıfımızı temiz tutalım” biçimindeki bir ifade daha iyi davranışların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Kişinin aile ve okul vasıtasıyla edindiği eğitim; kuracağı sağlam iş ve sosyal münasebetlerinde, yaşamında başarılı olmasında ve ileride eğiteceği çocukları için iyi bir rol model olması açısından çok fazla önemlidir. Bundan dolayı çocuğun eğitiminde gerçekleştirilmesi gereken hususlar, hem aile hem de okul tarafından çocukları müspet eylemlere yönlendirecek biçimde olmalıdır (Yalçın, 2009).

Kültür: Kültür, bireyin his ve fikirlerini geliştirerek, doğal çevresi ve kendi zihinsel bütünlüğüyle bağlantılı olarak oluşturduğu ve nesilden nesile naklettiği davranış biçimlerinin bütünü olarak nitelendirmektedir (Kurtiç, 2006).

Kültür, bir bireyin gelişmesine katkı sağlayan en önemli öğelerden birisidir. Birey içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısı ile bütünleşmekte ve yaşam şeklini bu yapıya göre oluşturmaktadır. Eğer, ait olduğu kültür sapkın ve saldırgan davranışlara diğer kültürlerle oranla daha hoşgörülü bir tavır gösteriyorsa, bu davranışlarla yetişmiş birey farklı kültürlerde sorun yaşayabilir. Bir toplumun sosyo-kültürel yapısı, belirlemiş olduğu davranış kriterlerine göre yaşam biçimini etkilemekte ve düzenlemektedir. Bireylerin karakter yapıları, davranış şekilleri, iyi-kötü, doğruyanlış gibi algıları, toplumun sosyo-kültürel yapısıyla direkt bağlantılıdır (Karaca, 2007).

Kitle iletişim araçları: Yaşadığımız devir, kitle iletişim araçlarının çarçabuk arttığı, farklı görsel ürünlerin farklı yöntemlerle insanlara sunulduğu bir devirdir. İletişim araçları, dinleyici ve izleyiciye şiddet ve saldırganlık barındıran ürünleri göstermekte ve insanların davranışlarını etkilemektedir (Karaca, 2007).

Kitle haberleşme aletlerinden olumlu bir şekilde faydalanıldığında insanoğluna yararlı olabileceği gibi kötü şekilde kullanıldıklarındaysa insanlığı olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Kitle haberleşme aletleri birçok husustaki bilgilendirmelerle toplumda pozitif bir etki bırakabilmektedir. Bilgi edinme amacı ve özellikle iş dışında oluşan boş zamanı geçirmek için kitle haberleşme cihazlarına rağbet eden insanlar, çok sık bir şekilde bir yönlendirmelerle karşılaşabilmektedirler gelebilmektedirler (Acet, 2005).

Çağdaş düşünceye göre ise, seçkin spor eylemleri, topluluklara nakledilmedikçe önem ihtiva etmemektedirler. Meydana gelen durumları topluluklara nakletme görevini yapan basın, yaşadığımız çağda sporun eksiklerini giderici ve ayrıca kopmaz bir kısmı gibidir. Spor alanlarında meydana gelen kaba kuvvet ve aşırı taraftarlık eylemlerinin önüne geçilmesi hususunda medyanın da kendince bir görev üstlenmesini gerekliliği ara ara söylenmektedir. Medya, haberleri aktarış biçiminden serh etme şekline, koyduğu başlıklardan sarf ettiği söz öbeklerine kadar tüm öğeleriyle spor camiasını biçimlendirmede direkt olmasa da bir etkiye sahiptir (Yetim, 2011).

2.3.5 Saldırganlık kuramları

Bazı temel kuramlar saldırganlığın oluşumuyla alakalı yaklaşımlarını;

- İçgüdü kuramı
- Biyolojik kuram
- Engellenme-saldırganlık kuramı
- İpucu-uyarılmışlık
- Sosyal öğrenme kuramı şeklinde açıklamaktadır.

2.3.5.1 İçgüdü kuramı

Saldırganlığı, içgüdü ve dürtü varsayımlarına bağlı olarak tanımlayan kuramcılar, saldırganlığı doğumla birlikte getirilen ve insan özünde var olan bir özellik olarak tanımlamaktadır. Bu kuramcılara için saldırgan ortaya çıkan davranış, diğer davranışlar gibi doğumla beraber gelen dürtü mekanizmasının içsel biçimde uyarılması sonunda ortaya çıkar (Geçtan, 1993).

Saldırganlığın insanın yapısında mevcut bir durum olduğu, İnsandaki saldırgan hislerin sebebini anlatan ilk düşüncedir. Freud bu fikrin en önemli müdafaa edenlerinin başını çekmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005). Freud insanda yalnızca temel iki dürtünün mevcut olduğunu belirtmiştir. Yapıcı içsel enerji “libido” ve yıkıcı saldırganlık enerjisi “thanatos”. Her bireyin içinde güçlü, kendine zarar veren içgüdülerin olduğunu savunmuştur ve bazen içe bazen de dışa yönelik yapıla bilinen bu içgüdüleri ölüm istekleri diye tanımlamıştır. Bu bilinç dışı eylemler içe yönelik olarak faaliyete geçtiklerinde, insanların enerjilerini azaltmalarına, kendi kendilerini cezalandırmalarına, “mazohistik” olmalarına ve aşırı durumlarda ise intihara sebep olmaktadır. Dışa yönelik olarak faaliyete geçmelerinde ise saldırgan, savaşımçı eylemler yer bulmaktadır (Freedman ve ark., 1998).

2.3.5.2 Biyolojik kuram

Biyolojik varsayım, insan saldırganlığına anatomideki birtakım oluşumların sebebiyet verip vermediğini aramaktadır. Bazı hormonların saldırganlıkta etkisi mevcut mudur? Beynin bazı bölümleri saldırganlıkta görevli midir? Kromozomların saldırganlıkla bağlantısı var mıdır? Corner için; hayvanlarla ilgili çalışmalarda, seks hormonlarından testosteron verilmesi hayvanlarda saldırganlığı fazlalaştırmaktadır. Fetüsün bay olması halinde testosteron vücutta meydana gelmektedir ve böylece beynin oluşumunda da görev üstlenmektedir. Bundan dolayıdır ki erkeklerin kadınlardan daha çok saldırganlık eylemi göstermeleri bununla ifade edilmektedir. Danimarka, İsviçre ve Almanya Cinsel açıdan suçtan tutuklu bireylere, hadım olmaya razı olmaları halinde daha çabuk tahliye edilecekleri belirtmiştir. Bu teklife razı olan kabahatlıların takibi neticesinde cinsel yönden fikir ve davranışlarında bir eksilmenin yanında, cinsel tacizde de eksilme tespit edilmiştir (Tiryaki, 2000).

Birçok araştırmacı, devamlı olarak saldırgan eylemler gösteren bir grup insanda, bunun sebebini bireyin sinir sistemindeki tahribat olduğunu savunmaktadır. Saldırganlığın öğrenilmiş bir davranış olduğu fikri ile de bağdaştırarak şu şekil bir açıklama getirmektedirler: Aşırı fiziksel şiddete uğramış bireylerde sinirsel bir tahribat meydana gelir, bu sinirsel tahribat, bireylerin biyolojik olarak şiddete meyilli olmasına sebep olur (Şahin, 2003).

2.3.5.3 Engellenme-saldırıcılık kuramı

Belirlenmiş hedefler doğrultusunda dürtülerin ya da davranışların dış veya iç sebeplerle önlenmesi durumuna engellenme (transtration) denir (Budak, 2005).

Köknel ise; engellemeyi istek, ihtiyaç veya bir eylemin amacına ulaşmasının engellenmesi olarak tanımlamaktadır (Köknel, 2000).

Sporda, örneğin voleybolda smaçörün smaç teşebbüsü blok yoluyla, futbolda hücum oyuncusunun gol teşebbüsü defans oyuncularıyla, boksta rakibin vurmaya çalıştığı yumruklar alınan uygun savunmayla ya da vücut hareketiyle önlenmeye çalışılır. Teoriye göre blokeler çoğaldıkça agresif tepkiler de fazla olur ayrıca çoğalan bu agresif tutumlar açık bir agresif eyleme sebebiyet verir. Mesela futbolda defans oyuncusunu geçmeyi başaramayan forward, defans oyuncusuna isteyerek tekme ve dirsek vurabilir veya dünya ağır siklet boks şampiyonası unvan müsabakasındaki gibi M. Tyson'ın rakibi E. Hoolyfield'in kulağını ısırarak koparması gibi açık saldırgan bir eylem sergilenebilir. Dolayısıyla teoriye göre kısıtlanma, her zaman farklı biçimlerde agresif eylemlere sebep olur ve saldırganlık eylemi her zaman bir kısıtlanmanın neticesidir (Tiryaki, 2000).

2.3.5.4 İpucu - uyarılmışlık kuramı

Berkowitz bir şeyin yapılmasına engel olma saldırganlık şeklinde belirtilen hissi uyarılmanın çoğalmasına sebep olabilir diye tanımlar. Fakat öfkeli olmak, saldırganlığa hemen sebep olmayabilir. Zira kısıtlanan birey, eğer saldırganlık eyleminde hemen bulunursa yaptırma maruz kalacağını düşünüp ve çevre şartları makul bir hal alana kadar agresif bir eylemde bulunmayarak uygun ortamın olduğu bir anda saldırgan davranışı gösterir (Acet, 2005).

2.3.5.5 Sosyal öğrenme kuramı

Temelini Bandura'nın düşünlerini oluşturduğu sosyal öğrenme kuramına göre, belirli olaylarda çocukların ne şekil eylemde bulunmaları icap ettiğini, diğer bireylerin eylemlerini gözleyerek bellerler. Bandura'ya göre bireyin gelişiminin, kalıtsal faktörlerin, bireyin kendi eylemlerinin ve sosyal çevrenin tesirinin karışık etkileşimleri sonucu meydana geldiğini söyler. Saldırıcılığın şiddetlenmesinde en önemli etken de etraftaki örnek kişilerin eylemlerinin izlenmesidir. Evlatlar,

ebeveynlerinin, sorunlara çözüm ararken uyguladıkları saldırgan davranışları öğrenerek bu davranışları benimsemektedirler (Kağıtçıbaşı, 1999).

Morgan (2000), öğrenmenin ve örnek alınan bireyin, iyi yöndeki sosyal davranışların gelişiminde ve saldırganlık üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu söyler. Morgan'a göre, incelemeler, saldırganlık olumlu pekiştirilirse tekrar meydana gelme olasılığı yüksek olmaktadır (Morgan, 2000).

2.3.6 Saldırganlığı kontrol etme yolları

Yapılan çalışmalar saldırgan davranışın engellenmesi açısından cezanın umulandan çok daha az etkili bir metot olduğunu ortaya çıkarmıştır. Toplumda yükselen şiddet eylemlerini sadece polisiye önlemlerle engellemede bulunmak şiddeti önleme açısından başarısızlığa uğraması kaçınılmaz olur. Sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik, kapsayıcı olmayan basit polisiye tedbirler, saldırganlığı olsa olsa görünürdeki amacından başka taraflara çekebilir (Karayılmaz, 2006).

Diğer yandan Saldırganlığın önlenmesi bilirliliği hususunda sosyal öğrenme kuramcılarının savunduğu yöntem ise ceza ve ödül metodudur. Sosyal öğrenme kuramına göre çocuğun saldırgan eylemleri cezalandırıldığında çocuk, yaptığının kötü bir eylem olduğunu fark edecek ve bir daha bu eylemi tekrarlamayacaktır. Saldırgan eylem yerine tam tersi yönde yapılan alternatif davranışların ödüllendirilmesi neticesinde, alternatif davranış çocuğa yerleşecek ve saldırgan davranış azalacaktır (Yalçın, 2009).

Bilindiği üzere saldırganlık eylemi ve saldırganlığın engellenebilmesi ilk başta ailede öğrenilmektedir. Anne ve babalar çocukla iletişim kurmak yerine sorunlarını sinirlilik ve saldırganlık içeren eylemlerle çözmeye çalışırlarsa çocuk da sorunların bu şekilde çözüleceğine dair bir inanç oluşmaktadır. Bundan böyle çocukta sorunların çözümü olarak saldırgan davranışları uygun görecektir. Bundan dolayı yetişkinler, ebeveynler davranışlarında daha bir dikkatli olmalı, çocuklarına örnek bir model olma hissiyatıyla hareket etmelidirler (Kaymak Özmen, 2004).

Birçok çalışma bireylerin, spor faaliyetlerine katılmalarının fiziksel, psikolojik ve karakteristik yapısını olumlu yönde arttırdığı, iradeyi güçlendirme, işbirliği yapma, kendine olan güvende bir artış, öz denetim, kendisinden başkasına da saygı

göstermeyi öğrenmede kayda değer destek verildiğini ve girişken birey haline gelmelerinde da etkin bir misyon üstlendiğini göstermektedir (Erşan ve diğ., 2009).

2.3.7. Saldırganlık ve spor ilişkisi

Spor; toplumsal açıdan toplumlarla bireyler arasında bağ kuran, sosyalleştirici, temelinde sulh, birlik ve beraberlik gibi unsurları içinde bulunduran önemli bir terimdir (Özbaydar, 1983).

Bireysel açıdan ise; saldırganlık, sinirlilik gibi duygulardan uzaklaşmak ya da onları denetim altında tutabilmelerine katkısı olan spor, özelliklede gelişim evresinde bedensel ve psikolojik olarak kendilerini iyi hissetmelerine katkı sağlamaktadır (Baltacı ve Düzgün, 2008). Bir başka deyişle spor; saldırgan davranışları tabii yollarla ve kurallara uygun bir şekilde vücuttan uzaklaştırılmasına destek olur (Başer, 1998).

Araştırmaların sonucunda, yapılan bir grup çalışmada saldırganlığı içinde çok fazla bulunduran spor branşlarını yapanların, spor yaşamlarının dışındaki yaşamlarında genellikle saldırgan eylemler gösterdikleri, başka bir grupla yapılan araştırmada ise bu spor branşları ile ilgilenen sporcuların spor dışındaki yaşamlarında saldırgan eylemlerini daha basit denetimledikleri aldıkları ve böylece saldırgan eylemleri çok az sergiledikleri yönünde neticeye varılmıştır (Loughead, 2001).

Toplumda zuhur eden şiddet ve saldırganlık olaylarındaki yükselişten spor da payına düşeni almıştır. Günümüzde spora ve bilhassa sporun futbol ve basketbol gibi belirli branşlarına olan ilginin her geçen gün artması, bu ilgiye paralel olarak sponsorluk ve reklam kazançlarındaki yükseliş, bu spor branşlarındaki rekabetin gün geçtikçe sertleşmesine neden olmuştur. Rekabet şartları zorlaştıkça spor alanları gereksiz kavgalara, ahlak dışı davranışlara, kavga ve ahlaksızlıklara daha fazla sahne olmaktadır (Asma, 2008).

Spor bakımından, altı çizilmesi gereken iki önemli husus vardır: Birinci husus; saldırının ne niyetle ve maksatla olduğuyla alakalıdır. Bir sonraki husus ise; saldırı eyleminin hedefidir. Sporsal müsabakalarının ve yarışmanın olduğu durumlar ve seyircisinin izleyen durumunda olduğu çabanın gerekli olduğu spor yarışmalarında, saldırganlık eyleminin oluşması adına elverişli ortam hazırlanmıştır. Lakin oyunda rakibin zarar gördüğü her hareketi ise (darbe) saldırganlık eylemi şeklinde

tanımlamamız gerekmektedir. Yarışmalardaki saldırganlık eylemlerinin çerçevesini, o spor branşlarının belirlenen yarışma kuralları, gerçekleştirilen eylemin taşıdığı maksat ve niyeti belirler (Acet, 2005).

2.4 Spor Etiği Kavramı

Spor etiği ve spor ahlakı kavramlarını; etik kavramı, etik türleri, etikle ilgili temel yaklaşımlar, sporda etik, sporda etik ilkeler, sporda etik dışı davranışlar, fair-play, ahlak kavramı, spor ahlakı ve etik ve ahlak ilişkisi, başlıkları altında ele alacağız.

2.4.1 Etik kavramı

Etik cümlesi Yunanca bir sözcük olan “ethos” sözcüğünden türemiştir. Eski Yunan tarihinde ethos bireylerin ikame ettikleri mekân ile örf-adet alışkanlıklar ayrıca bireyin fitratı gibi manaları içermektedir. Etiğ’e lügat manası açısından bir değerlendirmede bulunursak özetle “ahlaki kurallar düzeni, ahlak kaidesi, ahlak bilimi, ahlak sistemi, ahlakiyat” şeklinde tanımlayabiliriz (Eröz, 2007).

Milletlerin “iyi” nin arayışında olmaları bazı değerlerin de oluşmasına vesile olmuştur. Bu değerler genel olarak tüm insanlık tarafından kabul görmektedir. Bu ortak payda, insanların beraber yaşamalarına vesile olmaktadır. İnsanlarda bulunan bu unsurlar etik şeklinde tanımlanmaktadır. Ahlak doğru ve yanlış eylemleri açıklayan kuralların birleşimidir. Bu ahlaki kurallar bizlere eylemlerimizin onay görüp görmemezliğini ve hatalarını anlatır (William ve diğ., 1988).

Doğru ve yanlış eylemleri tanımlayan kuralların tamamına etik denir. Bu kurallar bizlere eylemlerimizin kabul görüle bilirliği ve kabul görmezliğini ayrıca yanlışlarını söyler. Ahlaki kökene dayalı ve kültürel bir faaliyet olan spor, birey toplum ve medeniyet açısından birçok formları, manaları ve kendi değerleri ile sosyal bilimlere konu olmuştur. Sosyolojik açıdan spora bakıldığında; sporcu spor ve başarıma ifadelerinin ulusların oluşmalarında diğer uluslar ve medeniyetler arasındaki ilişkide mühim bir konuma erişmelerinde baya mühim olduğu aşıkardır (Karakoç ve diğ., 2011).

Felsefede bir ana dal olarak etik, eylemler açısından iyi nedir ve neler iyidir gibi hususları irdelemektedir; insanın en olağan hareketlerini çözmeyi hedeflemektedir. Toplumsal yaşamda etiğin manası, insanların birbirleriyle olan münasebetlerinde

hangi şeyleri yapmaları ve hangilerinden uzak durmalarıyla ilgili kanunlar bütünüdür; kısaca toplumun tüm etik yapısıdır. Belli bir alanda etkin olan insanların uyulması gereken kanunların saptandığı ve o alanla ilgili kullanımlarda talep edilen eylemlerin araştırıldığı iş ahlakları; ilk ikiye göre daha yenidir ve bir başka yönden onların bir karışımıdır (Yıldırım ve diğ., 2007).

2.4.1.1 Etik türleri

Etik türlerini üç alt başlık şeklinde belirtebiliriz: Betimleyici Etik, Normatik Etik, Meta Etik.

Betimleyici etik: İnsan davranışlarını gözlemleyerek, insanın kendine ait olan davranışlarına tenkitsel bir açıdan bakarak aydınlanmasını hedefler (Haynes, 2002).

Normatik etik: Betimleyici etiğin aksine ahlaki davranışlar için belirli bir kural, kalıp, ortak değer ve düzenleyici kaideler gerçekleştirmeyi hedefler (Haynes, 2002).

Meta etik: Etik alanının içinin araştırılması Meta etikdir. Etik ifadelerin anlamları veya etiğin usulleri, etik bilginin hangi yollarla mümkün olduğu ve ya etik davranışların uygulamasında zihnin yeri gibi sorulara cevap arayarak, ahlaki değerleri tahlil yapmayı hedefler (Haynes, 2002).

2.4.1.2 Etik ile ilgili temel yaklaşımlar

Etik ifadesine temel olan ve etik ile ilgili kalıpların meydana getirilmesine de destek olan bazı tutumlar bulunmaktadır. Bunlar özetle şu şekilde açıklanabilir.

Yararcı yaklaşım: Etik davranışların etkilerindeki önem, maksimum yararın elde edilmesidir.

Hak yaklaşımı: Moral haklar bir bireyin nasıl bir yaşam sürdüreceğini ön plana alır.

İyilik ve adalet yaklaşımı: Ahlak eylemin, tüm bireylere aynı tutum sergilenmesine önem verir lakin aynı haklar mevzubahis olduğunda bu eşitsizlik sorgulanabilir.

Herkesin iyiliği yaklaşımı: Adalet, eğitim, sağlık vb. toplulukların tamamını alakadar eden mevzularda tüm topluluğun faydasını gözetilmesine önem verir.

Değer yaklaşımı: Etik eylemin, cesaret, dürüstlük, hoşgörülülük vb. değerle bir ahenk içinde olmasına önem verir (Özmen ve Güngör, 2008).

2.4.1.3 Sporda etik

Spor genel olarak bir irade ve sosyalleşme ekolü olarak benimsenir. Karakter oluşumunda bir araç olmasından dolayı irade diyoruz. Dayanıklılığı zorlar ve bütün fiziksel hünerleri eyleme geçirir. Spor faaliyeti kuralları sertlik ve kesinlikleri ölçüsünde yapıldığında kuralcı bir hal alır. Çünkü güçlenme arzusu ve hazzı, kendisini aşma isteği, yenen ya da yenilen rakibe hürmet, kişinin beraber çalışma isteği, benliğini içinde hazmedip yok ettiği bir tevazu, çok hızlı bir koşunun, bir atlama çitasının aşılmasının ve en uzağa atmanın oluşturduğu dosimoloji unsurları dürüstçe itaati icap eder (Tiryaki, 1981). Aslında bunların doping aracılığıyla dışarıdan yapay bir biçimde etkilenmesi, kendisini ve başkalarını kandırmasıdır (Akgün, 1991). Kişinin doping alımı kendisine duyulan güveni sömürmesi ve hak etmediklerini sahiplenmesi biçiminde algılanmalıdır. Güven ise, ahlaki kişi değerlerini bilen bir bireyin, iletişimde bulunduğu öbür bireylerin birçok eylemini doğru değerlendirmesiyle, o bireyin kıymetsiz bir davranışta bulunmasından elde ettiği bilgiye dayanan, onun kıymetsiz bir davranışta bulunamayacağından emin olmasının yaşattığı yaşantıdır (Kuçuradi, 1996).

Eğer yarışmalarda her iki taraflardan birisi haksız kazanç edinmek için bir uygulamaya giderse tabii olarak bu iyi niyetten, doğru davranıştan uzak bir eylem olur. Bundandır ki doping sporda eşitliği yok eden bir uygulamadır (Ergen 1991a). Bundan dolayı doping, sporculuk ilkelerine; sportmenliğe ve centilmenliğe zıt bir uygulamadır. Bu değerlere, sportmenliğe ve centilmenliğe insan perspektifinden bakıldığında, bunlar ahlaki ilişkilerde belirli davranış ve yaşantı şeklinde önümüze çıkar. Buradan yola çıkarak ahlaki değerlerin iki çeşidinden; etik kişi değerlerinden ve etik ilişki değerlerinden bahsedilebilir. Dürüst, saygılı, güvenilir olma gibi kişi vasıfları birincilere; Saygı, sevgi, güven, minnet gibi değerlilik yaşantıları ise ikicilerine örnek gösterilebilir (Kuçuradi, 1996).

2.4.1.4 Sporda etik ilkeler

Sporun temel taşlarını oluşturan teknik adamlar, oyuncular, izleyiciler, idareciler, spor kalemleri ve sporla alakalı bütün bireylerin eylemleri ahlaki prensiplere yakışmalıdır. Bu taraftan yaklaşıldığında sporda tabii olunması zorunlu olan ahlaki prensipler aşağıdaki gibidir (Eitzen, 1993, akt. Obuz, 2009).

1. Araç olarak kullanılmaması gereken sporculara daha çok amaçsal bir açıdan bakılmalıdır: Müsabakalarda spor etiği hedefine varmak, müsabakaların neticelerinden daha çok önemlilik arz etmelidir. Kazanılacak maddi vb. faktörler sporun asıl gayesini perdelememelidir.
  - Spor yöneticileri ile antrenörler oyuncularına kibar muamele etmeli, sporcuların kişiliklerine kıymet vermelidir.
  - Sporcular rakip sporculara saygılı davranmalı ve onlara psikolojik baskıda bulunmamalı veya bilinçli bir şekilde onlara zarar verecek taktiklere meyletmemelidir.
  - Kullanılan araç ve gereçler, zamanlamalar ve spor hükümleri, sporda var olan herkesin itimadını kazanabilecek vasıfta olmalıdır.
2. Yarışmalar adaletli bir şekilde yapılmalıdır.
  - Müsabakaların denetimi ve liglerin idaresi, herkese eşit uygulanan, tarafsız kurallara göre olmalıdır.
  - Tanım olarak spor, fiziksel güç ve mücadeleyi içeren bir yarışmadır. Bundan dolayı yarışmalarda uygulanan hükümler, spor etiğinin amaçlarına uygun sadece bedensel yetenekler, motivasyon, taktik ve talih faktörlerine göre oluşturulmalıdır. Bir oyuncuya veya takıma doping vermeyle ya da hileyle oyuncuların başarımlarını suni bir şekilde yükseltmek kanun dışı bir eylemdir.
  - Sporun ilkelerinin ve spor yapanların kanunsuz bir şekilde karşılaşmaların neticelerine etkide bulunmaları sporun özüne terstir.
3. Katılma, önderlik, kaynaklar ve mükâfatlar başarıya bağlı olmalıdır: Bu madde şu manaya gelmektedir: spor faaliyetlerinde bulunacaklara birbirine denk bir katılım imkânı ve birbirine denk olanaklar oluşturulmalıdır.
  - Sporsal faaliyetlere iştirakları, soy, din, kadın-erkek ya da sosyal bir statüye göre değil; kabiliyetine ve motivasyonuna göre oluşturulmalıdır.
  - Sporcular arasında kaynak paylaşımı yapılırken erkek veya bayan gibi cinsler üzerinde oluşabilecek bir ayrımcılıktan kaçınılmalıdır.
4. Spor etkinliğine katılanların güvenliğini garantiye alacak bir şekilde spor faaliyetleri organize edilmelidir.

- Sporcuların her türlü can güvenliği ve sağlığı, teknik adamlar ve idarecilerce takımın elde edeceği başarıdan daha mühim olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.
- Antrenörler, sporcuları fiziki olumsuzluklardan muhafaza etmeli, susamışlık ve ya bitkinlik gibi hallerin oluşumundan uzak durmalıdır.
- Oyuncular diğer takım oyuncularını incitecek bilinçli davranışlardan uzak durmalıdırlar. Günümüzde spordaki en mühim ahlaki sorunlardan bazılarını sıralamak gerekirse bunların en başında doping, bahis, şike ve şiddet olarak sıralayabiliriz.

Centilmenlik: İyi arkadaşlık yapan, saygılı, görgülü hareket şekli (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>). Karşıt durumlara pozitif bir şekilde yaklaşarak sorunları ve ufak gerilimleri olay çıkartmadan ve bu karşı durumdan şikâyetçi olmadan durumu kabul etme iyi niyetini de kapsamaktadır. Kötümserlik yerine iyimser olmayı tanımlayan eylemleri barındırır (Organ, 1988, akt. Çetin ve diğ., 2003).

Erdemlilik: Erdemlik, etiğin methettiği iyi olma, tevazu, cesaret, dürüstlük vb. vasıflara sahip olmayı nitelemektedir (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>). İnsanın kendi mevcudiyetine göstermiş olduğu mesuliyet ise erdemlilik olarak nitelendirilir (Akt. Pehlivan, 2004).

Dürüstlük: Sözünde ve eylemlerinde dürüstlükten ayrılmayan manasındadır. Hizmet ve görevlerini ifa ederken dil, inanç, felsefi düşünce, siyasi fikir, soy, erkek-kadın ve bunun gibi nedenlerle ayrımcılık yapamayan manasındadır. İnsan haklarına uygun olmayan ve bunları engelleyici davranışta ve herkesin eşit haklarını kısıtlayıcı eylem ve tutumlardan uzak duran (Haynes, 2002).

Fırsat eşitliği: Takdim edilen imkânlardan her bireyin ayırım yapılmaksızın eşit bir şekilde faydalanmasıdır. (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>). Bireylerin tamamının okulda ve okulda verilen tüm etkinliklerden aynı oranda faydalanması, başarı elde etmek için eşit imkânlardan aynı miktarda faydalanmak, eşit muamele edinilme hakkına sahiptir (Pehlivan, 2002).

Empati: Karşısındaki bireyin duygu ve düşüncelerini ve onları anlamlandırarak nesnel bir açıdan bakma ve onun hislerini ve fikirlerini bir nevi kendisini onun yerine koyarak yaşama olarak nitelendirile bilinir (Budak, 2000).

2.4.1.5 Sporda etik dışı davranışlar

Sporda etik dışı davranışları saldırganlık, şiddet ve ayrımcılık sonucunda oluşan eylemler olarak nitelendirebiliriz.

Saldırganlık: Kişinin, istemli ve bilinçli bir şekilde toplumsal çevresine zarar vermek için ortaya koyduğu psikolojik ve bedensel eylemlere “saldırı” veya saldırganlık denir (İkizler ve Karagözoğlu,1997).

Saldırganlığın olabilmesi için önce bir eylemin meydana gelmesi, bu eylemin karşısındakine hasar verici ve art niyette olması ayrıca bu zarar ve art niyetin oluşması lazımdır. Bu eylemler bedensel ve ya ruhsal olabilir. Vurmak, dirsek atmak, tekme atmak, birine tükürmek, hakaret etmek ve kötü cümleler sarf etmek saldırganlığa örnektir (Tiryaki, 2000).

Bir eylemi saldırganlık olarak niteleyebilmemiz için bu saldırının canlı bir varlığa yönelik gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Mesela kulübeden maçı izleyen bir teknik direktörün takımının kaçırdığı gole kızıp kulübeye tekme atması, yaka kartını yere fırlatması ya da hakem kararlarını beğenmeyen bir voleybol antrenörünün müsabaka esnasında havlusunu yere fırlatması saldırganlık örneği değildirler (Tiryaki, 2000).

Şiddet: Bir eylemin, bir gücün seviyesini” belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Spordaki manasıyla, sporcu kendinden farklı görüşte olanlara karşı, onları ikna etme ya da onlarla uzlaşma yerine, onlara yönelik kaba kuvvette bulunarak karşılaşma sonucunu kendi lehine çevirmek için şiddete başvurmasıdır. Sporun içindeki her bireyin spor yapma şekli ister aktif ister pasif olarak olsun sporun içinde yer alması onların erdemli, centilmen, dürüst, dost ve barışsever gibi vasıflara sahip olmasını gerektirir. Belirtilen vasıfların sporla beraber geliştirilmesi beklenir. Spordaki şiddet problemi bir kültür meselesi olarak önümüze çıkmaktadır. Çocukluk dönemlerinde oyun oynamamış, arkadaşlık kurmada zorluk yaşamış, kendi haklarına saygılı olunmasını isterken, başkalarının haklarına saygılı olmayan, galibiyet ve yenilgi durumunda neticeyi kabullenemeyen bireyler ister sporcu, ister taraftar ve isterse toplumun diğer tabakalarında var oldukça şiddet spor meydanlarında yaşamını sürdürmeye devam edecektir (Şahin, 1997).

Ayrımcılık: Irkçılık, ayrımcılık konusu içerisinde en önemli yeri almaktadır. Bu hususla birlikte ayrıca ayrımcılık inanç, medeniyet, erkek-kadın ve özürlü bireylere

yönelik uygulanan ayrımcılıkları da içinde barındırmaktadır (Donuk ve Şenduran, 2006).

Doping: Sporcunun şahsen kendisi veya yöneticisi, antrenör, teknik direktör, doktoru, fizyoterapist, masör gibi kişi ya da kişilerin teşvikiyle bedensel ve zihinsel performanslarını yapay yollarla artırmak ya da sağlık açısından uygun olmamasına rağmen sadece yarışmaya girebilmek için hastalıkların ve sakatlıkların muayenesi amacıyla kullanılan bazı maddelerin kullanılması şeklinde de tanımlanabilir (Çınar ve diğ., 2010).

2.4.1.6 Fair-play kavramı

Müsabakalarda sporcuların, zorlaşan durumlarda dahi yarışmanın kurallarına sabırlı, bilerek ve tutarlı bir biçimde bağlı olmaları, imkân eşitliği çerçevesinde haksızca engellenmeleri kabul etmemeyi, rakibin haksızca engellenmesinden yarar götmemeyi, rakibini bir düşman şeklinde değil, yarışmanın oluşması için kendiyile aynı haklara sahip bir kişi şeklinde hissetmeleri ve onlara kıymet göstermeleri gibi davranışları sergileyen bir felsefi düşüncedir Fair-Play (Yıldıran, 2004).

Fair-Play genellikle üç mana üzerinden şekillenmiştir. Önceleri “iyi oyun” manasını karşılayacak şekilde değerlendirilmiştir. Sonrasında ise “iyi oyunu gerçekleştirecek psikolojiyi ve oyuncuya uygun olan eylem biçimi” şeklinde kullanılmıştır. En sonda ise “iyi oyunun oluşabilmesi için etkinliğe katılanların yerine getirmeleri zorunlu olan eylem ve tutumlarının tamamı” şeklinde belirtilmiştir. Fransa’da ilerleyen dönemlerde spor, oyunun oynandığı yerlerde ve toplumsal yaşamda “genel dürüstlüğü” ifade edecek biçimde kullanılmıştır (Erdemli, 1996)

Formal Fair-Play: Kesin kurallara sahip olan oyunun kurallarını kabul edip ve bu kurallara mutlaka uyum gösterme anlayışını kapsamaktadır.

İnformal Fair-Play: Spordaki kesin kurallarla sınırlanmayan, tersine spordaki kuralların istediğinin ötesinde, sporcunun rakibi ile aynı imkânlarda yarışma isteğini, rakibin başına gelebilecek haksız halleri ortadan kaldırmak amacıyla gayret etme, her türlü pozisyonda hakemin verdiği kararlara hürmet etmeyi, aleyhinde dahi olsa hakemlerin kararlarına saygı göstermeyi, yengi ve yenilgide ölçülü ve ferasetli hareket etmeyi temel almaktadır (Ateşoğlu, 1974)

2.5 Spor Ahlakı Kavramı

Ahlak, Arapçada “hulk” sözcüğünün gelerek meydana gelmiş olanı ifade etmektedir. Bundan dolayı ahlak; huy, mizaç ve karakter gibi manaları ihtiva etmektedir. Buna göre ahlak kişinin yaradılışıyla alakalı olarak kişinin eylemlerine yön veren huy ve mizaçla ilişkili görünmektedir (Hançerlioğlu, 2010). Ahlak, eğitimle elde edilen eylemler veya eylemler kılavuzu şeklinde de belirtilmektedir (Ural, 1998). Ahlakın, belli normlar çerçevesinde halkça benimsenen eylem zincirinin insanlarca benimsenmesini amaçlamaktadır. Tamda burada kişilerin münasebetlerinin mevzubahis olması uluslararası bir nitelik yüklenen spor ifadesini hatırlatmaktadır. Spora uluslararası düzeyde bakıldığında; sosyal kriterler, normlar ve görevler sistemi şeklinde olarak görünmektedir (Yapan, 1992).

Spor ahlakı diğer bilimlerle olan münasebetlerini düzenleyerek kendine özel, deney ve gözlem uygulamaları ile bilimsel yöntem ve tekniklerini belirlemeli ve bu şekilde de bilim dalları arasındaki yerini oluşturmalıdır. Ancak bu yolla, spor mekanlarında oluşan ahlaki sorunların sebepleri ve bunların çareleri açık bir şekilde belirlenebilecektir (Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, 1988).

Eylemler kuramsal durumdan, eylem durumuna geçtiklerinde, değerler sistemine girer. Şundan dolayıdır ki bu eylemler, kişisel olmaktan soyutlanarak başka kişileri alakadar eder şekle gelir. Başka insanları alakadar ettikleri ölçüde de bireyler arası münasebetlerde mana ve önem alır, birer ahlaki eylem olurlar. Sıradan bir eylem tek başına ele alındığında, ahlakla alakalı değildir. Fakat, bu hareket davranışa dönüştüğünde ve başkalarını alakadar ettiği kadar iyi-kötü, güzel-çirkin, faydalı-zararlı durumları biçiminde ele alınır. Bundan dolayı sporsal faaliyetler, direkt olarak ahlaka alakalıdır. Şundan dolayıdır ki sporda, özellikle takım etkinliklerinde, başka bireyler söz konusudur. Ahlak; bireyin hareketlerinin meydana getirdiği neticeyi, iyi ya da kötü şeklinde belirtilir. İyi pozitif ve arzulanan, ahlakça kıymetli olandır. Kötü ise faydasız ve ahlakça çirkin olandır (Kandemir, 1979).

2.5.1 Sporda ahlaktan uzaklaşma

Ülkemizde sporda centilmenlik genel olarak sportmenlik şeklinde ifade edilmektedir. Sportmenlik ifadesi genel olarak spordaki sosyo-ahlaki ilişki hakkındaki normatif kalıplarla ilişkilidir. Sporsal ruha uygun bir şekilde ne şekilde davranılacağını

belirten dürüst eylem yönelimlerini anlatan sportmenlik ifadesi, basit bir deyişle sporcuların oyunu oynamaya ne şekilde yönlendirildiği ile alakalıdır (Balçıkanlı ve Yıldırım, 2011).

Sportmenliği yaymak için Uluslararası Sportmenlik Birliği 8 ilkeye değinmiştir. Bunlar; kurallara uymak, takım arkadaşlarından ayrılmamak, sporcunun kendi daime formda tutması, kızgınlığını denetleyebilmesi, etkinlikte şiddete meyletmemesi, kazanınca çok fazla övünmemek, yenilince çökmemek ile sağlıklı bir fizik için iyi ruhlu ve açık fikirli olmak biçiminde ifade etmektedir (Koç, 2013).

Doğasında olduğu gibi spor, sosyal bir ortam olması hasebiyle etkinlikte bulunanların birbirleriyle iletişimini etkileşimini ve ilişki kurmasını gerektiren sosyal bir ortamdır. Bu sosyal yapı, sakatlanan rakibe yardım etmek ve kötü bir performans sergilemiş takım arkadaşını cesaretlendirmek ve desteklemek gibi olumlu sonuçlar ortaya koyarken, diğer bir taraftan yalan söylemek, kışkırtmak ve diğer kişilerin sakatlanmasına sebep olmak gibi olumsuz olaylara da neden olabilmektedir (Kavussanu, 2008).

Çok fazla kazanma isteğinde olma bazen sportif kuralların yok görülmesine sebep olmaktadır. Böyle bir durum sporun saygı, barış, toplumsallaştırıcı ve eğitici tarafının dışına çıkılarak, saldırgan, rahatsız edici ve huzursuzluk veren eylemlerin meydana gelmesine vesile olmaktadır (Tanrıverdi, 2012). Her spor branşının kendine göre bir düzeni, uyulması gereken kuralları bütünü, yarışma-karşılaşma alanları ve şekilleri vardır. Bir sporu benimseyip ve o sporu uygulamayı istemek öncelikle o sporun tüm kurallarını kabul etmeyi, o kurallara uymayı, karşı çıkmamayı, o kuralları savunmayı gerekli kılmaktadır (Erdemli, 2006). Türlü sebeplerle sporcularda meydana gelen veya sporcunun karakterinde bulunan bu olağanüstü yenme eğilimi veya yenme hırsı sporcunun sportif ahlaktan uzaklaşmasına neden olmaktadır (Işım ve ark., 2019). Mesela sportif eylemdeyken bazen takımın yararı için hakeme yalan ifade bulunmak, topun kendinden çıktığını belirtmemek sporcularca takım yararı şeklinde nitelendirilip ve eylem ise kabul gören bir eylem olarak görülebilmektedir (Gürpınar, 2015).

Günümüzde spor daha fazla kar elde etme, rekor elde etme, şampiyonluklar elde etme, ünlü ve popüler bir kişi olma, kendi toplumunun veya ırkının diğer toplumlardan üstün olduğunu ortaya koymak gibi hedefler için yapılan bir etkinlik

durumuna gelmiştir. Bu durum ise sportif eylemlerdeki ahlaki ve insani hususların ikinci plana itilmesine, ahlakla bağdaşmayan hareketlerin çoğalmasına sebep olmuştur. Böylece sporda “kazanmak için her yolu legal gören” bir düşünce meydana gelmiştir. Taraftar, sporcular, yöneticiler ve antrenörler yani sporun tüm tarafları sadece kazanmayı amaçlamakta, kaybetmeyi kabullenmemektedir. Bundan dolayı başka bireylere bilinçli olarak zarar veren, sevecen ve yardımsever tutum sergilemeyen kişiler ahlak prensiplerini uygulamamakta ve ahlaklı eylemler ortaya koyamamaktadırlar (Çağlayan ve ark., 2018).

2.5.2 Ahlaktan uzaklaşmanın 8 mekanizması (davranış kalıbı)

Bandura'nın “Ahlaktan uzaklaşma mekanizmaları” olarak tanınan sekiz psikososyal fiillerin, eylemleştirilmesi kişilerin negatif durumlar hissetmeden günahlarına destek olmakta ve böylelikle bireyler oluşturacakları kötü eylemlerle ilgili kendi üzerlerindeki olumsuz baskıyı hafifletmektedirler. Bunlar aşağıdaki gibidir;

Ahlaksızlığı meşrulaştırma (Ahlaki gerekçe) : Toplumsal veya ahlaki bir amaca varmak için suç olan eylemler önemli bir eyleymiş gibi yansıtılarak bu olumsuz eylemlerin kabul edilebilir eylemler olduğu algısı oluşturulmaktadır (Bandura, 1999). Mesela spor ortamında sporcunun takımının menfaati adına hakeme yalan beyanda bulunması veya maç esnasında top kendinden çıkmasına rağmen onu söylememesi sporcularca takımın faydasına yapılan bir eylem olarak değerlendirilip onaylanan bir eylem şeklinde düşünülebilmektedir.

Örtmeceli sınıflandırma: Suç teşkil eden eylemleri örtmek için daha az kötü bir dil sarf etmeyi gerek görmektedir (Bandura, 1999). Kurallar sporcularca bazen uygulanmadığında bu durumun doğru olmadığını savunup yalnızca kuralları biraz hafiflettiklerini dile getirmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Avantajlı karşılaştırma: Yapılan kötü bir eylemi daha kötülerle karşılaştırıp kendi yaptığı olumsuz eylemi hafifletme durumudur (Bandura, 1999). Spor ortamında kötü söz kullanan sporcuların yaptıkları sözel olumsuz eylemi şiddet içeren eylemlerle kıyaslayarak kendi kötü sözlerini yasal gösterebilmektedir (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Sorumluluğun yer değiştirmesi: Bireyler İnsanlar bazı zamanlar eylemlerinin sosyal bir baskı neticesinde veya başka insanların onu bu durumlara sürmesi

neticesinde oluştuğunu ve kendisindeki olumsuz eylemlerinden ötürü bireysel olarak kendisinin sorumlu olmadığını düşünmektedir. (Bandura, 1999). Sporcuların bazı zamanlar centilmenlik dışı eylemlerinin sorumlusunun antrenörler olduğunu dile getirebilmektedir (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Sorumluluğun dağılması: Kötü bir eylem olmuş dahi olsa grup ile alınan kararlarda yapılan eylemin kötülüğünden bireyin kendini sorumlu tutmamasıdır. (Bandura, 1999). Bazen spor ortamında takımın tüm üyelerince ortak bir olumsuz eylem için karar alındığında sorumlu olma durumu azaltılmakta ve her kişinin duyumsadığı bireysel sorumluluk da düşmektedir (Boardley ve Kavussanu, 2011)

Sonuçların saptırılması: Yadırganması gerekli olan bir fiilin kötü sonuçlarının engellenmesi veya hissediş olarak aza indirilmesini kapsamaktadır. (Bandura, 1999). Spor ortamındaki sporcular bazı zamanlar neden oldukları sakatlığın durumunu bilmek istememekte veya bildikleri ve farkında oldukları bir sakatlığın ne durumda ciddi olduğunu reddedebilmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011).

İnsani özelliklerden uzaklaşma: Bireyler olumsuz eylemde buldukları kişilerle kendileri arasında ortak nokta bulmadıklarında daha basit bir biçimde karşısındakine olumsuz eylemde bulunabilmektedirler (Bandura, 1999). Spor ortamından örnek vermek gerekirse sporcular rakiplerini teşhis ederken rakiplerini bir hayvana benzetmektedirler ya da rakiplerin insani vasıflardan eksik olduğunu ifade etmektedirler (Boardley ve Kavussanu, 2011).

Suçta dayanak oluşturma: Bireyin kendisini suçsuz bir mağdur olarak görüp kendisine yapılan bir olumsuz eylemin kendisini kötü kışkırtıcı bir eyleme ittiklerini düşündüklerinde meydana gelmektedir (Bandura, 1999). Spor ortamında bu eylem sporcuların yapılan eyleme karşılık vermekle ortaya çıkmakta ve kendi eyleminin zarar verdiği kişinin kendisine yapmış olduğu eylemden dolayı oluştuğu düşüncesidir (Boardley ve Kavussanu, 2011).

2.5.3 Ahlak ve etik ilişkisi

Çoğu zaman Türkçenin gündelik kullanımında etik ve ahlak sözcükleri aynı manada kullanılsa da Türkçe'ye Arapçadan geçen ahlak kelimesi hulk sözcüğünün çoğul halidir. Hulk sözcüğü bir kişini yaradılışı gereği ortaya koyduğu eylemleri anlatır ve huy, adet, alışkanlık manasındadır. Etik kelimesi ise insan eylemlerini ahlak kuralları

içinde araştıran ahlaki bilim olarak kullanılırken ahlak ise bir davranışın nasıl olması gerektiğini irdeler. Türkçe lügatta töre bilimi olarak belirtilen, etik bilimi ve ahlaki bir meslek grubunun uymak zorunda olduğu eylem bütünü, ahlakla alakalı her şeyi içermektedir. Deontoloji kelimesi ise meslek ahlakı terimine karşılık görülmektedir (Uzun, 2007).

2.6 Kavramlar Arası İlişkiler

Spor, iktisadi zenginlik, sosyal ve kültürel gelişmenin temeli olan insanın fiziksel ve psikolojik sağlığını arttırmak, karakter oluşumuna katkıda bulunup, karakteristik özelliklerin gelişimine katkı sağlamak, bilgi, beceriklilik ve yetenek gibi yetileri kazanmasına yardım ederek kişinin çevreyle bütünleşmesini sağlamak, bireyler, toplumlar ve uluslararası dayanışmayı, etkileşim, barışı elde etmek, kişinin direnme kuvvetini fazlalaştırmasıyla beraber belirli bazı standartlara göre, yarışma kriterleri içerisinde yarışma, haz duyma, mücadele ve yarışmada üstün gelmek amacı için yapılan faaliyetler şeklinde ifade edilebilir. Bu niteliklerden ötürü günümüzde spor çok amaçlı, yararlı, hedefli ve çok farklı biçimler kazanmış ve tüm dünyaya mal olmuştur. Bu bakımdan hareketli insan yaşamının en önemli unsuru spordur. Bununla beraber insanlar spor vesilesiyle bir kitleye veya bir gruba katılarak yalnız kalma hissinden sıyrılır. Bir takımını destekleyip o takımın her şeyiyle bir bütün olur ve o takımın elde ettiği başarıyı kendine yansıtır. Yalnız kaldığında çoşamazken, bir ekibe dahil olduğunda bu tam tersi olur. Bundan dolayı psikiyatristler sporun yapıldığı alanlara bir tür hastane şeklinde bakmaktadırlar. Baskı altına alınmış duyguların dışa vurulmasına, yani insanların rahatlamasına vesile olan spor mekânları psikiyatristlerce bireylerin tedavi yerleri şeklinde idrak edilmektedir. İnsan spor aracılığıyla daha çok toplumsallaşmakta ve var olan sosyal yeteneklerini daha da arttırmaktadırlar.

Özellikle de toplumsal iyileşmenin en sıkı olduğu, ergenlik çağında çocukların sportif etkinliklere yönlendirilip, iyi davranış eylemleri kazandırılması hayati bir önem bulundurmaktadır. Bu iyi hareketleri kazanmalarını isterken, o bireylerin spor alanlarında şiddet olaylarını görmelerini, sporun farklı algılanmasına sebep olmaktadır. Evde ortamında, arkadaşlar arasında, okulda içinde, spor alanlarında ve diğer alanlarda baskı gören, anlaşılmayan, kendini anlatamayan gençler genel olarak kendinin anlatma yöntemi olarak saldırganlığa başvurabilmektedir bundan dolayı

okullardaki spor yapılan mekânlarda ya da diğer tüm eğitim mekânlarında önemli durumlara sebep olabilmektedir (Karataş ve Gökçakan, 2009).

Spor etiği genel manada, spor gelişiminde dikkate değer bir etkinliği olan sporun kesimlerinin vazife ve görevlerini dürüstlük, hakkaniyet, duruluk, objektif ve saygı gibi tüm dünyaya mal olmuş değerler istikametinde yerine getirmeleri, çalışmalarını prensiplere bağlamalarını kapsamaktadır. Bu tür hareketler elde ettirilmesinde aracı olan teknik adamların meslekleri gereği meslek etiğinin temel prensiplerini de özümseyip bunları kendi davranışlarında bizzat gösterebilmelidirler (Tuncel ve Büyüköztürk, 2009).

Sportif etkinlikler içinde barındığı genel toplumsal karakterin bozulmasıyla ciddi bir zarar görmektedir. Spor etiğinde sorunu il önce yaşayan, onu yaşatan sorunun öznesi durumunda ki sporcu, teknik adam, yönetici ve taraftardır. Sporunun belirlenmiş kurallara itaat edip etmemesi spor ahlakının kuralcı tarafıdır. Fakat daha önemlisi ve kuralcı spor ahlakını da kapsayan olgu temel toplumsal değerlerin ihlal etmektedir (Şahin, 2015). Spora verilen görev değişip, sporda dikkat edilen etik unsurlar toplumda farklılaşan unsurlarla aynı çizgide gelişince, spor ahlakının da sorunları da çoğalmayı sürdürmektedir (Şahin, 2015).

Örnek teşkil eden iyi ve güzel hareketler toplumca kabul görerek toplumdaki bireylerinde böyle iyi güzel hareketler göstermelerine sebep olmaktadır. Toplumsal hayatta karşılaşılan örnek hareketler toplumsal karaktere katkı sağlayan kaynaklardır. Spor medyasına yansımış bazı örnek hareketleri vermek gerekirse;

Galatasaraylı Semih Kaya'nın, Galatasaray-Beşiktaş derbisinde kenar atışı verilen topun kendisi tarafından dışarıya çıktığını hakeme bizzat söylemiştir (Fair-play, 2019).

Pendik spor antrenörlüğünde bulunan Sinan Yücer, Altınordu sporun 10 kişi kalmasından sonra bir fair-play örneği sergileyerek oyuncusu Ahmet Yazar'ı oyundan çıkararak maçın son 8 dakikasını iki takımında da 10'ar kişiyle tamamlamasını sağlamıştır (Sabah, 2019).

Sporda ahlakın azalması ve ahlakla uyuşmayan eylemlerin çoğalması eğitimin daha etkili olmasını zorunlu kılmaktadır. Sporda ahlaklı olmanın ve ahlaki eylemlerin edinilmesinin eğitim bakımından en önemli faktörü ise geleceğin sporcuları, antrenörler, spor adamları, hakemler, yazarlar ve taraftarının eğitildiği beden eğitimi

ve spor dersleridir (Yıldıran, 2005). Fakat Gessmann (1995) beden eğitimi spor derslerinin sporda gayri ahlaki eylemlerin çoğalmasını engelleyemediğini söylemiştir. Bunun sebebi ise okul sporunda, dürüst oyuna gerekli ehemmiyetin verilmediğini ve kural bilincinin öğrencilere empoze edilmesinde zayıf kaldığıdır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışma inceleme modeli olarak betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan genel tarama modeliyle yapılmıştır. Tarama modeli belirlenen herhangi bir konu hakkında ve yine belirlenen bir topluluğun vasıflarını tespit etmek gayesiyle bilgilerin toplanmasıdır. Bu bilgilerin toplanması için sorulan sorular vasıtasıyla kişilerin fikirlerini belirlemek amacıyla birçok farklı anket stilleri uygulanır. Bu tip uygulamalar en kısa vakte pek çok bireye telefon, e-posta veya direkt onlara sorulması biçiminde uygulanmaktadır. Çalışmaya katılanlarca verilen dönütler genel olarak kişilere has yoğunluk düzeyleri, yüzdeleri biçiminde istatistiksel veriler biçiminde tablolaştırılır ve raporlaştırılır (Büyüköztürk ve diğ., 2012).

3.2 Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Şanlıurfa İli Harran Üniversitesinde aktif olarak öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Çalışmanın örneğini ise; rastgele seçilen Harran Üniversitesindeki 121 kadın, 179 erkek olarak toplam 300 öğrenci oluşturmuştur.

3.3 Veri Toplama Araçları

Çalışmada demografik özellikler için kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Çalışmada bireylerin sosyal beceri seviyelerini belirlemek için sosyal beceri envanteri (SBE) kullanılmıştır. Çalışmada bireylerin saldırganlık tutumu düzeylerini belirlemek için Kiper tarafından Türkçeye standardizasyonu yapılan 30 maddelik bir ölçek kullanılmıştır. Çalışmada bireylerin spor ahlakı düzeylerini belirlemek için; Uslu ve diğerleri (2019) tarafından “Futbol Antrenörlerinin Öfke Kontrolleri ile Kişilik Özellikleri ve Spor Ortamındaki Ahlaki Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” çalışması için geliştirdikleri ölçek kullanılmıştır.

3.3.1 Kişisel bilgi formu

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin demografik yapıları hakkında bilgi edinmek amacıyla kullanılmıştır. Bu formda cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, hangi fakültede öğrenim gördüğü, aktif olarak spor yapma durumu, uğraştığı spor branşı, spor yapma seviyesi, hakemliğinin olup olmaması, antrenörlüğünün olup olmaması gibi sorular yer almaktadır.

3.3.2 Sosyal beceri envanteri (SBE)

Araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal yetenek seviyelerinin tespiti için Sosyal Beceri Envanteri (SBE) kullanılmıştır. SBE, 1986 yılında Riggio tarafından geliştirilmiş ve 1989 yılında yenilenerek bugünkü halini almıştır. Yüksel (1997) bunu Türkçeye uyarlamış ayrıca ölçek Koydemir (2006) aracılığıyla da kısa forma haline gelmiştir. Koydemir (2006) orijinal 90 maddelik SBE maddeleri arasından 6 boyutta toplam 30 madde tespit etmiştir. SBE'nin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Toplam ölçek için elde edilen Cronbach alfa katsayısı .85 olarak bulunmuş olup; ölçek sosyal beceri seviyelerini ana boyutları ile ölçmektedir.

Ölçek, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol, duygusal anlatımcılık, duygusal duyarlılık ve duygusal kontrol olmak üzere 6 temel sosyal beceri özelliğini analiz etmektedir. Ölçeği oluşturan 30 maddeden 1, 3, 7, 9, 12, 13, 18, 25 ve 27 numaralı maddeler ters şekilde puanlanmıştır.

3.3.3 Saldırganlık tutumu ölçeği

Kiper tarafından Türkçeye standardizasyonu yapılan 30 maddelik bir ölçektir. Bu ölçek 7'li Likert tipi kullanılarak hazırlanmıştır. Ölçek, yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlık olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Yıkıcı saldırganlıkla ilgili maddeler 1, 2, 3, 13, 14, 15, 22, 23, 24, 29, atılganlıkla ilgili maddeler 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 28, edilgen saldırganlıkla ilgili maddeler ise 7, 8, 9, 16, 17, 18, 25, 26, 27, 30 nolu maddelerdir. Her alt boyut 10 sorudan oluşmaktadır. Sorular, “bana hiç uymuyor” ve “bana çok uyuyor” arasında cevaplanmaktadır. Yıkıcı saldırganlık alt testinin güvenilirlik katsayısı .81; atılganlık alt testinin güvenilirlik katsayısı .93 ve edilgen saldırganlık alt testinin güvenilirlik katsayısı .88 olarak tespit edilmiştir (Kiper, 1984).

3.3.4 Spor ahlakı ölçeği

Çalışmada bireylerin spor ahlakı düzeylerini belirlemek için; Uslu ve diğerleri (2019) tarafından “Futbol Antrenörlerinin Öfke Kontrolleri ile Kişilik Özellikleri ve Spor Ortamındaki Ahlakı Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” çalışması için geliştirdikleri ölçek kullanılmıştır (Uslu ve diğer., 2019)

3.4 Sayıtlar

Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formu, sosyal beceri ölçeği, saldırganlık tutumu ölçeği ve spor ahlakı ölçeğinden elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olduğu ve incelenmek istenen özellikleri ölçekbilecek nitelikte olduğu varsayılmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan tüm katılımcıların samimi, dürüst ve güvenilir yanıtlar verdikleri varsayılmıştır. Araştırma örnekleminin, evreni uygun temsil ettiği varsayılmıştır.

3.5 Sınırlılıklar

Araştırmanın 2019-2020 eğitim-öğretim yılında sadece şanlı Urfa Harran Üniversitesindeki farklı fakültelerdeki toplam 300 öğrenciyle sınırlı tutulması ve (Kadın:121, Erkek:179) kadın ile erkek öğrenciden oluşması çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

3.6 Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Yapılan bu çalışmada verilerin analizinde toplama aracı olarak kullanılan ölçeklerin katılımcılara uygulanıp toplanmasından sonra veriler SPSS 21,0 paket programı ile istatistiksel olarak tahlil edilmiştir. Veriler cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, hangi fakültede öğrenim gördüğu, spor yapıp yapmama durumu, spor yapanlar içinde spor yapma seviyesi (rekreatif, amatör lisanslı ve profesyonel lisanslı), yine spor yapanlar içinde aktif spor yapan ve hakemliği veya antrenörlüğu olma durumu, katılanların okuduğu fakülte durumları içinde BESYO değişkenleri açısından frekans analizi de elde edilmiştir. Uygulanan kişisel bilgi formu, sosyal beceri envanteri, saldırganlık tutumu ölçeği ve spor ahlakı ölçeğinden elde edilen bilgiler araştırmanın amacı çerçevesinde istatistiksel olarak çözümlenerek bilgisayara işlenmiştir. Her üç ölçeğinde güvenilirlik analizleri yapılıp Cronbach's Alpha değerleri elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Demografik özelliklerin iki değişkenli olması durumunda t-testi

yapılmıştır. Analizde spor yapan ve yapmayan durumuna göre üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin korelasyon analizi yapıldı. Üniversite öğrencilerinin spor yapma, sosyal beceri, lisanslı (a) ve spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, saldırganlık tutumu (b)'in ahlaktan uzaklaşmayı etkileme düzeyi açısından regresyon analizi yapılmış olup frekans, ortalama ve bağımsız değişkenler arasında anlamlı farklılık olup olmadığına ve birbirilerini etkilemelerine bakılmıştır.

4. BULGULAR

Yapılan bu çalışma Şanlıurfa İli Harran Üniversitesinde okuyan toplam 300 öğrenciyle yapılmıştır. Çalışmaya katılan ve anketleri geçerli sayılan öğrencilerin 121'si kadın (%40,3), 179'ü erkek (%59,7) öğrenciden oluşmaktadır.

4.1 Demografik Özelliklere Ait Bulgular ve Yorumları

Çizelge 4.1: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet (n:300)	Frekans	Yüzdelerik Değer
Erkek	179	59,7
Kadın	121	40,3

Çalışmadaki öğrencilerin cinsiyetle ilgili bulguları çizelge 4.1'de verilmiştir. Çalışmaya 179 (%59,7) erkek ve 121 (%40,3) kadın olarak toplamda 300 öğrenci iştirak etmiştir.

Çizelge 4.2: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımları

Yaş (n:300)	Frekans	Yüzdelerik Değer
18	21	7,0
19	47	15,7
20	89	29,7
21	49	16,3
22	32	10,7
23	22	7,3
24	15	5,0
25	4	1,3
26	4	1,3
27	8	2,7
28	5	1,7
30	1	0,3
34	1	0,3
35	1	0,3
36	1	0,3

Çalışmadaki öğrencilerin yaşla ilgili ait bulguları çizelge 4.2'de gösterilmiştir. Çalışmaya katılanların fazla yoğun olduğu yaş aralığı 18-24 yaş aralığında olmuştur.

28 yaş üstü çalışmaya katılanların yoğunluğu çok azdır. Katılımcılar içinde çalışmayı en fazla temsil eden 89 kişi ile(% 29,7) 20 yaş olmuştur.

Çizelge 4.3: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Eğitim Durumu (n:300)	Frekans	Yüzdelerik Değer
Ön Lisans	88	29,3
Lisans	205	68,3
Lisans Üstü	7	2,3

Çalışmaya katılanların eğitim durumuna ait sonuçlar çizelge 4.3’de verilmiştir. Çalışmaya ön lisan 88 (%29,3) ,lisans 205 (%68,3), lisansüstü 7(2,3) öğrenci olmak üzere toplamda 300 kişi katılmıştır.

Çizelge 4.4: Katılımcıların Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımları

Gelir düzeyi(n:300)	Frekans	Yüzdelerik Değer
0-1600	227	75,7
1600-3000	46	15,3
3000-5000	15	5,0
5000-7000	7	2,3
7000 ve üzeri	5	1,7

Çalışmaya katılanların aylık gelirlerine ait sonuçlar çizelge 4.4’te verilmiştir. Geliri 0-1600 TL olan 227 (%75,7), 1600-3000 TL olan 46 (% 15,3), 3000-5000 TL olan 15 (%5,0), 5000-7000 TL olan 7(%2,3) ,7000 ve üzeri olan 5(%1,7) olduğu görülmüştür.300 katılımcı arasında 227 kişi en düşük gelir seviyesine sahip olan kişiler olarak tespit edilmiş ve katılımcıların (%75,7) ini temsil ettiği görülmüştür.

Çizelge 4.5: Katılımcıların Fakülte Durumuna Göre Dağılımları

Okuduğu Fakülte (n:300)	Frekans	Yüzdelerik Değer
Fen Edebiyat Fakültesi	17	5,7
Eğitim Fakültesi	19	6,3
BESYO	105	35,0
Ziraat Fakültesi	4	1,3
İİBF	6	2,0
Veterinerlik Fakültesi	36	12,0
Güzel Sanatlar Fakültesi	17	5,7
İlahiyat Fakültesi	10	3,3
Diğer	86	28,7

Katılımcı sayısının en fazla olduğu fakülte BESYO 105 (%35,0) kişi ve en az olduğu fakülte Ziraat Fakültesi 4 (%1,3) kişi olduğu çizelge 4.5’te göre görülmektedir.

Çizelge 4.6: Çalışmaya katılanların Spor Yapıp Yapmamaları Durumuna Göre Dağılımları

Spor Yapma Durumu (n:300)	Frekans	Yüzdeler Değer
Evet	136	45,3
Hayır	164	54,7

Çalışmaya katılanların spor yapıp yapmadıklarına ait sonuçlar çizelge 4.6'de verilmiştir. Çalışmada spor yapanlar 136 (%45,3), spor yapmayanlar 164 (%54,7) olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.7: Spor Yapan Katılımcıların İçinde Rekreatif Spor ve Lisanslı Spor Yapma Durumuna Göre Dağılımları

Lisanslı ve Rekreatif Spor Yapan	Frekans	Yüzdeler Değer
Spor Yapmayan	164	54,7
Rekreatif Sporcu	82	27,3
Lisanslı Sporcu	54	18,0
Toplam (N)	300	% 100

Çalışmaya katılanların rekreatif ve lisanslı spor yapma durumlarına ait sonuçlar çizelge 4.7'de gösterilmiştir. Toplam spor yapan katılımcılar içinde rekreatif spor yapanlar (%27,3) ile 82 kişiden oluşmaktadır. Ayrıca spor yapan katılımcılar içinde lisanslı spor yapanlar (%18) ile 54 kişiden oluşmaktadır.

Çizelge 4.8: Spor Yapan Katılımcıların İçinde Aktif Olarak Spor Yapan ve Hakem veya Antrenör Olma Durumuna Göre Dağılımları

Aktif Spor Yapan ve Hakemliği veya Antrenörlüğü Olan	Frekans	Yüzdeler Değer
Spor Yapmayan	164	54,7
Aktif Olarak Spor Yapan	99	33,0
Antrenör veya Hakem	37	12,3
Toplam (N)	300	% 100

Çalışmaya katılanların aktif spor yapan ve hakemliği veya antrenörlüğü olan durumlarına ait sonuçlar çizelge 4.8'de gösterilmiştir. Spor yapanlar içinde aktif olarak spor yapanlar (%33,0) ile 99 kişiden oluşmaktadır. Yine spor yapanlar içinde hakem veya antrenör olanlar ise (%12,3) 37 kişiden oluşmaktadır.

Çizelge 4.9: Fakülteler İçinde BESYO Öğrencisi Olma Durumuna Göre Dağılımları

BESYO ve Diğer Fakülteler	Frekans	Yüzdeler Değer
Diğer	195	65,0
BESYO	105	35,0
Toplam (N)	300	% 100

Çalışmaya katılanların okuduğu fakülte durumları içinde BESYO ya ait sonuçlar çizelge 4.9'da gösterilmiştir. Toplam katılımcılar içinde BESYO (%35) 105 kişiden oluşmaktadır.

4.2 Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi Testleri ve Yorumları

Ölçekte yer alan maddeler ile maddelerin oluşturduğu faktörler arasında güçlü bir bağ olması gerekmektedir. Yapılan çalışmanın güvenilirlik seviyesini tespit etmek adına iç tutarlılık ölçütü olarak ele alınan Cronbach's Alpha katsayısının kullanılması uygun görülmüştür. Cronbach's Alpha değeri ne kadar yüksek olursa yapılan çalışmadaki maddeler o derece birbirleriyle tutarlıdır.

Çizelge 4.10: Cronbach's Alpha Değerlerine Göre Güvenirlik Derecesi

Cronbach's Alpha Değerleri	Güvenirlik Düzeyi
1.00-0.80	Yüksek
0.79-0.60	Oldukça
0.59-0.40	Düşük
0.40-0.00	Güvenilir Değil

Kaynak: (Tavşancıl, E. 2002)

Çalışmamızın ölçeklerinin güvenilirlik dereceleri: Sosyal beceri ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayısı 0,779 çıkmıştır. Saldırganlık ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayısı 0,866 çıkmıştır. Spor ahlakı Cronbach's Alpha katsayısı 0,846 çıkmıştır.

4.2.1 Sosyal beceri ölçeği güvenilirlik analizi ve yorumlaması

Çizelge 4.11: Sosyal Beceri Ölçeği Maddeleri Güvenirlik Kat Sayıları

Cronbach's Alpha		N of Items	
,779		23	
Sosyal Beceri Ölçeği	Ölçeğin Genel Cronbach Alpha Katsayısı	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu	Madde Kaldırıldığında Cronbach Alpha Katsayısı
Sosyal Beceri 2		,326	,771
Sosyal Beceri 4		,338	,770
Sosyal Beceri 6		,294	,773
Sosyal Beceri 8		,280	,774
Sosyal Beceri 10		,304	,772
Sosyal Beceri 13		,218	,778
Sosyal Beceri 14		,287	,773
Sosyal Beceri 15		,275	,774
Sosyal Beceri 16		,330	,771
Sosyal Beceri 17		,319	,772
Sosyal Beceri 18		,215	,778
Sosyal Beceri 19	,779	,396	,767
Sosyal Beceri 20		,270	,774
Sosyal Beceri 21		,250	,776
Sosyal Beceri 22		,350	,770
Sosyal Beceri 23		,338	,770
Sosyal Beceri 24		,325	,771
Sosyal Beceri 26		,396	,767
Sosyal Beceri 27		,236	,776
Sosyal Beceri 28		,479	,762
Sosyal Beceri 29		,347	,770
Sosyal Beceri 30		,365	,769
Sosyal Beceri 31		,455	,763

Cronbach's Alpha katsayısının 0,779 gibi yüksek bir oranda çıkması ölçeğin güvenilirliğinin oldukça iyi olduğunu göstermektedir.

4.2.2 Saldırganlık tutumu ölçeği güvenilirlik analizi ve yorumlaması

Çizelge 4.12: Saldırganlık tutumu Ölçeği Maddeleri Güvenirlik Kat Sayıları

	Cronbach's Alpha		N of Items
	,866		17
Saldırganlık Ölçeği	Ölçeğin Genel Cronbach Alpha Katsayısı	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu	Madde Kaldırıldığında Cronbach Alpha Katsayısı
Saldırganlık 1		,331	,865
Saldırganlık 7		,536	,856
Saldırganlık 9		,462	,859
Saldırganlık 13		,443	,860
Saldırganlık 14		,471	,859
Saldırganlık 15		,456	,860
Saldırganlık 16		,508	,857
Saldırganlık 17		,331	,865
Saldırganlık 18	,866	,525	,857
Saldırganlık 22		,417	,861
Saldırganlık 23		,591	,853
Saldırganlık 24		,506	,858
Saldırganlık 25		,588	,854
Saldırganlık 26		,537	,856
Saldırganlık 27		,486	,858
Saldırganlık 29		,562	,855
Saldırganlık 30		,520	,857

Cronbach's Alpha katsayısının 0,866 gibi yüksek bir oranda çıkması ölçeğin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

4.2.3 Spor ahlakı ölçeği güvenilirlik analizi ve yorumlaması

Çizelge 4.13: Spor Ahlakı Ölçeği Maddeleri Güvenirlik Kat Sayıları

	Cronbach's Alpha		N of Items
	,846		16
Spor Ahlakı Ölçeği	Ölçeğin Genel Cronbach Alpha Katsayısı	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu	Madde Kaldırıldığında Cronbach Alpha Katsayısı
Spor Ahlakı 2		,502	,835
Spor Ahlakı 3		,496	,835
Spor Ahlakı 4		,575	,831
Spor Ahlakı 5		,392	,841
Spor Ahlakı 6		,500	,835
Spor Ahlakı 7		,510	,835
Spor Ahlakı 8		,550	,833
Spor Ahlakı 9		,483	,836
Spor Ahlakı 10	,846	,379	,842
Spor Ahlakı 11		,352	,843
Spor Ahlakı 12		,525	,834
Spor Ahlakı 13		,542	,833
Spor Ahlakı 14		,316	,845
Spor Ahlakı 15		,433	,839
Spor Ahlakı 16		,389	,841
Spor Ahlakı 17		,466	,837

Cronbach's Alpha katsayısının 0,846 gibi yüksek bir oranda çıkması ölçeğin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

4.3 Demografik Değişkenlere İlişkin Fark İstatistikleri

Spor yapma, spor lisanslı ve rekreatif spor yapma, spor yapmama ve rekreatif spor yapma, spor yapmama ve lisanslı spor yapma, spor yapmama ve antrenör veya hakemlik, fakülte değişkenleri ile sosyal beceri, saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarında anlamlı farklılık var mı yok mu bunu tespit etmek adına bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır.

4.3.1 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor yapma değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması

Çizelge 4.14: Spor Yapma Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Bulguları

N:300	Spor Yapma	N	$\bar{X}$	SS	T	P
Sosyal Beceri	Evet	136	3,47	0,56	-0,998	,319
	Hayır	164	3,41	0,45		
Saldırganlık Tutumu	Evet	136	2,82	0,78	-3,922	,000
	Hayır	164	2,49	0,66		
Ahlaktan Uzaklaşma	Evet	136	2,96	0,75	-4,626	,000
	Hayır	164	2,58	0,67		

p<0.05*

Çizelge 4.14 incelendiğinde spor yapma değişkenlerine göre sosyal yetenek seviyesinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamaktadır ($p>0,05$). Bu sonuç H_1 hipotezini desteklememektedir. Yani bu sonuca göre spor yapma sosyal beceri düzeyini olumlu yönde etkilememektedir.

Spor yapma bakımından saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmaktadır ($p<,000$), saldırganlık tutumu düzeyinde; spor yapanların ortalaması ($X=2,82$) spor yapmayanların ortalamasından ($X=2,49$) daha yüksektir, bu bulgu spor yapanların saldırganlık tutumu düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin aktif spor yapanları ile spor yapmayanlar arasında toplam saldırganlık tutumu düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır .” Bu çalışmanın sonucu H_2 hipotezini desteklemekle beraber bu farklılık beklenenden farklı olarak spor yapanların saldırganlık düzeyinin yapmayanlardan kısmen de olsa yüksek çıkması şeklinde sonuçlanmıştır.

Ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmıştır ($p<,000$). Ahlaktan uzaklaşma düzeyinde spor yapanların ortalaması ($X=2,96$) yapmayanların ortalaması ise ($X=2,58$) dir. Bu sonuca göre spor yapanların ahlaktan uzaklaşma seviyeleri daha yüksektir. Üniversite öğrencilerinin spor

yapanları ile spor yapmayanlar arasında toplam ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Bu sonuç H_3 hipotezini desteklemektedir.

4.3.2 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor lisans ve rekreatif spor değişkenleri açısından incelenmesi ve yorumlanması

Çizelge 4.15: Spor Lisanslı ve Rekreatif Spor Yapma Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları

N:300	Spor Lisans ve Rekreatif Spor	N	$\bar{X}$	SS	T	P
Sosyal Beceri	Rekreatif Spor	82	3,50	,53408	0,886	,377
	Lisanslı Spor	54	3,41	,60465		
Saldırganlık Tutumu	Rekreatif Spor	82	2,75	,75049	-1,292	,199
	Lisanslı Spor	54	2,93	,83924		
Ahlaktan Uzaklaşma	Rekreatif Spor	82	2,86	,65618	-1,804	,075
	Lisanslı Spor	54	3,11	,86062		

$p < 0.05^*$

Çizelge 4.15 incelendiğinde spor lisanslı ve rekreatif spor yapma değişkenlerine göre kişilerin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde gruplar arasında herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır ($p > 0.05$). Üniversite öğrencilerinin Lisanslı spor yapanlar ile rekreatif spor yapanlar arasında toplam ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur.” Bu sonuç H_4 hipotezini desteklemektedir.

4.3.3 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması

Çizelge 4.16: Spor Yapmama veya Rekreatif Spor Yapma Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları

N:300	Spor Yapmayan veya Rekreatif Spor Yapan	N	$\bar{X}$	SS	T	P
Sosyal Beceri	Spor Yapmayan	164	3,41	,45433	-1,431	,154
	Rekreatif Spor	82	3,50	,53408		
Saldırganlık Tutumu	Spor Yapmayan	164	2,49	,66859	-2,805	,005
	Rekreatif Spor	82	2,75	,75049		
Ahlaktan Uzaklaşma	Spor Yapmayan	164	2,58	,67321	-3,123	,002
	Rekreatif Spor	82	2,86	,65618		

p<0.05*

Çizelge 4.16 incelendiğinde araştırmadaki öğrencilerin spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkenlerinin sosyal beceri boyutunda anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$). Bu sonuç H_5 hipotezini desteklememektedir.

Üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkenlerinin saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır ($p<,005$), rekreatif spor yapanların saldırganlık düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır ($X=2,75$). Bu sonuç H_6 hipotezini desteklemektedir.

Üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkenlerinin ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır ($p<,002$), rekreatif spor yapanların ahlaktan uzaklaşma düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır ($X=2,86$). Bu sonuç H_6 hipotezini desteklemektedir.

4.3.4 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor yapmama ve lisanslı spor yapma değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması

Çizelge 4.17: Spor Yapmama ve Lisanslı Spor Yapma Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları

N:300	Spor Yapmayan ve Lisanslı Spor Yapan	N	$\bar{X}$	SS	T	P
Sosyal Beceri	Spor Yapmayan	164	3,41	,45433	-,076	,939
	Lisanslı Sporcu	54	3,41	,60465		
Saldırganlık Tutumu	Spor Yapmayan	164	2,49	,66859	-3,524	,001
	Lisanslı Sporcu	54	2,93	,83924		
Ahlaktan uzaklaşma	Spor Yapmayan	164	2,58	,67321	-4,671	,000
	Lisanslı Sporcu	54	3,11	,86062		

p<0.05*

Çizelge 4.17 incelendiğinde araştırmadaki öğrencilerin spor yapmayan ve lisanslı spor yapan değişkenlerinin sosyal beceri boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$). Bu sonuç **H₇** hipotezini desteklememektedir.

Üniversite öğrencilerinin spor yapmayan ve lisanslı spor yapan değişkenlerinin saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır ($p<,001$), lisanslı spor yapanların saldırganlık düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır ($X=2,93$). Bu sonuç **H₈** hipotezini desteklemektedir.

Üniversite öğrencilerinin spor yapmama ve lisanslı spor yapma değişkenlerinin ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır ($p<,000$), lisanslı spor yapanların ahlaktan uzaklaşma düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır ($X=3,11$). Bu sonuç **H₈** hipotezini desteklemektedir.

4.3.5 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının spor yapmama ve antrenör veya hakemlik değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması

Çizelge 4.18: Spor Yapmama ve Antrenör veya Hakemlik Değişkenlerine Göre Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları

N:300	Spor Yapmayan ve Antrenör veya Hakemlik Bakımından		N	$\bar{X}$	SS	T	P
	Spor Yapmayan	Antrenör veya Hakem					
Sosyal Beceri	Spor Yapmayan	Antrenör veya Hakem	164	3,41	,45433	-1,910	,058
			37	3,57	,55205		
Saldırganlık Tutumu	Spor Yapmayan	Antrenör veya Hakem	164	2,49	,66859	-2,494	,016
			37	2,87	,87552		
Ahlaktan uzaklaşma	Spor Yapmayan	Antrenör veya Hakem	164	2,58	,67321	-3,730	,000
			37	3,06	,85465		

p<0.05*

Çizelge 4.18 incelendiğinde araştırmadaki öğrencilerin spor yapmayan ve antrenör veya hakemlik değişkenleri bakımından sosyal beceri boyutunda gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.05$). Bu sonuç H_9 hipotezini desteklememektedir.

Üniversite öğrencilerinin spor yapmayan ve antrenör veya hakemlik değişkenleri bakımından saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır ($p<,016$), antrenör veya hakemliği olanların saldırganlık düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır ($X=2,87$). Bu sonuç H_{10} hipotezini desteklemektedir.

Üniversite öğrencilerinin spor yapmama ve antrenör veya hakemlik değişkenleri bakımından ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır ($p<,000$), antrenör veya hakemlik yapanların ahlaktan uzaklaşma düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır ($X=3,06$). Bu sonuç H_{10} hipotezini desteklemektedir.

4.3.6 Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma boyutlarının fakülte değişkeni açısından incelenmesi ve yorumlanması

Çizelge 4.19: Fakülte Değişkenleri Bakımından Grupların Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeylerine Ait T-Testi Sonuçları

N:300	Fakülte	N	$\bar{X}$	SS	T	P
Sosyal Beceri	Diğer	195	3,45	,48783	,571	,569
	BESYO	105	3,41	,54048		
Saldırganlık Tutumu	Diğer	195	2,53	,72019	-3,547	,000
	BESYO	105	2,84	,74601		
Ahlaktan Uzaklaşma	Diğer	195	2,67	,69804	-2,741	,006
	BESYO	105	2,91	,77399		

p<0.05*

Çizelge 4.19 incelendiğinde araştırmadaki öğrencilerin fakülte değişkenleri bakımından sosyal beceri boyutunda gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır ($p>0.569$). Bu sonuç H_{11} hipotezini desteklememektedir.

Üniversite öğrencilerinin fakülte değişkenleri bakımından saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır ($p<,000$), BESYO öğrencilerinin saldırganlık düzeyi diğer fakültelerden yüksek çıkmıştır ($X=2,84$). Bu sonuç H_{12} hipotezini desteklemektedir.

Üniversite öğrencilerinin fakülte değişkenleri bakımından ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır ($p<,006$), BESYO öğrencilerinin ahlaktan uzaklaşma düzeyi diğer fakültelerden yüksek çıkmıştır ($X=2,91$). Bu sonuç H_{12} hipotezini desteklemektedir.

4.4 Demografik Değişkenlere İlişkin Korelasyon İstatistikleri

4.4.1 Spor yapmayan üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin korelasyon açısından incelenmesi ve yorumlanması

Çizelge 4.20: Çalışmaya Katılan Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeyleri Arasında Anlamlı Bir İlişki Olup Olmamasının Korelasyon Açısından İncelenmesi ve Yorumlanması

Spor Tipi	Boyutlar		Sosyal Beceri	Saldırganlık Tutumu	Ahlaktan Uzaklaşma
Spor Yapmayan	Sosyal Beceri	r	1		
		p			
	Saldırganlık Tutumu	r	,133	1	
		p	0,089		
	Ahlaktan Uzaklaşma	r	0,76	0,498*	1
	p	0,336	0,000		
Toplam		n	164		

p<0.05*

Çizelge 4.20'ye göre spor yapmayan katılımcıların sosyal sosyal beceriyle saldırganlık tutumu düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki görülmemiştir ($r=0,133$ $p=0,089$, $p>0,05$).

Spor yapmayan katılımcıların sosyal beceriyle ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki görülmemiştir ($r=0,76$ $p=0,0336$, $p>0,05$). Bu sonuç **H₁₃** hipotezini desteklememektedir

Spor yapmayan katılımcıların saldırganlık tutumu ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r=0,498$ $p=0,000$, $p<0,05$) yani saldırganlık tutumu düzeyi artınca sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyi de artmaktadır.

4.4.2 Spor yapan üniversite öğrencilerinin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin korelasyon açısından incelenmesi ve yorumlanması

Çizelge 4.21: Çalışmaya Katılan Spor Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Saldırganlık Tutumu ve Ahlaktan Uzaklaşma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Korelasyon Açısından İncelenmesi ve Yorumlanması

Spor Tipi	Boyutlar		Sosyal Beceri	Saldırganlık Tutumu	Ahlaktan Uzaklaşma
Spor Yapan	Sosyal Beceri	r	1		
		p			
	Saldırganlık Tutumu	r	,184	1	
		p	,032		
	Ahlaktan Uzaklaşma	r	,201	,572*	1
		p	,019	,000	
	Toplam	n	136		

p<0.05*

Çizelge 4.21'e göre spor yapan katılımcıların sosyal becerileri ile saldırganlık tutumu düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r=0,184$ $p=0,032$, $p<0,05$) yani sosyal beceri düzeyi artınca saldırganlık tutumu düzeyi de artmaktadır. Bu sonuç **H₁₄** hipotezini desteklememektedir.

Spor yapan katılımcıların sosyal becerileriyle ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r=0,201$ $p=0,019$, $p<0,05$) yani sosyal beceri düzeyi artınca ahlaktan uzaklaşma düzeyi de artmaktadır. Bu sonuç **H₁₅** hipotezini desteklemektedir

Spor yapan katılımcıların saldırganlık ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r=0,572$ $p=0,000$, $p<0,05$) yani saldırganlık tutumu düzeyi artınca ahlaktan uzaklaşma düzeyi de artmaktadır.

4.5 Üniversite Öğrencilerinin Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı (a) ve Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı, Saldırganlık Tutumu (b)'ın Ahlaktan Uzaklaşmayı Etkileme Düzeyi Açısından Regresyonel İncelenmesi ve Yorumlanması

Çizelge 4.22: Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı (a) ve Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı, Saldırganlık Tutumu (b)'ın Ahlaktan Uzaklaşmayı Etkileme Düzeyi Açısından Regresyonel İncelenmesi ve Yorumlanması

	R	R²	Düzeltilmiş R²	Tahmini Standart Hata	F	P	T
^a Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı	,316 ^a	,100	,091	,69933	10,921	,000 ^a	6,664
Ahlaktan Uzaklaşma (Bağımlı Değişken)							
^b Spor Yapma, Sosyal Beceri, Lisanslı, Saldırganlık Tutumu	,583 ^b	,340	,331	,59979	37,983	,000 ^b	4,053
Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar		T	P	
	B	Standart Hata	Beta				
¹ (Sabit)	1,862	,279			6,664	,000	
Spor Yapma	,299	,088	,204		3,421	,001	
Sosyal Beceri	,207	,080	,143		2,585	,010	
Lisanslı	,222	,104	,127		2,131	,034	
(Sabit)	1,025	,253			4,053	,000	
² Spor Yapma	,180	,076	,122		2,369	,018	
Sosyal Beceri	,085	,070	,058		1,214	,226	
Lisanslı	,081	,090	,046		,899	,369	
Saldırganlık Tutumu	,509	,049	,516		10,363	,000	

Ahlaktan uzaklaşma (Bağımlı değişken)

Çizelge 4.22'e göre spor ahlakından uzaklaşmadaki değişmelerin 0,091'lik kısmı spor yapma, sosyal beceri, lisanslı değişmeler tarafından açıklanmaktadır, yani spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, sporda ahlaktan uzaklaşmayı 0,091 oranında

etkilemektedir, buna göre spor yapma, sosyal beceri, lisanslı gelişim oranı spor ahlakından uzaklaşma oranına pozitif katkı sağlamaktadır. Ahlakтан uzaklaşmadaki değişmelerin 0,331 'lük kısmı spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, saldırganlık tutumu değişmeler tarafından açıklanmaktadır, yani spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, saldırganlık tutumu sporda ahlakтан uzaklaşmayı 0,331 oranında etkilemektedir, buna göre spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, saldırganlık tutumu bir grup olarak oransal gelişimi ahlakтан uzaklaşma oranına pozitif katkı sağlamıştır.

Üniversite öğrencilerinin ahlakтан uzaklaşma düzeyleri ile spor yapma, sosyal beceri, lisanslı (a) ve spor yapma, sosyal beceri, lisanslı, saldırganlık tutumu (b) grupları arasında ($p=0,000$, $p<0,05$) yüksek düzeyli anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu ilişkin, t- değeri istatistiksel açıdan her bir grup için anlamlıdır. (t^a Spor yapma, Sosyal beceri, Lisanslı = 6,664; $p<0,00$) , (t^b Spor yapma, Sosyal beceri, Lisanslı, Saldırganlık tutumu =4,053; $p<0,00$). Regresyon analizi sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin ahlakтан uzaklaşma yorumlanmasına ilişkin matematiksel model şu şekilde verilmiştir; Ahlakтан uzaklaşma = 1,862+ ,299 x spor yapma, +207 x sosyal beceri +222 x lisanslı. Ahlakтан uzaklaşma = 1,025+ ,080 x spor yapma+ ,085 x sosyal beceri+ ,081 x lisanslı, +,509 x saldırganlık tutumu.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Analiz sonuçlarına göre spor yapma değişkenleri bakımından sosyal beceri seviyesinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamaktadır. Bu sonuç **H₁** hipotezini desteklememektedir. Yani bu sonuca göre spor yapma sosyal beceri düzeyini olumlu ya da olumsuz yönde etkilememektedir. Çalışmamızın sonucunu desteklemeyen çalışmalara bir göz attığımızda; Çiriş (2014)'in ortaokul öğrencileri için gerçekleştirdiği çalışmada sporla ilgilenen öğrencilerin olumlu toplumsal davranışlarının sporla ilgilenmeyenlere göre daha fazla olduğu ve her iki grup arasında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Spor yapan yapmayan, 12-14 yaşındaki bireylere Metan ve Küçük'ün (2017) yılında yaptığı çalışmada fiziksel/eylemsel zeka düzeylerinin sporla ilgilenenler adına manidar farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Yıldırım'ın 2011'de yaptığı çalışmada spor yapmayan öğrencilerle takım sporları ve kişisel egzersizde bulunan öğrencilerin toplumsal yetenek düzeylerini karşılaştırmış ve öğrencilerin sosyal becerinin toplam puanlarında ve duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol alt boyutlarında bireysel spor ve takım sporu yapanlar lehine manidar düzeyde farklılık olduğunu bulmuştur. Arslanoğlu (2010)'nun yaptığı çalışmada sporla iç içe olan öğrencilerin toplumsal yetenek seviyelerinin sporla ilgilenmeyen öğrencilerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İkinci ve arkadaşlarının yaptıkları çalışma ise bizim bulgularımıza paralel olarak sporla ilgilenen ve ilgilenmeyen lise öğrencilerinin özgüven seviyelerini karşılaştırdığı araştırmada, spor yapan deneme ekibi öğrencileri ile spor yapmayan denetim ekibi öğrencileri karşılaştırmasında anlamlı farklılık bulamamıştır (Ekinci ve diğ., 2014).

Yaptığımız çalışmanın evrenini üniversite öğrencilerinin oluşturması ve üniversite seviyesindeki bireylerin etkin diyalog kurma ve kendini iyi ifade edebilmesi gibi yeteneklerinin yüksek olması spor yapanla yapmayanlar arasında sosyal beceri durumunda bir farklılığın olmaması sebebi olabilir. Ayrıca teknolojik gelişmelerle sosyal etkileşimin artması bireyin her platforma kendini ifade edebilmesi ve kaliteli

bir eğitim ortamında eğitim görmesi de spor yapanla yapmayanlar arasında sosyal beceri durumunda bir farklılığın olmamasına sebep gösterilebilir.

Analiz sonuçlarına göre spor yapma bakımından, saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmaktadır, saldırganlık düzeyinde; spor yapanların saldırganlık tutumu ortalaması spor yapmayanların ortalamasından daha yüksektir, bu bulgu spor yapanların saldırganlık tutumu düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin spor yapanları ile spor yapmayanları arasında toplam saldırganlık tutumu düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır .” Bu çalışmanın sonucu **H₂** hipotezini desteklemekle beraber bu farklılık beklenenden farklı olarak spor yapanların saldırganlık tutumu düzeyinin yapmayanlardan kısmen de olsa yüksek çıkması şeklinde sonuçlanmıştır. Bu çalışma sonucumuzu destekleyen çalışmalara şöyle bir göz attığımızda: Tiryaki (1996)’nin üniversite öğrencilerine yaptığı bir çalışmada sporla ilgilenenlerle ilgilenmeyenler arasındaki saldırganlık düzeylerinde bizim çalışmamıza paralel bir sonuç ortaya çıkmıştır yani spor yapanların yapmayanlara nazaran daha saldırgan bir tutum içinde olduğunu tespit etmiştir. Gökçiçek (2015)’te çalışmamızın sonucunu saldırganlık adına destekler nitelikte bir sonuca vararak sporla ilgilenenlerin ilgilenmeyenlere oranla daha saldırgan eylem içinde olduğunu destekleyen bir çalışma ortaya koymuştur. Bulgumuzun tersi olan çalışmaya baktığımızda ise; Lokma’nın 2018’de yaptığı çalışma sporla ilgilenmeyenlerin ilgilenenlerden daha saldırgan bir tutum sergiledikleri yönündedir.

Katılımcıların kendilerine sorarak bulgularına varmış olduğumuz saldırganlık tutumlarının aslında bir tutum olduğu ve eylemsel olarak da gerçekleşmemiş olmaları onların saldırgan bir birey olduklarını henüz göstermez. Kendi sonucumuzdan ve bizi destekleyen sonuçlardan da hareketle çalışmamızı bir üst seviyeye getirecek olan çalışmaların bireyin saldırganlık tutumunu ölçmeye yönelik olan değil de bireyin sosyal çevresini oluşturan kişilere o bireyin saldırgan eylemde bulunup bulunmadığıyla ilgili bilgi almak olacaktır. Böylece bu bize o sporcu ya da bireyin gerçek manada saldırganlık eylemi hakkında somut bilgi verecektir. Mesela günlük hayatta spor ortamı dışında çok sakin olan bazı bireylerin aslında saldırganlık tutumları düşük görünse de spor ortamına girince sergilemiş oldukları saldırganlık eylemleri aslında bize tutumun eylemde gözlenmesinin saldırganlık adına daha iyi

veriler sağlayacağını da göstermektedir. Bazen de tam tersi durumlarda sosyal hayatta spor ortamında gözlenebilmektedir.

Spor ortamındaki bireylerin kendilerini saldırgan olarak nitelendirmeleri tutum ölçeğine vermiş oldukları cevaplardan ileri gelmektedir ki bu eylemsel olarak gözlenmedikçe tam olarak saldırganlık olarak nitelendirilemez. Her ne kadar spor ortamı dışındaki bireylerde saldırganlık tutumu düşük çıkmışsa da aslında bu bireylerin kendilerini öyle algıladıkları ya da bazı durumları görmemelerinden kaynaklanan bir durum olabilir çünkü saldırgan eylemde bulunmasına rağmen kendini saldırgan biri olarak görmeyen bireylerde vardır.

Analiz sonuçlarına göre ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmıştır. Bu sonuca göre spor yapanların ahlaktan uzaklaşma seviyeleri daha yüksektir. Üniversite öğrencilerinin spor yapanları ile spor yapmayanlar arasında toplam ahlaktan uzaklaşma düzeyinde anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Bu sonuç H_3 hipotezini desteklemektedir. Buradan hareketle aktif olarak spor yapma, sosyal beceri kabiliyeti kazandırma, bireyde mücadeleci ve hırslı bir kimlik oluşturma, özgüveni yüksek bireyler meydana getirme gibi yetiler kazandırmaktadır. Birey kazandığı bu mücadeleci olma, hırslı olma, azimli olma gibi yetileri başka insanlara zarar vermeden yaşaması veya spor müsabakalarına güzelce yansıtıp saldırganlıkta bulunmaması gerekmektedir. Bu sonuç olması gerekenin tersi bir sonuçla karşımıza çıkmaktadır. Bunun için bireye aile, okul ve spor ortamında hem sözel ve görsel hem de rol model olarak verilmesi gereken bazı etik hususların empoze edilmesi gerekiyor. Spor yapan bireylerin kazanmış oldukları iyi yetileri iyi bir şekilde yansıtılmaları bireylerin hem spora hem de sporcuya karşı sempati kazanmasına sebep olacaktır ki buda insanların daha fazla beraber bir spor ortamına girmesine vesile olacaktır. Bazı ülkelerde toplumca sevilen, centilmen, sporun kazandırdığı yetileri olumlu şekilde kullanan, profesyonel sporcuların o ülkede birçok insanın spora başlamasına bazı insanların direk ya da dolaylı bir şekilde spor ortamında bulunmasına vesile olmuşlardır. Aktif sporla beraber iyi bir ahlaki tutum sporun yaygınlaşması için sağlıklı ve zinde bir toplum ve birey adına pozitif bir katkı sağlayacaktır. Aksi halde profesyonel sporcu ya da rekreasyonel spor yapan bireyin ahlaktan uzaklaşma durumu bireysel manada kendilerini mutsuz edecektir; çünkü ahlaktan uzaklaşan bireyler sevilmezler. Bu durum toplumsal manada ise spora ilgiyi azaltabilecektir.

Analiz sonuçlarına göre spor lisanslı ve rekreatif spor yapma değişkenlerine göre kişilerin sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde gruplar arasında herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır. Üniversite öğrencilerinin lisanslı spor yapanlar ile rekreatif spor yapanlar arasında toplam sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık yoktur.” Bu sonuç **H₄** hipotezini desteklemektedir. Yapılan sporun lisanslı ya da rekreatif olması kendi aralarında sosyal beceriyi, saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma durumlarına farklı bir etki etmediği söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkenlerinin sosyal beceri boyutunda anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır. Bu sonuç **H₅** hipotezini desteklememektedir. Sporun sosyal beceriye olan katkısı ele alındığında beklentimizin tersi bir durum ortaya çıkarak bu sonuçta rekreatif sporun sosyal beceriye etki etmediği görülmektedir.

Analiz sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkenlerinin saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Rekreatif spor yapanların saldırganlık tutum düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır. Üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya rekreatif spor yapma değişkenlerinin ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Rekreatif spor yapanların ahlaktan uzaklaşma düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar **H₆** hipotezini desteklemektedir. Literatürde de anlattığımız gibi rekreatif sporun bireye faydalarından yola çıkarak ön gördüğümüz sporun bireyin saldırganlığını ve ahlaktan uzaklaşma durumunu azalttığına yönelik olan durumun aksi bir sonuç ortaya çıkarak rekreatif spor yapanların saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma durumları yapmayanlara nazaran daha yüksek çıkmıştır. Bu durumda bize sporla beraber üzerinde durulması gereken başka hususları tekrardan hatırlatmaktadır; ahlak ve spor etiği kavramları olarak gösterilebilir.

Analiz sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin spor yapmayan veya lisanslı spor yapan değişkenlerinin sosyal beceri boyutunda anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır. Bireyin kendini etkin ifade etmesi ve etkin diyaloglar kurması olan sosyal beceri durumu spor yapmayan ve lisanslı spor yapan üniversite öğrencilerinde farklı olmadığı görülmüştür. Bu sonuç **H₇** hipotezini desteklememektedir.

Analiz sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin spor yapmayan veya lisanslı spor yapan değişkenlerinin saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Lisanslı spor yapanların saldırganlık tutumu düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır. Analiz sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin spor yapmama veya lisanslı spor yapma değişkenlerinin ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Lisanslı spor yapanların ahlaktan uzaklaşma düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır. Bu sonucu lisanslı spor yapanların spor ortamında bulunmalarından dolayı spor ahlakı kavramına hakim olmalarına rağmen literatürde de belirttiğimiz gibi çeşitli sebeplerden dolayı saldırgan bir tutum edinmelerine ve sporda ahlaktan uzaklaşma durumunu sergileyebilmektedirler. Bu sonuçlar H_8 hipotezini desteklemektedir.

Analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin spor yapmayanlar ve antrenör veya hakem olma değişkenleri bakımından sosyal beceri boyutunda gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır. Bunu spor yapmayan öğrencilerin ve antrenör ya da hakemliği olan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinde aralarında bir farklılıklarının olmadığı şeklinde yorumlayabiliriz. Bu sonuç H_9 hipotezini desteklememektedir.

Analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin spor yapmayan ve antrenör veya hakem olma değişkenleri bakımından saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır, antrenör veya hakemliği olanların saldırganlık tutumu düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır. Çalışmamıza göre çalışmaya katılan öğrencilerin spor yapmama ve antrenör veya hakem olma değişkenleri bakımından ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır, antrenörlük veya hakemlik yapanların ahlaktan uzaklaşma düzeyi spor yapmayanlardan yüksek çıkmıştır. Bu sonucu spor yapanlar içinde antrenörlüğü ve hakemliği olanların spor yapmayanlardan daha fazla saldırgan tutuma sahip olabileceği ve daha fazla ahlaktan uzaklaşma eyleminde bulunabilecekleri şeklinde yorumlayabiliriz. Bu sonuçlar H_{10} hipotezini desteklemektedir.

Analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin okudukları fakülte değişkenleri bakımından sosyal beceri boyutunda gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamıştır. Bu sonuç H_{11} hipotezini desteklememektedir.

Çalışmanın sonuçları incelendiğinde çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin okudukları fakülte değişkenleri bakımından saldırganlık tutumu düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. BESYO öğrencilerinin saldırganlık tutumu düzeyi diğer fakültelerden yüksek çıkmıştır. Analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin okudukları fakülte değişkenleri bakımından ahlaktan uzaklaşma düzeyinde gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. BESYO öğrencilerinin ahlaktan uzaklaşma düzeyi diğer fakültelerden yüksek çıkmıştır. Bu sonuç H_{12} hipotezlerini desteklemektedir.

Çalışmamızın sonuçlarına göre spor yapmayan katılımcıların sosyal becerileriyle saldırganlık tutumu düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki görülmemiştir. Bu sonuç spor yapmayan üniversite öğrencilerinde; sosyal beceri durumuyla saldırganlık tutumu arasında herhangi bir ilişkisi saptanmamıştır şeklinde yorumlana bilinir.

Çalışmamızın sonuçlarına göre spor yapmayan üniversite öğrencilerinin sosyal becerileriyle ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki görülmemiştir. Bu sonuç spor yapmayan üniversite öğrencilerinin sosyal beceri durumunun ahlaktan uzaklaşma durumu ile bir ilişki durumu tespit edilmemiştir şeklinde yorumlana bilinir. H_{13} hipotezini desteklememektedir.

Çalışmamızın sonuçlarına göre spor yapmayan üniversite öğrencilerin saldırganlık tutumu ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Yani bu sonucumuza göre saldırganlık tutumu düzeyi artınca sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyinde de artış görülmektedir.

Çalışmamızın sonuçlarına göre spor yapan üniversite öğrencilerinin sosyal becerileri düzeyleriyle saldırganlık tutumu düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Yani bu sonuca göre sosyal beceri düzeyi artınca saldırganlık tutumu düzeyi de artmaktadır. Bu sonuç H_{14} hipotezini desteklememektedir.

Çalışmamızın sonuçlarına göre spor yapan üniversite öğrencilerin sosyal becerileri düzeyleri ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Yani sosyal beceri düzeyi artınca ahlaktan uzaklaşma düzeyi de artmaktadır. Bu sonuç H_{15} hipotezini desteklemektedir

Çalışmamızın sonuçlarına göre spor yapan üniversite öğrencilerinin saldırganlık tutumu düzeyi ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Yani saldırganlık tutumu düzeyi artınca ahlaktan uzaklaşma

düzeyi de artmaktadır. Bu sonucu saldırganlık tutumunun ahlaktan uzaklaşma eylemini de arttırdığı şeklinde yorumlayabiliriz.

Çalışmamızın sonuçlarına göre spor yapma, sosyal beceri, lisanslı spor yapmanın gelişim oranı spor ahlakından uzaklaşma oranına pozitif katkı sağlamaktadır. Çalışmamızın sonuçlarına göre spor yapma, sosyal beceri, lisanslı spor yapma, saldırganlık tutumu bir grup olarak oransal gelişimi ahlaktan uzaklaşma oranına pozitif katkı sağlamıştır. Üniversite öğrencilerinin ahlaktan uzaklaşma düzeyleri ile spor yapma, sosyal beceri, lisanslı spor yapma (a) ve spor yapma, sosyal beceri, lisanslı spor yapma, saldırganlık tutumu (b) grupları arasında yüksek düzeyli anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak;

Bu çalışma Haran Üniversitesinde spor yapan üniversite öğrencileriyle spor yapmayanların sosyal beceri, saldırganlık ve ahlaktan uzaklaşma durumlarının incelenmesiyle sporun sosyal beceriyi geliştirici özelliğini, sporda ve toplumdaki olumsuz davranışları azalttığını, bireyin ve sporcunun ahlaki potansiyeline olumlu katkı sağladığını göstermek amacıyla yapılmıştır.

Beklentimiz olan spor yapmanın bireyin yaşamındaki beceri kapasitesini arttırmasına yönelik olan hipotezimiz anlamlı çıkmamıştır. Spor yapanların saldırganlık tutumu düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Sporla beraber saldırganlık tutumunun yüksek çıkması spor ahlakının eğitiminin önemini vurgulamaktadır. Sporun ahlaklı bireyler yetiştirmesi düsturundan yola çıkarsak spor yapanlarda ahlaktan uzaklaşma tutumunun yüksek çıkması beklentimizin aksi yönünde bir sonuç oluşturmuştur. Spor lisanslı olan ve rekreatif spor yapanların sosyal beceri, saldırganlık tutumu ve spor ahlakı düzeylerinde herhangi anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Spor yapmayan ile rekreatif spor yapanlar düzeyinde sosyal beceri düzeyinde gruplar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamışken saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde gruplar arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Spor yapmayan ve lisanslı spor yapanlara göre sosyal beceri boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmazken saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. Spor yapmayan ile antrenörlük veya hakemlik görevi olanlar bakımından sosyal beceri boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmazken saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık

görülmüştür. Fakülte bakımından grupların sosyal beceri boyutunda anlamlı düzeyde bir farklılığa rastlanmazken saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. Spor yapmayan katılımcıların sosyal becerileriyle saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki görülmemişken, spor yapmayan katılımcıların saldırganlık tutumu ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Spor yapan katılımcıların sosyal becerileri ile saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Spor yapan katılımcıların saldırganlık tutumu ile ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür. Rekreasyon bulgularına göre; spor yapma, sosyal beceri, lisanslı spor yapma bir grup olarak gelişim oranı ahlakından uzaklaşma oranına pozitif katkı sağlamaktadır. Ayrıca; spor yapma, sosyal beceri, lisanslı spor yapma, saldırganlık tutumu bir grup olarak oransal gelişimi ahlaktan uzaklaşma oranına pozitif katkı sağlamıştır. Katılımcıların ahlaktan uzaklaşma düzeyleri ile spor yapma, sosyal beceri, lisanslı spor yapma (a) ve spor yapma, sosyal beceri, lisanslı spor yapma, saldırganlık tutumu (b) grupları arasında yüksek düzeyli anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Çalışmamızın sonucu şunu göstermektedir ki spor yapmak tek başına saldırganlık tutumuna ve ahlaktan uzaklaşma durumuna engel olamamaktadır; çünkü sonuçlarımıza göre aktif olarak spor ortamında olan bireylerin saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma durumları yüksek çıkmıştır. Bu hususta ahlak ve etik kavramlarının geliştirilmesi adına öncelikle aile ve eğitim ortamında iyi bir eğitim sonrasında ise toplumun her kesimine bu kavramların uygulanıp yaşatılması adına görevler düşmektedir. Ayrıca sporda şiddet ve ahlaktan uzaklaşmanın önüne geçebilmek için yapılması gereken durumları literatür kısmında detaylıca ele almış bulunmaktayız.

Spor, başka biriyle yarışma ya da önceden kestirilen bir amaca varmak için, belirlenmiş standartlar içerisinde yapılan, ferdî veya takım şeklinde uygulanan, yapan ve izleyenin beraber zevk aldığı bedensel ve zihinsel etkinliklerdir. İnsanların zihninde sporun yapısında şiddetin var olduğuyula ya da sporun şiddete yol açtığıyla ilgili bir düşünce var olsa da aslında sporda var olan şiddetin sebebini, bizlerin ona yüklemiş olduğu asıl amaçta aramak daha yerinde olacaktır. Spor amacı gereği bir etkinlikte bulunma ya da sporsal bir yarışma durumu iken çağımızda daha fazla kar

elde etme, şampiyonluk elde etme, bilinen ve tanınan biri olma, kendi ulusunu başka uluslardan üstün kılmaya çalışma gibi hedefler için gerçekleştirilen eylemler olmuştur. Böylece sporda şiddet artmış ve spor etkinliklerinde ahlak ve insani değerler yok sayılmaya başlanmıştır. Böyle bir durum oluşunca sporcu, taraftar, yönetici, çalıştırıcı yani spor ortamındaki tüm kesimler sadece ve sadece yenmeyi arzulamakta ve kaybetmeyi ise kesinlikle kabul etmemektedirler. Spor ortamını paylaşan bu kesimlerin tümü sporda kazanmak kadar kaybetmenin de olması gereken doğal bir eylem olduğunu unutarak kendi menfaatleri çerçevesinde sporu anlamlandırmaktadırlar. Fakat başka birini bilerek incitmemek, hürmette bulunmak, karşısındakine adaletli ve merhametli olmak gibi eylemler ise ahlak kurallarına uygun olan erdemli durumlardır. Bundan dolayıdır ki başkalarını bilinçli olarak inciten, onlara karşı merhametli davranma ve yardımsever bir tutum içinde olmayan bireyler ahlak nizamını yok etmekte ve dürüst olamamaktadırlar (Tanrıverdi, 2012).

Yapılan bu çalışma Şanlıurfa İli Harran Üniversitesinde okuyan öğrencilerle sınırlandırılmıştır. İlimizde açık ve kapalı spor alanlarının az olması, sporsal faaliyetlerin azlığı, üniversitede beden eğitimi dersinin seçmeli olması bununla beraber öğrencilerin spor yapma imkânına sahip olabilenlerin ise kaliteli ve iyi bir spor eğitimine ulaşmaması ve spor ahlakına sahip örnek alabileceği eğitmen ve arkadaşlarından yoksun olması spor yapanlarda saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma oranının yüksek olması durumuna sebep olarak düşünebiliriz. Sosyal beceri, saldırganlık tutumu, ahlaktan uzaklaşma adına yaptığımız çalışmamızdan ortaya çıkan sonuçlara ek olarak bu kavramların toplumda iyi yönde gelişebilmesi adına tavsiyeleri öneriler kısmında vereceğiz.

5.1 Öneriler

Bu araştırma sadece Şanlıurfa ili ve Harran Üniversitesiyle sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın Güneydoğudaki bütün üniversitelere uygulanması sağlanabilir.

Sporcuların ya da bireylerin sosyal çevrelerinden o bireylerin saldırganlık durumlarıyla ilgili bilgi toplamak o kişiden bizzat edindiğimiz saldırganlık tutumuyla beraber saldırganlık eylemi hakkında da somut bilgi sahibi oluruz ki bu bizim çalışmamızı daha ileri bir seviyeye taşıyabilir.

Çalışmamızdaki bulgularımızdan hareketle spor yapan öğrencilerin spor yapmayanlarla sosyal becerilerinde anlamlı bir farklılığın olmaması üniversite

yönetiminin, belediyenin ve spor il müdürlüğünün öğrencilerin faydalanacağı daha kaliteli spor ortamları ve daha fazla spor alanlarını oluşturup ve mümkünse iyi spor eğitmenleri eşliğinde hizmet vermeleri gerekmektedir ki öğrencilerin yoğun ders tempolarından sıyrılıp kendilerini zihinsel, fiziksel ve ahlaki yönden geliştirmelerine imkân sağlayacak kaliteli ortamlar bulunsun ki geleceğimiz olan öğrencilerimizle geleceğe daha fazla umutla bakabiliriz.

Bu çalışmadan yola çıkarak şunu diyebiliriz ki geleceğimiz olan gençliğin, iyi bir aile eğitimi, kaliteli bir spor eğitmeni ve spor ortamında eğitilmesiyle sosyal yönü gelişmiş becerikli, ahlaklı ve neticede vatana faydalı fertler olacağının düşünmekteyim.

Çalışmamızın bulgularından hareketle rekreatif olarak ya da profesyonel olarak spor ortamında bulunan bireylerde saldırganlık tutumunun ve ahlaktan uzaklaşma durumunun bu kadar yüksek olması bize sporla beraber iyi bir ahlak eğitiminin ilk öncüsünün aile olduğunu ve ilk aktörlerin ise anne ve baba olduğunu hatırlatmaktadır. Ebeveynler çocuklarının gelişim sürecinde kendilerinin çocukları için bir rol model olduklarını ve ona göre davranışlarına özen göstermeleri gerektiğini bilmelidirler. Ebeveynler çocuklarını hiçbir maddi beklenti içine girmeden sadece çocuklarının saldırgan bir tutuma sahip olmayan, girişimci, insani ilişkileri iyi, olumsuz durumları iyi bir diyalogla halledebilen bir karaktere sahip olmaları için ve sağlıklı bir yaşam için spora yönlendirmeleri gerekmektedir.

Eğitim ortamında eğitimciler, spor ortamında çalıştırmacılar, yöneticiler ve abi durumundaki sporcuların rol model olma durumlarından dolayı çevrelerindeki gençliği göz önünde bulundurarak hal ve hareketlerine çok dikkat etmeleri gerekmektedir. Buna ek olarak saldırganlık içerin her türlü davranıştan kaçınmalıdırlar.

Okulda beden eğitimi hocalarının okullar arası ve sınıflar arası turnuvalarda gençleri motive ederken sportif olarak başarı elde etmenin asıl amaç olmadığını asıl amacın yarışmak olduğunun altını çizip öğrencilerin iyi davranışlar sergilemelerine vesile olmalıdırlar. Hatta en büyük takdiri ve teşekkürü iyi davranışta bulunan takımlara vermelidirler.

Toplumda olumsuz eylemlerin azaltılması adına medya kuruluşlarının da sırf reyting adına ya da daha fazla para kazanmak için topluma zarar verebilecek saldırganlık

içeren ya da bireyleri ahlaktan uzaklaştıran olumsuz durumlar barındıran programlardan kaçınıp, tam tersi bir tavır sergileyerek daha uyumlu, özgüvenli, saldırgan olmayan, kendine çevresine saygı gösteren bireylerin oluşmasına destek veren programlar yayınlamalıdır.

Çalışmamızdan da yola çıkarak spor yapanların saldırgan tutumlarının ve ahlaktan uzaklaşma durumlarının yapmayanlara göre yüksek çıkması bize eğitmen durumundaki bireylerin sporcuları motive ederken onları illa kazanma hırsıyla motive etmemeleri gerektiğini bunun aksine yense de yenilse de kazanan durumunda olduğu hususunun önemini hatırlatmaktadır.

Çok erken yaşlardan itibaren sporda, evde, okulda, çocukların bulunduğu her ortamda temel etik kuralları, ahlak kuralları detaylı bir şekilde anlatılmalıdır ve bu ahlak kuralları çocuklara benimsetilmelidir. Bu ahlak kurallarının benimsetilmesi sürecine ebeveynler, antrenörler, yöneticiler, medya kuruluşları, taraftarlar, hakemler de bu sürece dahil olmalıdır ki çocuklara verilmek istenen, benimsetilmek istenilen ahlak kuralları hedefine ulaşabilsin aksi halde spor ortamında da olsa bireylerin saldırganlık tutumu ve ahlaktan uzaklaşma durumu artış gösterebilmektedir.

Konu hakkında daha geniş ve geçerli bir bilgiye sahip olmamızı, çalışmamızı farklı yaşlardaki bireylere, daha başka eğitim kurumlarına ve ülkenin tümünü kapsayacak bir biçimde tüm illerimizde yapmamız sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Acet, M.** (2005). *Sporda saldırganlık ve şiddet*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Şti.
- Açak, M.** (2011). İtme Engelli ve İtme Engelli Olmayan Futbolcuların Benlik Saygıları ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Doktora tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Ağlönü, Ö.** (2014). Farklı Spor Branşlarıyla Uğraşan Sporcuların Hayal Etme ve Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Akgül, H.** (2014). Popüler Spor Kültürü ve Din. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Akgün, N.** (1991). *Steroidlere karşı mücadele sürüyor*. Ankara, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayını.
- Akgün, N.** (1992). *Egzersiz Fizyolojisi*. 4.baskı, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Akkök, F.** (1996), *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi*, Öğretmen El Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Aktaş, V.** (2001). Çocuklarda saldırganlık ile olumsuz niyet yükleme eğilimleri arasındaki ilişkiler. Hacettepe Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Altunoğlu, D. İ.** (1997). Sosyal Beceri Eğitiminin İcedönük Ergenlerin Sosyal İcedönüklüklerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Aracı, H., Aracı, Ş.** (2014). Spor bilimleri öğretimi. Ankara.
- Lokman, A.** (2018). 12-14 Yaş Aralığında Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans Tezi.
- Arslanoğlu, C.** (2010). Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Kars ili örneği) Ankara.
- Asma, M.** (2008). Okullar arası karşılaşmalara katılan sporcu öğrencilerin saldırganlık algılarının sosyal-bilişsel kuramı açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Atalay, A.** (2016). Türkiye’de üniversitelerde eğitim gören öğrenci-sporcuların ahlaki karar alma tutumları, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: (4)31, 53-66.
- Ateş, N.** (2012). Yaygın Olan Spor Branşlarının Seçilme Nedenlerini Etkileyen Faktörler. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Ateşoğlu, Meliha.** (1974). “*Sporda Erdemlilik “Fair-Play”*” Başbakanlık Yayınları. Ankara
- Avcıoğlu, H.** (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Bacanlı, H.** (1999). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H.** (1999)b. *Sosyal Beceri Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Bacanlı, H.** (2001). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Bacanlı, H.** (2005). *Sosyal Beceri Eğitimi*, 2.baskı., Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Balcıoğlu, İ.** (2001). *Şiddet ve Toplum*. Bilge Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.
- Balçikanlı, S. G., Yıldırım, I.** (2011). Profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empatik eğilim düzeyleri. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(2), 49-56.
- Baltacı, G., Düzgün, İ.** (2008). *Adolesan ve Egzersiz*. Ankara: Sağlık Bakanlığı, Yayın No: 730.
- Baltaş, Z., Baltaş, A.** (1999). *Bedenin Dili*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Balyan, M.** (2009). İlköğretim 2. kademe ve ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin beden eğitimi dersine yönelik tutumları, sosyal beceri ve özyeterlilik düzeylerinin karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü.
- Bandura, A.** (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and social psychology review*, 3(3), 193-209.
- Başer, E.,** (1998). *Uygulamalı spor psikolojisi*, Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Bayram, Y.** (2012). Spor Yapan ve Yapmayan 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Berkowitz, L.** (1993). *Aggression*. New York. McGraw-Hill. Ss.56-58.
- Beverly, N.**(1994). *Moving and Learning the Elementary School Physical Education*. Experience Moslay Third Edition.
- Björkqvist, K, Lagerspetz, M.J., Kaukiainen, A.,** (1992). Do girls manipulate and boys fight?: Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*. 18: 117-127
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M.** (2011). Moral disengagement in sport. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 4(2), 93-108.
- Bompa, T.O.** (1998). *Antrenman Kuramı ve Yönetimi*, Çeviren: İ. Keskin, A. B. Tuner). Ankara: Bağırhan Yayınevi.

- Bostan, G., Kılıçgil, E.** (2008). *Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu Öğrencisi Olan ve Olmayan Ankara Üniversitesi Öğrencilerinin Saldırganlık Boyutları. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor metre Dergisi.*
- Budak, S.** (2000.) *Psikoloji Sözlüğü.* Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Budak, S.** (2005). *Psikoloji Sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burger, J.M.** (2006). *Kişilik (Çev.: D. Sarioğlu).* İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., & Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F.** (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.** (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.
- Can, G.** (2000). *Çocuk gelişimi kuramları çocuk gelişimi ve psikolojisi.* Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları. Eskişehir.
- Çağlayan, A., Özbar, N., Duran, M., Tarakçı, O.** (2018). Investigation of Moral Decision Making Attitudes of Young Athletes. *Muş Alparslan University International Journal of Sport Science*, 2(3): 57-68.
- Christensen, N.** (2003), *Social Anxiety and Interpersonal Perception: A Social Relations Model Analysis*, Behaviour Research and Therapy, 41, 11. 1355-1371.
- Cimilli V,** 2017. Spor Lisesi Öğrencilerinde Bedensel /Kinestetik Zekâ ile Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Cremades, J. G.** (2014). Becoming a sport, exercise, and performance psychology professional: A global perspective. Psychology Press.
- Cüceloğlu, D.** (2005). *İnsan ve Davranışı.* İstanbul. Remzi Kitabevi.
- Çaha, Ö.** (1999). *Spora Yaslanarak Bir Nefes Alma.* Ankara: Beta Yayınları.
- Çamlıyer, H., Çamlıyer, H.** (2001). *Eğitim Bütünlüğü İçerisinde Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun.* Manisa: Emek Matbaacılık.
- Çelik, H.** (2006). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri bağlanma tarzları ve kişiler arası şemalarının incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin M, Yeşilbağ Y., Akdağ B.** (2003) “Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* Yıl : 2003, Sayı 17
- Çınar, V., Öztürk M. E., Şebin K., Yazıcı G.** (2010) “Doping ve Sporcularda Kullanımı” *Atatürk Journal of Physical Education and Sport Sciences.*
- Çiriş, V.** (2014). Spor Yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Dağhoğlu T.** (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Yaz Spor Okullarında Yüzme Sporuna Yönelme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep İli Örneği). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.

- Dalbudak, İ.** (2012). 13-15 Yaş Arası Görme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Dalkıran MA.** (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinin Spor Branşlarına Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi (Osmaniye Örnekleme). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray: Aksaray Üniversitesi.
- Demirel Ö,** (2002). *Plandan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Dervent F.** (2007). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılma İlişkisi. Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi; 6-42
- Dicle, N.A.** (2006). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ve Bazı Kişisel Özelliklerine Göre İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Donuk, Bilge, Şenduran, Fatih S.** (2006). *Futbolun Anatomisi*. Ötüken Yayınları, İstanbul
- Durak, N.** (2006). Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlıklarını belirlemeye yönelik sosyal uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duyar, D.** (2011). Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Eagleman, D.** (2017). *Beyin Senin Hikayen* (10. Baskı). İstanbul: Domingo Yayıncılık.
- Efek E., Sivrikaya Ö. Sadık R.** (2018). Spor Bilimleri Alanında Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyleriyle Spor Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)* 2018 Vol:5 Issue:29 pp:3895-3903.
- Efiliti E.** (2006). Orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ekinci, N. E., Özdilek, Ç., Deryahanoğlu, G., Üstün, Ü. D.** (2014). Spor Yapan Lise Öğrencilerinin Öz Güven Düzeylerinin İncelenmesi. *Sportif Bakış: Spor Ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1).
- Erciş S.** (2012). Türkiye'deki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Spor Müsabakalarındaki Verimliliklerinin Veri Zarflama Analizi (VZA) İle Göreceli Olarak Değerlendirilmesi ve Karşılaştırılması. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Erdemli, A.** (2006). *Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi*. İstanbul: E Yayınları
- Erdemli, Atilla** (1996). *"İnsan, Spor ve Olimpizm"* Sarmal Yayınevi, İstanbul:

- Erden, N.K.** (2007). Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırganlık türleri. Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, F.** (2002). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Sosyal Becerilerin SosyoEkonomik Düzey, Cinsiyet ve Yaş ile İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı. Ankara
- Ergen E (a),** (1991). *Spor ahlakı ve doping, Türk Alman diyalogunda spor ahlakı ve spor felsefesine yeni yaklaşımlar*. İstanbul, Medya Matbaacılık, s. 11-13.
- Ergun, Ö.** (2017). Sosyal Latin Danslarının Beden Algısı, Öz-Yeterlik Ve Sosyal Beceri Üzerine Etkisinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, S:13-14.
- Erkal, M., Güven, Ö. ve Ayan, D.** (1998). *Sosyolojik Açından Spor*. İstanbul: Der Yayınları.
- Erkan, N.** (1998). *Yaşam Boyu Spor*. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Eron, L. D.** (1994). Theories of aggression: From drives to cognitions. In: Huesmann LR, editor. Aggressive behavior: Current perspectives. New York: Plenum.
- Eröz MF,** (2007). Milli düzeyde, atletizm, güreş, judo ve halter yapan sporcuların doping ve ergojenik yardım hakkındaki görüşlerinin ve bilgi düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Erşan EE, Doğan O, Doğan S,** (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyo-demografik açıdan değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, Sayı: 31, 231-238.
- Fişek K.** (1998). *Türkiye’de ve Dünya’da Spor Yönetimi*. Ankara: Bağırhan Yayınevi; 1998
- Fişek K.** (1980). *Spor Yönetimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara; ss 47.
- Freedman, J.L., Sears, D. O., Carlsmith, J.M.** (1998). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1989’da yayımlandı).
- Geçtan, E.** (1993). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gessmann, R.** (1995). Fair Play – Eine wichtige Erziehungsaufgabe und ihre Umsetzung im Sportunterricht. Fairness und Fair Play, Hrsg.: Volker Gerhardt; Manfred Laemmer, 1. Aufl., Sankt Augustin: Academia-Verlag. 138-155.
- Gezer H.** (2014). Spor Yapan ve Spor Yapmayan Emniyet Teşkilatı Mensuplarının Yaşam Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (Malatya Örneği). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2014.

- Gökççek, S.** (2015). Ortaöğretim Kurumlarında Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının Araştırılması Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Samsun İli Örneği) Kütahya.
- Güner, B.Ç.** (2006). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Gürpınar, B.** (2015). Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği kısa formunun Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Ankara Üniv Spor Bil Fak, 13(1), 57- 64.
- Hançerlioğlu, O.** (2010). Felsefe Sözlüğü. 18. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hargie, Owen ve diğerleri.** (1994). *Social Skills in Interpersonal Communication Third Edition*. New York.
- Hasdemir, A.** (2005). Sosyal Beceri Eğitiminin Lise Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı.
- İkizler, C., Karagözoğlu, C.** (1997). *Sporda Başarının Psikolojisi*, Alfa Basım Yayım, 3. Bsk. İstanbul,1997
- İnal, A.N.** (2000). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimlerine Giriş* Konya: Desen Ofset Matbaacılık;
- İnal, N.A.** (2003). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,2003.
- Kabak, F.** (2009). Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kağıtçıbaşı Ç,** (1999). *Yeni insan ve insanlar*. 10.basım, İstanbul, Evrim yayınevi, sosyal psikoloji dizisi, ss.349-356.
- Kandemir, Y.M.** (1979). *Örneklerle islam ahlakı*. İstanbul: Nesil Yayınları, 26.
- Karaca, M.** (2007). Organizasyonlarda saldırgan davranışlara maruz kalma ve mağdurların kişiliğiyle ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karafil, A.Y., Atay, E., Ulaş, M., ve Melek, C.** (2017). Spora katılımın beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları üzerine etkisinin araştırılması, *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1-11.
- Karakoç, Ö., Yüksek, S., Aydın, A. D., Karakoç, B., Yetiş, Ü. ve Baydil, B.** (2011). „Milli Takım Düzeyindeki Erkek Judocuların Kulüp Antrenörlerinde Gözlemledikleri Etik Dışı Davranışlar““, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:19, No:1, Ocak 2011, ss.321-332
- Karataş Z. ve Gökçakan Z.** (2009). Psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grup uygulamalarının ergenlerde saldırganlığı azaltmadaki etkisinin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 20(4):357-366.

- Karavelioğlu MB.** (2012). İşbirliğine Dayalı Öğretim Yöntemi İle Komut Yönteminin Futbola Özgü Beceri Öğrenimine Etkisinin Araştırılması. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2012.
- Karayılmaz, A.** (2006). Amatör küme futbolcularını saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kat, H.** (2009). Bireysel sporcularla takım sporcularının stres düzeyleri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kavussanu, M.** (2008). *Moral behaviour in sport: A critical review of the literature.* International Review of Sport and Exercise Psychology, 1(2), 124- 138.
- Kaymak Özmen, S.** (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Kelly, Jeffrey. A.** (1982). *Social-Skills Training: A Practical Guide For Interventions* Springer Publishing Company Inc. Newyork.
- Keten, M.** (1993). *Türkiye'de Spor.* 2. Baskı. İstanbul: Polat Ofset. (1993).
- Kiper, İ.** (1984). Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi. Ankara Üniversitesi.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Klickpera, B.g., Klein, G.** (2007). *Okullarda Şiddeti Önlemek* (1. Baskı). İzmir: İlyaz İzmir Yayınevi Matbaası
- Koç, Y.** (2013). Beden eğitimi dersi sportmenlik davranışı ölçeği (BEDSDÖ). *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 15 (1):96-114.
- Konter E,** (2006). *Spor Psikolojisi El Kitabı.* 6.Basım.Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Korkut, F.** (2002). İfade Edici Saldırganlık Ölçeğinin (ISÖ) Türkçeye Uyarlanması Üzerine Bir Ön Çalışma. *Çukurova Üniversitesi /Eğitim Fakültesi Dergisi.*
- Korkut, F.** (2004). *Okul Temelli Önleyici ve Rehberlik ve Psikolojik Danışma.* Ankara: Anı Yayıncılık.
- Köknel, Ö.** (1986). *Kişilik.* İstanbul: Altın Kitaplar yayınevi.
- Köknel, Ö.** (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet.* (2. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Köknel, Ö.** (1995). *Kişilik: Kaygıdan Mutluluğa,* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö.** (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, F.** (1991). Denetim Odağı İle Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkiler. Atatürk Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Kuçuradi İ,** (1996). *Etik,* Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını.
- Kurtiç, N.** (2006). Futbol seyircisini saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kuru E.** (2000). *Sporda Psikoloji*. Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi, 2000; 72-144
- Küçük V. ve Acet, M.** (2002). Bir kişilik özelliği olarak suçluluk ve sporla ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 369-375.
- Küçük, V. ve Koç, H.** (2003). Psiko-Sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 436-447.
- Loughead T.M. Leith L.M.** (2001). Hockey's Coach's and Players Perceptions of Aggression and the Aggressive Behavior of Players. *Journal of Sport Behavior* 2001; 24 (4) s:394-408
- Mc Fall, R. M.** (1982). A Review and Reformulation of the Concept of Social Skills. *Behavioral Assessment*. 4, 1 -33.
- MEB (2018)**. *Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.
- Metan H, Küçük V,** (2017). 12-14 Yaş Grubu Düzenli Spor Yapan Ve Yapmayan Bireylerin Çoklu Zekâ Yönüyle Karşılaştırılması. *Journal Of International Social Research*, 10(49).
- Morgan, CT.** (2000). *Psikolojiye giriş*. (Çev. H.Arıcı ve ark) 14. Baskı. Ankara, (Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları Yayın no:1), Meteksan A.Ş. Yayınları, ss. 70-149- 230.
- Nahavandi, A.** (1997). *Afsaneh. The Art & Science of Leadership*. Arizona State University -Ycst, Prentice Hall, Upper Saddle River,.
- Obuz, Ümit.** (2009). "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğiyle İlgili Etik Olmayan Davranışlara İlişkin Görüşleri", Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi
- Özbaydar, S.** (1983). *İnsan davranışlarının bilimsel sınırları ve spor psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Özdilek Ç., Kılıç K.** (2006). Harcanabilir Gelirin Artmasının Sportif Rekreasyona Katılma Olan Etkisinin Araştırılması -İstanbul Örneği-. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı., 2006.
- Özerkan, K.N.** (2004). *Spor Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özmen F. Güngör A.** (2008). Eğitim Denetiminde Etik. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2008; 9: 42-44
- Öztürk, F.** (1998). *Toplumsal boyutlarıyla spor*. Ankara: Bağırman Yayınevi.
- Pehlivan Aydın, İ.** (2002). "Yönelimsel Mesleki ve Örgütsel Etik" Pegema Yayıncılık, Ankara
- Pehlivan, Zekai** (2004), II 49-53 "Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi" Hacettepe Üniversitesi
- Riggio, R. E. Perez, J. E. Kopelowicz, A.** (2007). Social Skill İmbalances İn Mood Disorders And Schizophrenia. *Personality And Individual Differences* (42), S:30-31.

- Riggio, R. E., J. Messamer, B. Throckmorton** (1990)., "Social and Academic Intelligence: Conceptually Distinct But Overlapping Constructs", *Personality and Individual Differences*, 12, 7, p. 695-702
- Riggio, R.E.** (1986). "The Assessment of Basic Social Skills" *Journal of Personality and Social Psychology*. 51, 649-660
- Russell, G.W.** (2008). *Agression in the Sports World A Social Psychological Perspective*. New York: Oxford University Press.
- Segrin, C.** (2001). Social Skills and Negative Life Events: Testing the Deficit Stress Generation Hypothesis. *Current Psychology*. 1 (20),19-35.
- Senemoğlu, N.** (1997). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Ertem Matbaacılık.
- Sevim, Y.** (1997). *Antrenman bilgisi*. Ankara: Tutibay Yayınları.
- Sevinç, M.** (2005). *Kendine Güven ve Başarı*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Sorias O.** (1986). Sosyal Beceri ve Değerlendirme Yöntemleri. *Psikoloji Derg* 1986; 5(1): 42-45.
- Soygüden, A. ve Gül, M.** (2018). "The Importance of Our Ancestors Sport Wrestling With The Protection And Development of National And Spiritual Values" *The Journal of Turk-Islam World SocialStudies*, Yıl: 5, Sayı: 19, Aralık 2018, s. 68-78
- Spence, S. H.** (2003). Social Skills Training With Children and Young People: Theory, Evidence and Practice. *Child and Adolescent Mental Health*. 8 (2), 84 – 96.
- Spor Şûrası.** (1990). *Sporda Eğitim Ve Öğretim Komisyonu Raporu*, Ankara, 1990; s.105
- Sunay, H.** (2010). *Sporda Organizasyon*. (1. Baskı). Gazi Kitabevi, Ankara.
- Şahan, M.,** (2007). Lise öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şahan, H.** (2007).Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin H.M,** (2003). *Sporda şiddet ve saldırganlık*. Ankara, Gaziantep Spor Kulübü Yayınları, Nobel Yayınları, ss.16-17.
- Şahin, H.** (1997). Sporcuların Performans Sporunu bıraktıktan Sonraki Yaşamlarında Boş Zaman Değerlendirme İlgilerinin Araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 25-43.
- Şahin, H. M.** (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*, Nobel yayın dağıtım, Ankara, 49-68-72, 80-85.
- Şahin, H.M.** (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Şahin, M.** (1998) "*Spor Ahlakı Ve Sorunları*," İstanbul: Evrensel Basım Yayın, Ankara.
- Şahin, M.** (2015). *Spor ahlakı ve sorunları*. Evrensel Basım Yayın.
- Şahin, M. H.** (2003). *Sporda şiddet ve saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Şahin, Mehmet.** (1997) “*Spor Ahlakı ve Sorunları*”, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1997
- Şentürk H.E.** (2012). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Ders İçi Tutum ve Davranışları ile Kullandıkları Özel Öğretim Yöntemlerinin, Ortaöğretim Öğrencilerinin Beceri Öğrenimleri ile Spor Alışkanlığı Kazanımları Üzerine Etkileri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2012.
- Şenyüzlü, E.** (2013). Üniversite Öğrencilerinde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Tanrıverdi, H.** (2012). Spor ahlakı ve şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071-1093.
- Tavşancıl E.** (2002). *Tutulumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Basım Yayın
- Tegin, B.** (1990). Üniversite Öğrencilerinin Atılganlık Davranış ve Eğilimlerinin Cinsiyet ve Fakülte Değişkenleri Açısından İncelenmesi. *Psikoloji Dergisi*. 7 (25), 21-32.
- Tekin Y.** (2013). Yerel Yönetimlerin Spor Hizmetlerine İlişkin Halkın Görüşleri (Keçiören Belediyesi Örneği). Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2013.
- Tepeköylü, Ö.** (2007). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tiryaki G.** (1981). Doping. Yayımlanmamış Bitirme Tezi, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi, Ankara.
- Tiryaki, Ş.** (1996). Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi:(Takım ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme). Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Mersin
- Tiryaki, Şefik** (2000). “*Spor Psikolojisi: Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*”, Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara
- Toker F., Kuzgun, Y.** (1968). Zeka Kuramlar, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu, Ankara.
- Topuz R.** (2008). Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, 2008, 83 sayfa. Konya. (Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sanioğlu)
- Tosunoğlu F.** (2008). Ortaöğretimde Okuyan Takım Sporları ile Uğraşan Sporcu Öğrencilerin Spor Branşlarına Göre Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008.

- Tuncel, S. D. ve Büyüköztürk, Ş.** (2009). Antrenörlerin Mesleki Etik İlkeleri Nelerdir? Nasıl Ölçülür? Ölçek Geliştirme: Ölçeğin Geçerlik Ve Güvenirliği. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7 (4), 159-168.
- Tutkun, E., Güner, B.Ç., Ağaoğlu, S.A.** (2006). *Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı (s.1068-1071). Muğla: Nobel Yayın Dağıtım
- Tuzgöl M,** (2000). Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(14), 39-48.
- Türk Dil Kurumu,** (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türkel, Ç.** (2010). İlköğretim öğrencilerinin sportif faaliyete katılım düzeyi ile sosyal uyum ve iletişim beceri düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, (TMOK).** (1988). Olimpik hareket. İstanbul: Hürriyet Gazetesi Matbaası, s. 81.
- Türksoy Işım, A, Güvendi, B, Toros, T.** (2019). Amatör Lig Futbolcularında Sporda Ahlaktan Uzaklaşma, Gündüsel İklim ve Karar Verme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5 (1), 54-62. DOI: 10.24289/ijsser.483295
- Ural, H.Ş.,** (1998). Epistemolojik Açıdan Değerler ve Ahlak. *Doğu Batı Dergisi*. 1 (4): 41-49.
- Uslu, Tuna, Esen, Serkan., Kayğusuz, Şeval. ve OR, Erden.** (2019). “Futbol Antrenörlerinin Öfke Kontrolleri ile Kişilik Özellikleri ve Spor Ortamındaki Ahlaki Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, *17th International Sport Sciences Congress Book of Abstracts, Spor Bilimleri Derneği*, 13-16 November 2019, Lara-Antalya, SB854, s. 716
- Uzamaz, F.** (2000). Sosyal Beceri Eğitiminin Ergenlerin Kişilerarası İlişki Düzeylerine Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, S:18.
- Uzun, R.** (2007). “İletişim Etiği Sorunlar Ve Sorumluluklar”. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Birinci Baskı, 2007
- William C.; Davis, K.; Post, E.J.** (1988) *Business and Society, Coporate Strategy, Publicity, Ethics*. USA : Mc. Graw Hill Publishing Company.
- Yalçın, Y.,** (2009). Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi: Antrenör cinsiyetinin rolünü belirlemeye yönelik Antalya ilinde bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yamaner, F.** (2001). *Beden Eğitimi ve Sporda Temel İlkeler*. Bursa: Ekin Kitapevi
- Yapan, H.T.,** (1992). Spor Ahlakı -Beden Eğitimi Dersinde Ahlaki Eğitim-. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Yetim, A.** (2000). "Sporun Sosyal Görünümü," *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 2000.
- Yetim, A.** (2011). *Sosyoloji ve Spor*. Ankara: Berikan Yayıncılık
- Yıldıran, İ.,** (2005). Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* (Gazi BESBD). X (1): 3-16.
- Yıldıran, İbrahim.** (2004). "Fair-Play": Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 4.3-16
- Yıldırım, G., Kadioğlu, S.** (2007). "Etik ve Tıp Etiği Temel Kavramları", *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Sayı 29, Sivas, 2007.
- Yıldırım, M.** (2006). Sosyal beceri eğitiminin lise 2. sınıf öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, S.** (2011). Lisanslı Olarak Takım Sporunu Ve Bireysel Spor Yapan İle Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz ,H.** (2012). Eğitilebilir Düzeyde Zihinsel Engelli Öğrencilerde Yapılan Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin Biyomotorik Özellikleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012.
- Yurttaş, Hüseyin.** (2016) Spor Yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Yüksel, G.** (1997). Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, G.** (2001) Öğretmenlerin Sahip Olmaları Gereken Davranış Olarak Sosyal Beceri, *Milli Eğitim Dergisi*, Mart, Nisan, Mayıs S.150, Yüksel G. (2004). *Sosyal Beceri Envanteri* . Ankara: Asil yayıncılık,
- Zorba, E., Bakır, M.** (2004). *Serbest Zaman Kavramı. Sporda Sosyal Alanlar Seçme Konular 1* (Ed: Ramazanoğlu F.), Bıçaklar Kitabevi, Ankara, 106-108.

İnternet Kaynakları

Fair-play.(2019). <https://onedio.com/haber/sporun-ruhunu-yucelttigi-kadar- taraflitarafsiz- herkesin-takdir-ettigi-12-fair-playornegi-640950>, Alındığı tarihi: 10.05.2019).

Haynes, F. (2002). *Eğitimde Etik.* (Çeviren, Semra Kunt Akbaş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, Alındığı tarihi: 10.05.2019).<http://www.etik.gov.tr/BilgiBankasi/ etikrehberi.pdf>)

Sabah, (2019). <https://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2018/09/26/ziraatturkiye-kupasinda-hafizalardan-cikmayacak-fair-play-ornegi?paging=4>, Alındığı tarihi: 10.05.2019).

EKLER

EK-1: Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcı anket sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için soruları samimi ve doğru olarak yanıtlamanız gerekmektedir. Lütfen anketlerde isim belirtmeyiniz. İlgi ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

1-Cinsiyet: Kadın ( ) Erkek ( )
2-Yaşınız: (.....)
3-Eğitim Durumunuz: Ön Lisans ( ) Lisans ( ) Lisansüstü ( )
4-Gelir Düzeyi: 0-1600 TL ( ) 1600-3000 TL ( ) 3000-5000 TL ( ) 5000-7000 TL ( ) 7000 TL ve üzeri( )
5-Hangi fakültede öğrenim görmektesiniz? Fen Edebiyat ( ) Eğitim ( ) BESYO ( ) Ziraat ( ) İktisadi İdari Bilimler ( ) Veteriner ( ) Güzel Sanatlar ( ) İlahiyat ( ) Diğer (.....)
6-Spor yapıyor musunuz? Evet ( ) Hayır ( )
7-İlgi duyduğu bir spor branşı var mı? Futbol ( ) Basketbol ( ) Voleybol ( ) Hentbol ( ) Bisiklet ( ) Yüzme ( ) Diğer ( )
8-Spor yapma seviyeniz nedir? Rekreatif Spor ( ) Amatör Lisanslı ( ) Profesyonel Lisanslı ( )
9-Herhangi bir spor branşında antrenörlüğünüz var mı? Evet ( ) Hayır( )
10- Herhangi bir spor branşında hakemliğiniz var mı? Evet ( ) Hayır( )

EK-2:Sosyal Beceri Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. Lütfen her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı ölçek üzerinde işaretleyiniz.	11	22	33	44	55
1. Kesinlikle katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3.Kararsızım, 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle Katılıyorum					
1.Başka insanlara dokunmaktan genellikle rahatsız olurum.					
2.İnsan davranışlarının nedenlerini öğrenmek ilgimi çeker					
3. Duygularımı kontrol etmede çok başarılı sayılmam.					
4. Sosyal olmaktan hoşlanırım.					
5. Bazı ortamlarda doğru şeyleri yaptığımdan yada söylediğimden endişe ederim.					
6. Genç, yaşlı, zengin ve yoksul her türlü insanla birlikte kendimi rahat hissederim.					
7. Yüz ifadem genellikle tarafsızdır.					
8. Başkalarıyla olan ilişkilerini izleyerek bir insanın karakteri kolayca anlayabilirim.					
9. Duygularımı kontrol etmek benim için oldukça zordur.					
10. Arkadaşların bir araya geldiği eğlence toplantılarına her zaman katılırım.					
11. Genellikle insanlara söylediklerimin yanlış anlaşılacağından kaygılanırım.					
12. Bir grup içinde olduğum zaman konuşacağım şeyleri seçmede güçlük çekiyorum.					
13.Kızgılığımı çok seyrek gösteririm.					
14. Ne kadar saklamaya çalışsalar da insanların gerçek düşüncelerini genellikle bilirim.					
15.Üzgün olsam bile soğukkanlılığımı korumakta oldukça başarılıyım.					
16. Kendimi yabancılara tanıtırken genellikle ilk adımı ben atarım.					
17.Herhengi birinin bana gülümsemesinden veya surat asmasından çok etkilenirim.					
18. İlişkilerde insanlar birbirilerinin tüm beklentilerini karşılamalıdır.					
19. Durgun geçen bir toplantıyı neşelendirebilirim.					
20.Kendilerini olduğundan farklı gösterenleri hemen tespit edebilirim.					
21. Sinirli olduğum zaman bu durumu başkalarından çok iyi saklayabilirim.					
22. Toplantılarda çok çeşitli insanla konuşmaktan hoşlanırım.					
23. Başka insanların beni sevmesine çok önem veririm.					
24. Gruplarda genellikle lider olarak seçilirim.					
25. Duygu ve heyecanlarımı çok seyrek gösteririm.					
26. Çoğunlukla duyarlı ve anlayışlı bir insan olduğum söylenir.					
27. Güçlü bir duygumu pek saklayamam.					
28. Kalabalık toplantılara katılmaktan ve yeni insanlarla tanışmaktan zevk alıyorum.					
29. Başkalarının üzerinde bıraktığım etki ile genellikle meşgul olurum.					
30. Her türlü sosyal ortama kolayca uyum sağlayabilirim.					
31.İnsan davranışlarının nedenlerini öğrenmek ilgimi çeker.					
32. Duygularımı kontrol etmede çok başarılı sayılmam.					

EK-3: Saldırganlık Tutumu Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. Lütfen her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı ölçek üzerinde işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1. Kesinlikle katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle Katılıyorum	1	2	3	4	5
1. Haklı olan kişi, karşındakine doğal olarak herkesin içinde sert ve kırıncı davranabilir.					
2. Beni öfkelendiren kişiye genellikle öfkelenirim.					
3. Haksızlık karşısında kişinin hakkını araması kendi bilek ve dil gücüne kalmıştır.					
4. Rahatsızlığımı içimde tutmaktansa bu duygumu beni rahatsız eden kişiye açabilirim, örneğin; dumanından rahatsız oluyorsam, yanımda sigara içene rahatsız olduğumu söylerim.					
5. Başarısızlıklar karşısında kolay kolay ümitsizliğe kapılmam					
6. Satın aldığım, fakat sonradan içime sinmeyen bir malı değiştirmeye götürebilirim.					
7. Bir kişi beni küçük düşürmüştü içimden onunla alay eder ve ona küfür ederim.					
8. Bir şeyi çok istiyorsam, istediğimi açıkça belirtmem imada bulunurum.					
9. Bana haksızlık ettiğine inandığım kişilerin başına kötü işler geldiğini, mahvolduğunu hayal ederek avunurum.					
10. Eğer bir düşüncenin doğruluğuna inanıyorsam, bu düşüncüyü savunan tek kişi ben olsam bile yine de fikrimi savunurum.					
11. Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim.					
12. Karşımdakilere gerek olumlu gerek olumsuz duygularımı rahatça açabilirim.					
13. Eğer bir insan beni çok sinirlendirmişse üzerine yürüyebilirim					
14. Sinirlendiğimde bazen öyle kendimden geçerim ki ağzımdan çıkan sözlerin farkında olmam.					
15. Bu dünyada yaşayabilmeleri için insanların acımasız olmaları gerekiyor.					
16. Bir dükkân, bir butik veya markette, satıcının benimle ilgilenmediğine inanırsam, onun sonradan çok fazla vaktini alarak intikamımı alırım.					
17. Bana emretmeye hakkı olmadığına inandığım bir kişinin buyruğuna ses çıkartmazsam da ya verdiği işi yapmam ya da yapsam da bir şeye benzemez.					
18. Bir kişi beni kırsa fakat sonra özür dilese, beni ne kadar kırmış olduğunu en az birkaç kez üstü kapalı da olsa hatırlatmadan rahat edemem.					
19. Bir kimse görevini yapmadığında her kim olursa olsun bunu kendisine söylerim.					
20. Çok saygı duyduğum bir kişi benimkinin tersi bir düşüncüyü savunuyor diye kendi düşüncemi savunmaktan vazgeçmem.					
21. Topluluk karşısında konuşmaktan çekinmem.					
22. Benimkinin tersi olan görüş ve düşünceleri alt etmek bana keyif verir.					

23. Sinirlenirsem, tanımadığım kişilerle ağız dalaşına hatta tokatlaşmaya veya yumruk kavgasına girişebilirim.					
24. Kişinin hakkım yedirmemek amacıyla başkalarının hakkım yemesini ters bir davranış değildir.					
25. Çevremdekiler istediklerimi yapana dek. imalar, iğnelemelerle onları tedirgin ederim.					
26. İstemediğim bir şey yapmam istendiğinde ya o işi geciktiririm ya da baştan savma yaparım.					
27. Bir arkadaşım bir isteğimi yapmamakta direnirse ona, vaktiyle onun için yapmış olduğum iyilikleri hatırlatırım.					
28. Bir kimseden bir istekte bulunacaksam, araya bir aracı koymaktansa gider, yüz yüze görüşürüm.					
29. Birisi bende bir hata bulursa, ben de onun hatalarını bulur ve ortaya dökerim.					
30. İstemediğim bir yer ve toplantıya gitme vakti gelince hastalanıveririm.					

EK-4:Spor Ahlakı Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz. Lütfen her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı ölçek üzerinde işaretleyiniz.	1	2	3	4	5
1. Kesinlikle katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3.Kararsızım 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle Katılıyorum	1	2	3	4	5
1.Spor ortamında kuralları esnetmek dengeleri eşitlemenin bir yoludur.					
2. Spor ortamında şiddet içeren bir davranışla sonuçlanmadığı sürece rakibe bağırılabilir.					
3. Spor ortamında hayvanca davranışlar sergileyen bir rakibe kötü davranılabilir.					
4. Eğer takımına yardım edecekse sporcuların hakemlere yalan söylemeleri kabul edilebilir.					
5. Takımlarının uyguladığı sportmenlik dışı taktiklerin sadece ufak bir parçası olan sporcuları suçlamak haksızlıktır.					
6. Antrenörü tarafından rakibini sakatlamak için teşvik edilen sporcular suçlanmamalıdır.					
7. Sporcuların birbirlerini aşağılamaları gerçekte kimseye zarar vermez.					
8. Kötü bir davranışa maruz kalmış sporcular genellikle bunu hak edecek bir şey yapmışlardır.					
9. Sayı almayı engellemek için, kasti faul yapan sporcular suçlanmamalıdır.					
10.Oyunun akışına göre pozisyon gereği ya da istem dışı yapılan faullere tolerans gösterilebilir.					
11. Maç esnasında rakibe karşı psikolojik baskı yapılabilir					
12. Skora etki edecekse, rakibe illegal kişisel bir temasta veya sportmenlik dışı davranışta bulunulabilir.					
13. Oyun oynamayı zorlaştıracaksa, belli bir sayıdan sonra daha az faul çalınabilir.					
14. Oyun esnasında rakibin konsantrasyonunu bozmaya yönelik çeşitli stratejiler kullanılabilir.					
15. Oyunu etkilemek amacıyla, rakibi veya hakemi şikayet eden sporcular suçlanmamalıdır.					
16. Sporcular rakiplerini kabul edilebilir bir düzeye kadar tahrik edebilir.					
17. Maç psikolojisi nedeniyle, sportif erdemlere aykırı istem dışı davranışlar sergileyen sporculara hoşgörü gösterilebilir.					

EK-5: Etik Kurul Kararı

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Yazı İşleri Müdürlüğü

Dr. 050.01.04
Bn. 151891

24 Aralık 2019

Sayı : 20788822-050.01.04 - 48 - 151891
Konu : Etik Kurul Kararı Hk. (Araştırmacı İbrahim ŞEKER)

Sayın Doç. Dr. Tuna USLU

24.12.2019 tarihli ve 2019/09 sayılı Etik Kurul toplantısında görüşülen, Doç. Dr. Tuna USLU'nun "Harran Üniversitesinde Rekreatif Spor Yapan ve Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi" adlı başvurusu görüşüldü. Doç. Dr. Tuna USLU'nun "Harran Üniversitesinde Rekreatif Spor Yapan ve Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi" adlı başvurusunun etik olarak uygun olduğuna katılanların oy birliği ile karar verildi.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Berin ERGİN
(Başkan)

Prof. Dr. Feride ÖNAL
(Üye)

Görevli
Doç. Dr. Murat DANIŞMAN
(Üye)

İmza

Prof. Dr. Süha ATATÜRE
(Üye)

Prof. Dr. Mehmet Yavuz TAŞKIRAN
(Üye)

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin MUTLU
(Üye)

İmza

Cem Murat TÜRKKAN
Genel Sekreter
(Üye)

Adres : T.C. İstanbul Gedik Üniversitesi Cumhuriyet Mah. İlkbahar Sok. No: 1-3-5 Yakacık 34876 Kartal İstanbul

Telefon : 444 5 438 / Dahili: 1121 Fax : 0216 452 87 17 Ayrıntılı bilgi için: Fatma YILMAZ

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : İbrahim ŞEKER
Doğum Tarihi ve Yeri :01.12.1983-Şanlıurfa
E-posta : egitim63@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

- **Lisans** : 2006, Harran Üniversitesi Beden eğitimi ve Spor Öğretmenliği

MESLEKİ DENEYİM:

- MEB'te Beden eğitimi ve Spor Öğretmenliği (2008-2020)

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

Şeker, İ. (2020). "Harran Üniversitesi'nde Rekreatif Spor Yapan ve Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi" *Spor Eğitim Dergisi*, 4(2), 2602-4756.